

Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

ІННА МИРКОВІЧ

Методика навчання англійської мови

*Навчальний посібник
для здобувачів вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня
спеціальності А4 Середня освіта*

Одеса
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
2026

УДК 373.5.016:811'243

М63

DOI: <https://doi.org/10.24195/Mirkovich2026>

*Рекомендовано вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського
(протокол №10 від «26» лютого 2026 р.)*

Рецензенти:

Н. Б. Беньковська, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія»

Ю. О. Кузьменко, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри лінгводидактики та іноземних мов, Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

Мирковіч Інна

М63 Методика навчання англійської мови : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності А4 Середня освіта / І. Миркович : Видавець Букаєв Вадим Вікторович. Одеса, 2026. 180 с.
ISBN 978-617-7790-67-8

Навчальний посібник «Методика навчання англійської мови» покликаний поглибити й узмістовити професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов, містить теоретичний та практичний матеріал з методики навчання іноземної (англійської) мови у закладах загальної середньої освіти. Зміст навчального посібника відповідає помодульному наповненню робочої програми дисципліни «Методика навчання англійської мови». Пропонована тематика та блок практико-орієнтованих завдань забезпечують опанування здобувачами освіти методики і технології навчання учнів англійською мовою, позитивно впливають на розвиток їхньої методичної, дидактичної, іншомовної компетентностей.

УДК 373.5.016:811'243

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Модуль I. Дидактичні засади навчання іноземної мови та навчання іншомовного матеріалу	8
<i>Тема 1.</i> Предмет, об'єкт, завдання методики. Методи дослідження. Взаємозв'язок методики з іншими дисциплінами	8
<i>Тема 2.</i> Етапи навчання іноземним мовам	29
<i>Тема 3.</i> Процес навчання (цілі, елементи предмета навчання, компоненти змісту навчання, методи, засоби, контроль результатів навчання)	36
<i>Тема 4.</i> Методика навчання фонетики (набуття фонетичних знань, формування фонетичних навичок, розвиток фонетичних умінь)	49
<i>Тема 5.</i> Методика навчання лексики (активний / пасивний словниковий запас; набуття лексичних знань, формування лексичних навичок, розвиток лексичних умінь)	63
<i>Тема 6.</i> Методика навчання граматики (активна / пасивна грамика; набуття граматичних знань, формування граматичних навичок, розвиток граматичних умінь)	76
Модуль II. Дидактичні засади навчання іншомовного мовленнєвого матеріалу	88
<i>Тема 7.</i> Методика навчання техніки іншомовного читання і письма. Технічний та змістовий аспекти	88
<i>Тема 8.</i> Навчання іншомовного читання та письма як видам мовленнєвої діяльності	101
<i>Тема 9.</i> Взаємозв'язок навчання іншомовного монологічного / діалогічного усного і писемного мовлення	108
<i>Тема 10.</i> Навчання іншомовного аудіювання як виду мовленнєвої діяльності	121

Тема 11. Інноваційні технології у сучасному освітньому просторі	132
Тема 12. Особливості викладання англійської мови в середній школі. Положення Нової української школи і засоби їх реалізації щодо навчання іноземних мов	141
Список ключових понять	159
Тести перевірки знань за I, II модулями	167
Список використаної літератури	175

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник з дисципліни «*Методика навчання англійської мови*» покликаний поглибити й узмістовити професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов, містить теоретичний та практичний матеріал з методики навчання іноземної (англійської) мови у закладах загальної середньої освіти. Зміст навчального посібника відповідає помодульному наповненню робочої програми дисципліни «Методика навчання англійської мови». Пропонована тематика та блок практико-орієнтованих завдань забезпечують опанування здобувачами освіти методики і технології навчання учнів англійською мовою, позитивно впливають на розвиток їхньої методичної, дидактичної, іншомовної компетентностей.

Видання репрезентує теоретичну інформацію для засвоєння студентами, питання для самоконтролю для практичного відпрацювання набутих знань. Лекційний матеріал, блок практичних завдань, тести для перевірки засвоєних знань доповнено глосарієм, що розкриває категорійне тлумачення ключових понять.

Зміст навчального посібника відповідає програмі навчальної дисципліни «Методика навчання англійської мови», що передбачає вивчення тем, які дають змогу сформуванню у здобувачів вищої освіти сучасні знання щодо методології, методів наукових досліджень, етапів навчання, процесу навчання, методики навчання мовного та мовленнєвого матеріалу, основ організації самостійної діяльності з іноземних мов у школі, структур уроків з іноземної мови, контролювання та оцінювання результатів навчання. Видання адресовано здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності А4 Середня освіта.

Після опрацювання навчальної дисципліни «Методика навчання англійської мови» здобувачі освіти повинні *знати*:

- предмет, об'єкт, завдання, методи дослідження методики навчання іноземних мов;

- сутність взаємозв'язку методики навчання іноземних мов з дидактикою, лінгвістикою, психологією;
- ланки процесу навчання іноземних мов, їх зміст і форми взаємозв'язку;
- сутність етапів навчання іноземних мов;
- методику навчання іншомовної фонетики;
- методику навчання іншомовної лексики;
- методику навчання іншомовної граматики;
- методику взаємопов'язаного навчання іншомовних читання і письма;
- методику навчання іншомовного монологічного/діалогічного мовлення;
- методику навчання іншомовного аудіювання;
- інноваційні технології у сучасному освітньому просторі;
- положення Нової української школи і засоби їх реалізації щодо навчання іноземних мов.

Здобувачі вищої освіти повинні **вміти:**

- визначати предмет, об'єкт, завдання, методи дослідження методики навчання іноземних мов;
- формулювати дидактичні принципи навчання іноземних мов, психологічні особливості засвоєння іноземних мов: надавати лінгвістичну характеристику мови, що вивчається;
- визначати ланки процесу навчання іноземних мов, їх зміст і форми взаємозв'язку;
- відбирати мовний та мовленнєвий матеріал щодо кожного етапу навчання іноземних мов;
- набувати знання, формувати навички вживання, розвивати вміння використання іншомовної фонетики;
- набувати знання, формувати навички вживання, розвивати вміння використання іншомовної лексики;
- набувати знання, формувати навички вживання, розвивати вміння використання іншомовної граматики;

- розвивати передмовленнєві, мовленнєві, інтегровані вміння, вміння іншомовних читання і письма;
- розвивати передмовленнєві, мовленнєві, інтегровані вміння іншомовного монологічного/діалогічного мовлення;
- розвивати передмовленнєві, мовленнєві, інтегровані вміння іншомовного аудіювання;
- застосовувати інноваційні технології у навчальному процесі;
- впроваджувати концепцію НУШ в навчальний процес і забезпечити використання іноземної мови як інструменту для спілкування, пізнання світу та культурного збагачення учнів.

Представлений навчальний посібник створено з урахуванням сучасних підходів до навчання та структуровано в логічній послідовності тем, які мають сприяти ефективному формуванню професійно-методичних умінь майбутнього вчителя іноземних мов.

МОДУЛЬ 1.

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО МАТЕРІАЛУ

ЛЕКЦІЯ № 1.

ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ, ЗАВДАННЯ МЕТОДИКИ. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МЕТОДИКИ З ІНШИМИ ДИСЦИПЛІНАМИ (ДИДАКТИКОЮ, ПСИХОЛОГІЄЮ, ЛІНГВІСТИКОЮ)

Ключові поняття теми: методика, методика навчання іноземних мов, предмет методики, об'єкт методики, мовний матеріал, мовленнєвий матеріал, методи дослідження, педагогічний експеримент, принципи навчання, дидактичні принципи.

Підтема 1. Предмет, об'єкт, завдання методики.

Раніше методику не виокремлювали як самостійну наукову дисципліну, розглядаючи її лише як практичний інструментарій у межах інших теоретичних систем. Вона була складовою предмету «Педагогіка», тому що не існувало спеціально розроблених технік викладання певного предмету. Педагогічна діяльність не була регламентована. Однак пізніше кожна галузь почала розвиватися окремо, накопичувалася інформація, з'явилася технологія прискореного навчання як результат певного замовлення суспільства.

Сьогодні методика існує як самостійна наука. Вона має свій предмет і об'єкт. Методика вийшла зі складу педагогіки в зв'язку з соціальним замовленням суспільства на володіння іноземною мовою.

Термін **методика** сьогодні має декілька трактувань і вживається педагогами для визначення різних за змістом понять.

Насамперед, під словом **методика** розуміють практичну сторону професійної діяльності вчителя, тобто сукупність конкретних методів, технік, технологій навчання, а також форм і прийомів роботи вчителя. **Методика** навчає мовному та мовленнєвому матеріалу. *Мовний матеріал* – це фонетика, лексика і граматики. *Мовленнєвий матеріал* – це різні види мовленнєвої діяльності: мовлення (монологічне та діалогічне), аудіювання, читання та письмо.

Поняття «**Методика навчання іноземних мов**» розглядається у кількох аспектах: як галузь педагогіки, що досліджує специфіку викладання іноземної мови у школі, та як обов'язкова навчальна дисципліна у вишах для підготовки майбутніх педагогів.

Курс цієї дисципліни має на меті:

- **Теоретична підготовка:** закласти фундамент знань і сформувати систему понять (навички, вміння, компетенції), що відображають специфіку навчання мови як інструменту розвитку та спілкування.
- **Історичний контекст:** ознайомити з еволюцією методики та сучасними світовими трендами й системами.
- **Практична майстерність:** виробити вміння планувати уроки, підбирати методи та матеріали, а також реалізовувати виховний потенціал мови.
- **Професійний розвиток:** стимулювати творчий підхід до розв'язання практичних задач, навчити працювати з науковими джерелами та фахово дискутувати, використовуючи професійну термінологію для аналізу як чужої, так і власної викладацької діяльності; брати участь в методичних конференціях та семінарах. Крім того, студенти повинні розуміти, що термінологія постійно удосконалюється, в обіг вводяться нові поняття, застарілі терміни отримують нові трактування. Наприклад, Р. Ю. Мартинова розробила «Системно-комунікативний метод» навчання іноземних мов. І

слова «система і комунікація» набули разом нового значення для характеристики нового методу навчання.

- **Самоосвіта:** навчити студентів самостійно проводити аналіз літератури за темою, що досліджується, з метою виявити доповнення до теоретичного матеріалу, що вивчається, або виявити нові концепції, що базуватимуться на попередніх досягненнях; встановити будь-які недоліки певного методу або труднощі під час оволодіння цим методом. Крім того, майбутні вчителі повинні вивчати досвід викладачів-новаторів, ознайомлюватися з їх ідеями щодо процесу засвоєння мовного і мовленнєвого матеріалу: як зробити так, щоб матеріал засвоювався простіше і на більш тривалий термін, а також міг практично застосовуватися у навчальній діяльності. Студенти повинні пам'ятати: для того, щоб виявити нове, потрібно вивчити старе.

Таким чином, підсумуємо, **методика навчання іноземних мов** – це автономна наукова галузь, що поєднує теоретичні та прикладні аспекти. Вона вивчає фундаментальні закономірності викладання, визначаючи цілі, наповнення та інструментарій освітнього процесу.

Об'єкт дослідження: цілісний процес вивчення іноземної мови, який у сучасній педагогіці розглядається як суб'єкт-суб'єктна взаємодія між викладачем та учнями.

Предмет дослідження: система методів і технологій, спрямованих на розвиток чотирьох видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо), а також стратегії управління процесом опанування мови.

Наголосимо, що предмет з об'єктом тісно пов'язані. Предмет не може існувати без об'єкта, а об'єкт – без предмета.

Розрізняють **загальну** і **спеціальну** методики. Методика навчання іноземних мов поділяється на два взаємопов'язані рівні, які майбутні вчителі мають опанувати в комплексі.

Загальна методика: фокусується на універсальних законах навчання, що притаманні будь-якій іноземній мові (цілі, принципи, дидактика).

Спеціальна методика: досліджує конкретну мову, враховуючи її унікальну структуру: фонетику, граматику та лексичний склад.

Підтема 2. Методи дослідження.

В методиці навчання іноземних мов існують певні методи дослідження. **Методи дослідження** – це інструменти, що дозволяють аналізувати та вдосконалювати освітній процес.

Основні методи

1. **Критичний аналіз літератури:** Базовий етап дослідження. Передбачає вивчення не лише теорії, а й програм, підручників та архівів для визначення актуального стану проблеми та її історичного коріння.
2. **Вивчення передового досвіду:** Аналіз успішних практик через відкриті уроки, бесіди з колегами, вивчення публікацій у фахових виданнях та проведення контрольних зрізів знань.
3. **Наукове спостереження:** Цілеспрямоване відстеження навчального процесу. Хоча метод дозволяє зібрати факти, його мінусом є неможливість втручатися в хід подій або робити надто точні вимірювання.
4. **Пробне навчання:** Швидка перевірка гіпотези вчителем-дослідником безпосередньо на практиці для оперативної оцінки ефективності нових прийомів.
5. **Педагогічний експеримент та дослідне навчання:** Глибока практична перевірка методичних моделей.

Допоміжні методи

Ця група постійно розширюється і включає:

1. **Опитувальні методи:** анкетування, інтерв'ю, бесіди з учасниками.
2. **Діагностичні методи:** тестування, хронометрування (вимірювання часу на певні види робіт).
3. **Оцінювальні методи:** метод експертних оцінок.

Перелік основних методів дослідження в наш час залишається стабільним, тоді як перелік допоміжних методів постійно поповнюється.

Методи дослідження використовуються не ізольовано, а в поєднанні один з одним.

Критичний аналіз літератури (Critical analysis of the literature) (часто ретроспективний аналіз) дозволяє досліднику провести ґрунтовне вивчення проблеми: ознайомитися з ретроспективним та сучасним станом проблеми, знайти прогалини в існуючих знаннях, переваги та недоліки наявних методик та обґрунтувати актуальність своєї теми.

Вивчення й узагальнення позитивного педагогічного досвіду (Study and generalization of positive pedagogical experience) трансформує практичні знахідки окремих педагогів у наукові закономірності через аналіз уроків та документації. Це здійснюється такими шляхами: 1) безпосереднє спостереження за навчальним процесом, уроками, заняттями та позакласними заходами; 2) бесіди зі здобувачами освіти: учнями; студентами, аспірантами, а також з науково-педагогічними працівниками; 3) проведення контрольних зрізів знань за допомогою різноманітних тестів, контрольних робіт, перевірок усного характеру; 4) конференції, педагогічні наради, методичні семінари, індивідуальні консультації, які здійснюють передачу передового досвіду вчителів та поширенню їх знань; 5) відкриті уроки / заняття досвічених вчителів, вчителів-новаторів з їх представленням для обговорення широкій аудиторії; 6) науково-педагогічні публікації в фахових вітчизняних журналах чи зарубіжних виданнях лінгвістичного чи педагогічного спрямування.

Наукове спостереження (observation method) зазвичай є стартовим майданчиком для дослідження. Щоб результати були об'єктивними, їх обов'язково порівнюють із даними інших методів (наприклад, анкетування чи тестів). Як самостійний метод, спостереження використовується на початковому етапі дослідження, а як допоміжний метод – на всіх його етапах.

Для отримання повної картини спостереження за уроками обов'язково поєднують з аналізом методичного «бекграунду»: вивченням поурочних планів, шкільних журналів, конспектів та професійних щоденників педагога.

Важливою складовою спостереження є отримання зворотного зв'язку через інтерв'ю та бесіди. Це дозволяє з'ясувати суб'єктивне ставлення вчителів та учнів до тих чи інших освітніх технологій, що часто залишається «за кадром» під час звичайного спостереження.

Головним недоліком спостереження є його **пасивність**. Дослідник виступає лише свідком і не має права: коригувати перебіг уроку; штучно змінювати умови навчання; проводити високоточні вимірювання динаміки знань у момент їх формування.

Пробне навчання (trial training) – це метод оперативного реагування та педагогічного пошуку, що базується на професійному досвіді та інтуїції вчителя. Його ключові особливості:

- *Практична спрямованість:* Використовується для швидкої перевірки припущень щодо покращення окремих елементів уроку.
- *Миттєва апробація:* Нова методична ідея впроваджується в реальний навчальний процес без тривалої підготовки.
- *Швидкий результат:* Ефективність запропонованого рішення оцінюється безпосередньо під час або відразу після заняття.

Педагогічний експеримент (pedagogical experiment) – це фундаментальний метод наукового дослідження, що відрізняється суворою структурою та методологічною обґрунтованістю.

- *Перевірка гіпотези:* Головна мета – науково довести або спростувати чітко сформульоване припущення (гіпотезу).
- *Теоретична база:* Експеримент не може бути спонтанним; він має спиратися на актуальні досягнення сучасної науки та загальноприйняту методологію досліджень.
- *Цілеспрямованість:* Процес вимагає від дослідника конкретної постановки завдань та суворого контролю за умовами його проведення.

Ключова різниця: Якщо пробне навчання – це гнучкий пошук вчителя-практика для вдосконалення «тут і зараз», то педагогічний експеримент – це

масштабна наукова процедура, результати якої мають стати доказовою базою для цілої методичної теорії.

У методичній науці виділяють два основні формати експериментального дослідження, які розрізняються за умовами проведення та ступенем охоплення навчального процесу.

1. Лабораторний експеримент (Laboratory Experiment). Цей вид дослідження фокусується на вивченні вузьких, специфічних питань методики в контрольованому середовищі.

- *Організація:* Проводиться у позаурочний час як з окремими учнями (індивідуальний), так і з невеликими групами.
- *Специфіка:* Явище, що аналізується, вивчається ізольовано від реального шкільного контексту. Дослідник навмисно виключає багато супутніх факторів (життєвих ситуацій), щоб зосередитися на конкретній змінній.
- *Характер:* Йому притаманні абстрактність та аналітичність, оскільки процес розглядається всередині штучно створеної системи умов.

2. Природний експеримент (Natural Experiment). Цей формат спрямований на перевірку методичних ідей у реальних умовах освітнього процесу.

- *Організація:* Проходить безпосередньо під час звичайних уроків, зберігаючи звичну для учнів атмосферу та режим роботи.
- *Переваги:* Дозволяє врахувати всі реальні чинники навчання. При цьому дослідник має можливість багаторазово відтворювати потрібні явища для підтвердження результатів.
- *Мета:* Вивчення того, як методична новація функціонує в «живих» обставинах, не порушуючи цілісності педагогічного процесу.

Фази проведення педагогічного експерименту

Процес наукового експерименту традиційно поділяється на чотири логічні етапи, кожен з яких виконує свою функцію:

1. *Організаційна фаза (планування)*: Це фундамент дослідження. На цьому етапі формулюється робоча гіпотеза, визначаються конкретні цілі та завдання. Також готується весь інструментарій: навчальні матеріали, тести, вправи та проводиться формування груп учасників.
2. *Фаза реалізації (проведення)*: Безпосереднє впровадження експериментальної методики в навчальний процес згідно з розробленим планом.
3. *Констатувальна фаза (аналіз результатів)*: На цьому етапі відбувається збір даних для отримання кількісних (бали, відсотки) та якісних характеристик. Фаза включає математичну обробку отриманих цифр та підготовку підґрунтя для висновків.
4. *Інтерпретаційна фаза (пояснення)*: Це фінальний етап, де дослідник пояснює, чому було отримано саме такі результати, доводить їх вірогідність та на основі аналізу розробляє практичні методичні рекомендації для вчителів.

Виокремлюються три види педагогічного експерименту: **констатуючий, формуючий та дослідне навчання.**

Констатуючий експеримент (confirmatory experiment) визначає вихідний рівень володіння тим чи іншим матеріалом. Суть його полягає в розробці мовного і мовленнєвого матеріалу.

Отримавши результати за цим видом експерименту, розподіляємо всю групу на дві частини для проведення **формуючого експерименту (formative experiment)**. Ті учні, які показали найкращі результати, стають контрольною групою, а учні, які показали найгірші результати, стають експериментальною групою. Після цього перевіряємо ККД (приріст знань) експериментальної групи. Таким чином, формуючий експеримент спрямовано на перевірку ефективності розробленої системи навчання. Така перевірка вважається надійною лише у випадку, якщо експериментальна методика буде апробуватиметься на менш успішних учнях, тобто на тих, які в констатуючому експерименті показали нижчі результати.

Дослідне навчання (exploratory teaching) - це метод масштабної апробації методичних інновацій, який виступає фінальним етапом перевірки нових систем викладання.

Ключові характеристики методу

- *Масштабність:* На відміну від вузьких експериментів, це навчання передбачає масове впровадження методики в освітній процес.
- *Системність:* Викладання здійснюється суворо за заздалегідь розробленим та науково обґрунтованим планом.
- *Контроль:* Процес супроводжується безперервним спостереженням та ретельною перевіркою результатів на кожному етапі.

Головна мета: Практично підтвердити ефективність нових прийомів і методів у реальних, масових умовах перед їх остаточним впровадженням у широку освітню практику.

Дослідне навчання повинно проводитися в різних навчальних закладах. *Дуже важливо дотримання «географії».* В різні заклади передаються розроблені методичні рекомендації, навчальний посібник, підручник. Після одного року навчання отримуються результати. Якщо ці результати не набагато нижче результатів, що були показані в формуючому експерименті, це означає, що розроблена методика ефективна, дієва і технологічна (доцільна до використання іншими людьми та до масового впровадження у навчальний процес). Зазначимо, що дослідне навчання дає лише загальне уявлення про ефективність того чи іншого засобу або системи роботи.

Метод **анкетування (questioning method)** адаптований із соціології, що дозволяє вивчити думки великої аудиторії.

- *Типи запитань:* *відкриті* (вільна відповідь) та *закриті* (вибір із готових варіантів).
- *Формати:* усне або письмове; індивідуальне або групове.
- *Умова ефективності:* метод стає об'єктивним лише за умови масового опитування та наявності чіткого плану аналізу очікуваних даних.

Тестування (Testing) – один із найпопулярніших методів для об'єктивного вимірювання знань.

- *Види тестування:* діагностичне, прогностичне та змішане.
- *Роль в експерименті:* найчастіше використовують *констатувальні* тести для проведення зрізів (перевірка рівня знань до початку експерименту) та *прикінцеві* тести (після завершення експериментального навчання).

Метод інтерв'ю (Interview) – суть методу полягає у проведенні індивідуальних бесід з представниками цільової групи за заздалегідь підготовленим сценарієм (планом). Отримані відповіді підлягають обов'язковій фіксації для подальшого зіставлення та систематизації даних.

Метод експертних оцінок (Expert Method) – застосовується у ситуаціях, де складно отримати прямі об'єктивні дані. Використовується для розв'язання дискусійних питань: вибору оптимального підручника, навчальної програми чи стратегії навчання шляхом залучення досвідчених фахівців.

Бесіда (Conversation) – це допоміжний інструмент для отримання контекстної інформації, дозволяє досліднику з'ясувати деталі, що не були включені в основну структуру експерименту, але важливі для розуміння загальної атмосфери та ставлення учасників.

Хронометрування (Timing) – це метод об'єктивної реєстрації часових параметрів навчального процесу. Він передбачає документальну фіксацію всього уроку або його окремих етапів (зазвичай за допомогою аудіо- чи відеозапису). Це дозволяє досліднику проводити точні кількісні заміри мовленнєвої активності вчителя та учнів, аналізуючи ефективність розподілу часу на виконання конкретних навчальних завдань.

Підсумуюмо, жоден із представлених методів наукового дослідження не має єдиного універсального значення. Тільки синтез та поєднання декількох методів дослідження дозволяють отримати цілісну й достовірну картину навчального процесу. Для методики навчання іноземних мов характерна *методологічна взаємозалежність*: обмеження одного методу (наприклад,

суб'єктивність спостереження) компенсуються перевагами іншого (наприклад, точністю тестування чи хронометрування).

??? Питання для самоконтролю

1. Що досліджує методика як наука, Чому методику вважають комплексною наукою?
2. В чому полягають завдання курсу методики?
3. Якими методами дослідження користується методика як наука?
4. Чим відрізняється експериментальне навчання від дослідного та пробного навчання?
5. Які види експериментів існують і чим вони відрізняються один від одного?
6. Які існують фази експерименту і які компоненти вони включають?

Підтема 3. Взаємозв'язок методики з іншими дисциплінами

(дидактикою, психологією, лінгвістикою)

Методика не є ізольованою наукою. Вона пов'язана з іншими дисциплінами: дидактикою, психологією, лінгвістикою.

ЗВ'ЯЗОК МЕТОДИКИ З ДИДАКТИКОЮ

Методика навчання іноземних мов пов'язана з дидактикою, оскільки будь-яка методика базується на загальнодидактичних принципах навчання.

Під **принципами навчання** – це фундаментальні теоретичні положення, що слугують орієнтиром для побудови освітнього процесу. Вони охоплюють усі ключові компоненти навчання: від добору змісту до вибору методів, засобів та організаційних форм (Мартінова, 2004, с. 47). Існують такі принципи навчання:

Дидактичні принципи встановлюють універсальні вимоги до того, як має формуватися зміст освіти та як саме повинна здійснюватися взаємодія вчителя й учня на кожному етапі навчально-виховного циклу в цілому і в окремих його ланках (Мартінова, 2004, с. 47).

Загально-дидактичні принципи повинні враховуватися при навчанні будь-якого навчального предмету: фізкультурі, образотворчого мистецтва, інформатики тощо.

Окремо-дидактичні принципи передбачають тільки методичні принципи, вони не можуть враховуватися при викладанні конкретного предмета.

Методика має зв'язок з дидактикою згідно урахування вищезазначених принципів: загально-дидактичних і окремо-дидактичних. Розглянемо їх.

Принцип зв'язок навчання та виховання (the principle of connection between learning and upbringing). Як реалізується виховання у процесі навчання іноземних мов? Воно реалізується через навчальний матеріал: речення, оповідання, тексти, діалоги. Весь матеріал має мати виховний характер.

Принцип науковості (the principle of scientificity) вимагає, щоб зміст навчання відповідав актуальним досягненням науки. Це зобов'язує вчителя безперервно стежити за технологічними інноваціями, новими трендами в методиці викладання іноземних мов та суміжних дисциплін. Педагог має аналізувати передовий досвід колег через фахову літературу та власну практику. Окрім цього, важливо вміти адаптувати методи навчання, вибирати оптимальні підручники та дидактичні матеріали відповідно до особливостей конкретного класу.

Принцип свідомості (the principle of consciousness) базується на осмисленому оволодінні мовою: учні мають чітко розуміти форму, функцію та контекстуальні межі використання мовних одиниць, а також глибоко вникати в суть прочитаного чи почутого. Роль учителя полягає в тому, щоб уникати механічного, беззмістовного відтворення фраз. Натомість педагог має стимулювати змістовне мовлення, пропонуючи учням актуальні та інформаційно насичені матеріали.

Принцип активності (the principle of activity). Ефективність навчання іноземної мови залежить від трьох видів активності:

- **Інтелектуальна:** стимулюється через проблемні завдання, де учні самостійно виводять граматичні правила або здогадуються про значення слів з контексту.
- **Емоційна:** виникає завдяки щирому зацікавленню процесом навчання та задоволенню від виконання навчальних вправ.
- **Мовленнєва:** реалізується через створення комунікативних ситуацій, максимально наближених до реального життя. Коли учень бачить, що може порозумітися в реальних обставинах, це стає найкращою мотивацією.

Принцип наочності (the principle of visual aids). Наочність у викладанні іноземних мов поділяється за двома критеріями: 1) *за типом матеріалу:* лінгвістична (мовні зразки) та екстралінгвістична (предмети, картинки, жести); 2) *за каналом сприйняття:* зорова та слухова. Особливістю вивчення мови є пріоритет слухової наочності, оскільки мовлення – це насамперед звуковий процес. Наочність виконує ключові завдання: допомагає розкрити значення слів (семантизація), пояснити та закріпити матеріал, занурити учнів у ситуацію спілкування та продемонструвати еталонне звучання мови.

Принцип доступності навчання (the principle of accessibility of education) повинен проявлятися в двох напрямках. Він повинен бути доступним для віку і засвоєння (в доступності змісту, засвоєння і розуміння). Доступність засвоєння залежить від форми.

Принцип міцності (the principle of memory strength) представляє собою гарантію того, що навчальний матеріал міцно збережеться в пам'яті.

Принцип активної асистенції (the principle of active assistance). Це принцип, коли асистентами педагога стають один-два кращих учня. Така форма роботи зекономлює час і виступає впливовим психологічним фактором для учнів. Для тих учнів, які асистують, така діяльність стає позитивним досвідом і повторенням матеріалу.

Принцип мотивації навчання (the principle of learning motivation), що означає навіщо і з якою метою ми навчаємо учнів/студентів. Чим вище

мотивація (мета) – тим краще результат. Мотивація – це необхідність, значущість, потреба, бажання. Для успішності навчання повинна бути висока ступінь мотивації. Як вмотивувати і зацікавити учня? Зацікавленість безпосередньо залежить від успішності засвоєння матеріалу, що вивчається, і високих результатів оцінювання набутих знань з боку педагога. Існують внутрішня та зовнішня мотивація.

Внутрішня мотивація – це заохочення до діяльності, що виникає зсередини людини, а не через зовнішні стимули, нагороди або покарання.

Зовнішня мотивація формується під дією об'єктивних зовнішніх чинників, які стають пусковим механізмом та регулятором людської активності. Вона базується на прагненні отримати певні дивіденди чи схвалення, що безпосередньо стимулюють інтерес до праці.

ЗВ'ЯЗОК МЕТОДИКИ З ПСИХОЛОГІЄЮ

Методика пов'язана з психологією через такі психологічні процеси, як: *сприймання, осмислення, пам'ять та запам'ятовування і застосування.*

Сприймання. Для глибокого засвоєння знань процес сприйняття має базуватися на активізації всіх основних каналів зв'язку:

- **Слуховий:** прослуховування слова/фрази.
- **Зоровий:** графічне розпізнавання тексту.
- **Мовленнєво-руховий:** артикуляція та проговорювання.
- **Моторно-руховий:** механічний запис.

Якість первинної подачі матеріалу визначає успіх його подальшого використання. Тільки через поєднання цих чотирьох компонентів у пам'яті виникає повноцінний образ мовного знака, що робить знання гнучкими та стійкими.

Процес сприймання визначається такими ключовими характеристиками:

1. **Цілісність:** можливість формування комплексного образу об'єкта на основі сукупності окремих відчуттів, а не лише його розрізнених ознак.

2. **Структурність:** здатність до внутрішньої організації елементів у єдину систему (наприклад, об'єднання окремих звукових сигналів у цілісні лексичні одиниці).
3. **Предметність (наочність):** співвіднесення сприйнятого образу з конкретним реальним об'єктом, що наділений певним значенням.
4. **Осмисленість (усвідомленість):** інтелектуальна обробка інформації, що дозволяє зрозуміти зміст побаченого чи почутого, класифікувати його та дати йому назву.

Осмислення – це процес інтеграції нових знань у систему вже наявного досвіду. У вивченні іноземної мови цей механізм активується під час первинної демонстрації мовного явища в різних видах діяльності: аудіюванні, читанні, письмі чи говорінні. Це стимулює учнів до аналітичних дій, що згодом дозволяє їм самостійно встановлювати закономірності та аналогії. Важливо розуміти, що осмислення – це не лише лінгвістичний аналіз, а й глибоке розуміння значення нових одиниць, яке кристалізується безпосередньо в процесі комунікації.

Глибина усвідомлення змісту прямо пропорційна міцності його закріплення в довготривалій пам'яті.

Пам'ять. Існує пам'ять довготривала і короткочасна (оперативна). Обидва види важливі для засвоєння іноземної мови. У процесі оволодіння іноземною мовою ключову роль відіграє синергія довготривалої та оперативної пам'яті. *Довготривала пам'ять* слугує сховищем мовних засобів, тоді як *короткочасна пам'ять* забезпечує їхнє використання під час побудови висловлювань. Ефективність спілкування напряму залежить від того, наскільки злагоджено працюють обидва ці механізми.

Стратегії запам'ятовування. Існують два види запам'ятовування – *довільне* (цілеспрямоване) і *мимовільне* (опосередковане).

- **Мимовільне запам'ятовування:** відбувається без спеціальних зусиль, коли фокус уваги учня зосереджений на комунікативному завданні, а мовні

одиниці засвоюються як інструмент спілкування. Такий шлях є найбільш природним і міцним.

- *Довільне запам'ятовування*: цілеспрямоване вивчення правил, форм та значень. Воно є необхідним для систематизації знань та точного відтворення інформації під час читання чи аудіювання.

Застосування на практиці може бути різних видів: за аналогією (за зразком) - репродуктивне; самостійне застосування (без зразка) - продуктивне; творче застосування (завдання за ситуацією) – творче.

Головною метою практичного застосування є вільне вживання нових лексичних одиниць (ЛО) у непередбачуваних ситуаціях спілкування. Для старшокласників це не лише спосіб розширити мовленнєвий інвентар, а й інструмент для емоційного самовираження та розв'язання практично значущих питань.

Успіх учнів в оволодінні іноземною мовою залежить також і від **мотивації** їхнього навчання. Існують різні види мотивації, а саме:

1. *Перспективна («віддалена»)*: усвідомлення важливості мови для майбутньої кар'єри чи самореалізації.
2. *Процесуальна («ближня»)*: задоволення від самого процесу навчання. Коли учень щоразу відчуває прогрес – здатність зрозуміти співрозмовника або підтримати діалог – це підкріплює його стратегічну мету.

Особливе значення мають *позитивні емоції*. Сприятливий психологічний клімат на уроці та радість від успіху є фундаментом навчання. Це покладає на вчителя відповідальність за створення атмосфери довіри, що потребує глибоких знань вікової психології та вміння керувати інтересами аудиторії.

Підсумуємо, навчально-пізнавальна активність учнів нерозривно пов'язана з комплексом внутрішніх психічних механізмів, що забезпечують опрацювання та фіксацію інформації. З огляду на це, педагог має базувати свою діяльність на глибокому розумінні цілісної психологічної структури засвоєння знань, щоб ефективно керувати когнітивним розвитком учнів.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МЕТОДИКИ З ЛІНГВІСТИКОЮ

Зв'язок методики з лінгвістикою існує давно. Однак відношення між цими двома науками трактуються науковцями неоднозначно. Існують дві точки зору: по-перше, методика розглядається як прикладна лінгвістика, тобто будь-який метод навчання має базуватися на даних лінгвістики; по-друге, методика – це не прикладна лінгвістика, на основі лінгвістичних даних неможливо створити повноцінну методику навчання іноземних мов, оскільки в них відсутня комунікативно-психологічна інтерпретація.

Попри розбіжності в поглядах, лінгвістична база залишається фундаментальною для методики викладання іноземних мов. Особливого значення набувають такі галузі, як *комунікативна лінгвістика*, *соціо- та прагмалінгвістика*, а також *функціональна граматики*. Окреме місце посідає *педагогічна лінгвістика*, яка виступає сполучною ланкою, розробляючи теоретичні засади та розв'язуючи прикладні завдання навчання конкретної мови.

Методика повинна враховувати лінгвістичні особливості певної мови:

1. Лінгвістичні особливості фонетики.

Якщо ми вивчаємо *англійську* мову, ми повинні вивчати транскрипцію, тому що не всі слова читаються, так як пишуться. У *німецькій* мові є суворі правила, внаслідок чого транскрипція не потрібна. У *китайській* мові існує спеціальна транскрипція – пін інь. У цій мові один знак може замінювати ціле слово. В *арабській* мові теж не потрібна транскрипція.

Система з навчання фонетиці із застосуванням транскрипції потрібна лише для англійської та китайської мов, а для німецького та турецької мов потрібна система вправ для запам'ятовування звучання букв і буквосполучень.

2. Залежність методики від системи лексичних вправ.

Наприклад, в англійській мові потрібна тільки така система, яка забезпечує засвоєння двох відмінків. У німецькій мові потрібна така система, яка забезпечує засвоєння слова в чотирьох відмінках. В турецької мові

необхідно засвоєння звучання слів в шести відмінках, в кожному з яких, зазвичай, інше закінчення.

3. Залежність методики від граматики. В англійській мові існують два артикля (означений та неозначений), в німецькій – чотири артикля, а в турецькій і російській мовах артиклі взагалі не вживаються. Існує також залежність іменника від прикметника. Наприклад, в англійській мові зв'язок іменника і прикметника виявляється у зміні закінчень, в російській мові закінчення іменника змінюється не тільки залежно від прикметника, але також від роду і числа.

4. Навчання монологічного мовлення характеризується зв'язком речень в тексті (за змістом), тобто з урахуванням узгодження часів.

5. Стилiстичнi особливостi мов також вiдрiзняються своїми метафорами, гiперболами, порiвняннями, епiтетами, синонiмами, антонiмами, iдiоматичними виразами тощо.

6. Методичне навчання iноземним мовам залежить вiд лiнгвiстичного складу мови. Це виражається в рiзних системах навчання мовного матерiалу: лексики, фонетики, граматики i мовленнєвого матерiалу (мовлення, аудiювання, читання та письма).

Здобутки лiнгвiстичної науки є визначальними для формування ключових складових методичної системи: *цiльового, змістового та технологiчного компонентiв*. Лiнгвiстичнi данi дозволяють не лише чiтко окреслити очiкуванi результати навчання, а й науково обгрунтувати добiр навчального матерiалу та вибiр найбільш ефективних стратегiй його засвоєння. Проаналiзуємо цi аспекти детальнiше

Лiнгвiстика вiдiграє значну роль при формулюванні загальноосвітньої *цiлi навчання* iноземних мов на рiзних етапах розвитку методики. Так, у межах *граматико-перекладного методу*, загальноосвітньою метою було навчити учнiв читати та перекладати тексти на основi розумiння граматичних структур. Для цього використовувались такi лiнгвiстичнi концепцiї як: iснування загальної граматики, тотожнiсть лексичних понять в рiзних мовах,

ототожнення граматики з логікою. У межах *прямих методів*, загальноосвітньою метою було практичне володіння іноземною мовою.

Вплив лінгвістики на визначення цілей навчання

Історично саме дослідження фонетичних законів та процесів аналогії заклали наукову основу для вивчення мов, що згодом привело до створення міжнародної фонетичної транскрипції. У сучасній комунікативній методиці фокус змістився:

- *Від форми до функції*: пріоритетом є не лише структура, а й мета висловлювання.
- *Від грамотності до автентичності*: акцент робиться на спонтанному спілкуванні та вживанні живої, реальної мови.
- *На комунікативний аспект мовлення*: лінгвістичні розвідки довели, що знання системи мови (лінгвістична компетенція) є лише частиною успішної комунікації.

Лінгвістичні засади відбору змісту навчання

Оскільки словниковий запас мови неосяжний, лінгвістика допомагає методиці через науково обґрунтований *мінімум матеріалу*.

- *Лексичний відбір*: для базового спілкування достатньо 2–3 тисячі слів, що значно менше за повний словник мови чи арсенал письменника.
- *Системний підхід*: наукові принципи дозволяють відібрати найпотрібніші елементи морфології, синтаксису та фонетики для кожної цільової групи.

Соціолінгвістика та регіональні варіанти

Сучасний зміст навчання збагачується завдяки *соціолінгвістиці* та її відгалуженням (наприклад, *гендерній лінгвістиці*), які вчать розрізняти мовлення залежно від соціального контексту чи статі мовця.

Окремим викликом є вибір між *британським та американським варіантами* англійської мови:

1. **Початковий етап:** доцільно вивчати "шкільну англійську" – спільне ядро (ядерну мову), що є базою для обох варіантів і прообразом міжнародної англійської.
2. **Старші класи:** необхідно знайомити учнів із відмінностями, пояснюючи їх історичним контекстом (наприклад, архаїчність певних американських форм, як-от *fall* чи *I guess*).

Лінгвістичний фундамент технологій навчання

Лінгвістичні дані про розбіжності між мовними системами (рідною та іноземною) є ключем до створення ефективних технологій викладання. Це дозволяє:

- **Прогнозувати інтерференцію:** виявляти труднощі, спричинені впливом рідної мови або зіткненням правил усередині іноземної.
- **Будувати ієрархію складності:** розробляти вправи, базуючись на реальному ступені важкості засвоєння конкретних конструкцій.

Відтак, динамічний розвиток лінгвістики постійно розширює зміст навчання та пропонує нові класифікації. Завдання вчителя – вчасно інтегрувати ці зміни, розподіляючи матеріал за етапами навчання відповідно до потреб сучасного суспільства.

Використання лінгвістичних даних є критично важливим для розробки дієвих технологій навчання. Аналіз розбіжностей між мовними системами дозволяє:

- **Діагностувати інтерференцію:** ідентифікувати помилки, спричинені впливом рідної мови (міжмовна) або накладанням правил самої іноземної мови (внутрішньомовна).
- **Створити типологію труднощів:** вибудувати чітку ієрархію перешкод, з якими стикаються учні.
- **Оптимізувати вправи:** розробити систему завдань, яка цілеспрямовано нівелює ці труднощі, базуючись на науковому прогнозуванні можливих помилок.

??? Питання для самоконтролю

1. З якими дисциплінами пов'язана методика як наука?
2. На які загальнодидактичні принципи спирається методика навчання іноземних мов?
3. У чому полягають особливості розуміння принципу свідомості при навчанні іноземної мови?
4. Які види активності розрізняють при навчанні іноземної мови?
5. Які види наочності застосовуються на різних етапах формування іншомовних навичок та вмінь?
6. Який методичний принцип є головним у навчанні іноземної мови?
7. Чому на уроках іноземної мови повинні домінувати вправи, а не правила?
8. Як навички рідної мови можуть впливати на формування іншомовних?
9. Як методика пов'язана з психологією? Через які психологічні процеси відбувається цей процес?
10. Як проходить сприймання матеріалу, що вивчається?
11. Як проходить осмислення матеріалу, що вивчається?
12. Як проходить запам'ятовування матеріалу, що вивчається?
13. Як проходить застосування на практиці матеріалу, що вивчається?
14. Яку роль грають позитивні емоції на уроці іноземної мови?
15. Які види мотивації для оволодіння іноземною мовою існують?
16. Як методика пов'язана з лінгвістикою?
17. Які лінгвістичні особливості мови повинна враховувати методика?
18. Як дані лінгвістики використовуються для розв'язання проблем з глобальних компонентів методики: цілей навчання, змісту навчання, технології навчання?

ЛЕКЦІЯ № 2.

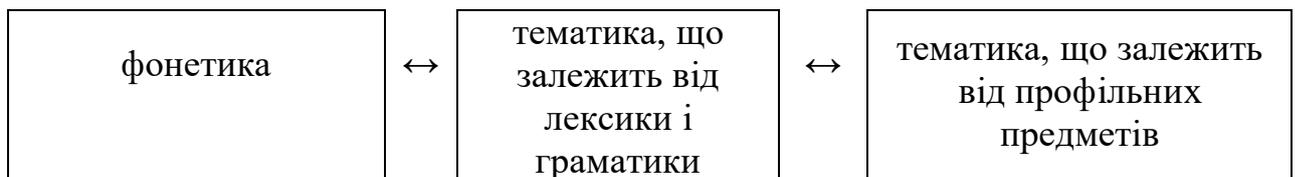
ЕТАПИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ

Ключові поняття теми: етапи навчання, фонетичний етап; тематичний етап; інтегрований етап, накопичувальний і пост накопичувальний періоди, методичні дії, іноземні мови.

Етапами навчання іноземним мовам є: 1) фонетичний; 2) тематичний; 3) інтегрований.

При визначенні етапів навчання іноземним мовам недостатньо мати на увазі лише вік учнів для підбору певної тематики. Крім урахування вікових особливостей і тематики необхідно враховувати специфіку предмета іноземної мови. А вона (специфіка) полягає у вивченні фонетичних основ мови, що вивчається, лексико-граматичних основ, тематики, пов'язаної з вивченою лексику і граматику, а також з тематикою, пов'язаною з набуттям профільних знань.

Таким чином, етапами навчання іноземним мовам є наступні:

- 1) фонетичний;
- 2) тематичний;
- 3) інтегрований.

ФОНЕТИЧНИЙ ЕТАП НАВЧАННЯ

Р. Мартинова визначала етапи навчання, базуючись на домінуючому виді діяльності. У зв'язку з тим, що вивчення іноземної мови має починатися із засвоєння апарату артикуляції, вивчення правил озвучування та читання букв, буквосполучень, слів, що складаються з вивчених букв, а також вивчення правил інтонації, вчена назвала цей етап *фонетичним*. Ця назва також обумовлюється і тим, що відбір лексичного і граматичного матеріалу залежить від фонетики, що вивчається. Якщо для висловлювання думки потрібна мовна одиниця, правила читання якої вивчалися, вона вводиться у словниковий запас учнів. Цей процес відстрочується у часі, доки відповідний фонетичний матеріал стає предметом вивчення. Така методична умова, звичайно, збіднює мову учнів, але при цьому забезпечує повне фонетичне її усвідомлення.

Встановимо знання, навички та уміння, якими повинні оволодіти учні на фонетичному етапі.

Знання: правил артикуляції ізольованих звуків, звукосполучень лише на рівні складів; звукосполучень на рівні слів; правил нормативного озвучування словосполучень, речень різних типів та надфразових єдностей з урахуванням їхнього інтонуювання.

Навички: нормативного, швидкого та безпомилкового озвучування ізольованих звуків, звукосполучень на рівні складів; звукосполучень на рівні слів; нормативного побіжного та безпомилкового озвучування словосполучень, речень різних типів та надфразових єдностей з урахуванням їх інтонуювання.

Уміння: а) транскрибувати почуті звуки, звукосполучення на рівні складів, звукосполучення на рівні слів, а також різнотипні речення та надфразові єдності; б) представляти у літерному зображенні почуті та прочитані за транскрипцією слова, словосполучення, різнотипні речення та надфразові єдності (Р. Мартинова, 2004).

В англійській мові – 26 букв і 44 звука. Існують звукобуквенні відповідності. З великої кількості букв та звуків весь матеріал структурується (поділяється на дози), і під ці звуки та букви добирається лексика. Підбір лексики залежить від звукобуквенних зв'язків, що вивчаються. Фонетичний матеріал – це звуки і букви. Ми так структуруємо матеріал, щоб при вивченні кожної наступної дози, він доповнював попередню і надавав нам нові лексичні і граматичні форми. Таким чином, відбір лексико-граматичного матеріалу на фонетичному етапі залежить від фонетики, що вивчається. Такий спосіб вивчення фонетики виявився успішним при його апробації.

Фонетичний етап навчання поділяється на два періоди: **накопичувальний і постнакопичувальний.**

Накопичувальний період починається з *першого* заняття навчання і триває до того моменту, коли учні в змозі скласти слова в словосполучення. Час навчання не є лімітованим. Він триває різний проміжок часу в залежності від віку учнів та їх попереднього лінгвістичного досвіду. Чим більш дорослі учні, тим менш тривалий час накопичувальний етап продовжується.

Постнакопичувальний період фонетичного етапу починається тоді, коли учні вже можуть сказати хоча б одне речення.

Методика навчання іноземних мов відрізняється від методик навчанням іншим предметам.

Головним на фонетичному етапі є **звукобуквенний зв'язок.**

Суть фонетичного етапу полягає в тому, що весь матеріал, який вивчається на цьому етапі (лексика, граматики), залежить від фонетики, що вивчається.

Мовний матеріал на фонетичному етапі: слова і словосполучення в накопичувальному періоді; речення, тексти, монологи, діалоги – в постнакопичувальному періоді.

Починаючи з постнакопичувального періоду, коли є можливість продукування речень, вони поєднуються в мікротексти та діалоги і є основою

мовленнєвої діяльності учнів. У міру вивчення нових звукобуквенних зв'язків і, відповідно, нових слів, попередні тексти і діалоги розширюються.

Що це дає? – Це психологічний момент.

Для чого це? – Учень бачить, як у міру додавання матеріалу збільшуються його знання. Новий матеріал додається до попереднього. Це означає: попередній матеріал + додавання нового матеріалу = розширення матеріалу.

Класно-урочний матеріал (він не мовний, а мовленнєвий, наприклад: «Сіли», «Встали», «Взяли ручки» ...) записується відповідно до вивченої фонетики.

Коли учні вивчили всі звукобуквенні зв'язки і всі знаки фонетичної транскрипції, фонетичний етап закінчується.

Чітко констатувати, скільки фонетичний етап триватиме у часі неможливо. У всякому разі він триватиме до того моменту, поки учні їм не оволодіють повністю. Цей період залежить від багатьох факторів: віку учнів, їх попередніх знань.

У міру засвоєння всіх (значної більшості) фонетичних явищ мови, що виражаються в нормативному озвучуванні звуко-літерних зв'язків, знань всіх знаків фонетичної транскрипції та умінь прочитати на її основі будь-яке незнайоме мовне явище, фонетичний етап навчання трансформується в тематичний.

Тематичний етап навчання

Чому він так називається? – Тому що все, що ми вивчили, залежало від тематики. Відбір лексико-граматичного матеріалу залежить від теми. Мовленнєвий матеріал залежить від програми (тематика теж залежить від програми). Теми між собою повинні бути взаємопов'язані, щоб кожна наступна тема ґрунтувалася на попередній. Це дає можливість повторити та закріпити попередню тему і, відповідно, повторити лексику та граматику. Тексти повинні розширюватися.

На тематичному етапі розвиваються всі види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, письмо та говоріння).

На тематичному етапі проблеми з технікою читання та письма відсутні. Будь-які слова для найповнішого розкриття змісту теми читаються або за правилами, або за знаками фонетичної транскрипції, а пишуться також за правилами, або за допомогою використання методу орфографічного промовляння (Плахотник, 1992). Відповідно до цього учні запам'ятовують два варіанти важких написання слів: фонетичний, тобто, оскільки слово звучить, наприклад, українською мовою – стіжка [стешка], діжка [дішка]; в англійській мові - daughter ['dɔ:tə], writer ['raɪtə]; у французькій мові – quelle [kel], qui [ki]; і орфографічний, тобто як слово пишеться, наприклад, daughter [daughter], writer [writer]. Це дозволяє на тематичному етапі сконцентрувати увагу учнів на літературну, художню форму викладу мови та вводити у мову різноманітні стилістичні явища, такі як: синоніми, антоніми, метафори, метонімії, гіперболи, порівняння. У міру такого всебічного розширення словникового запасу учнів, вдосконалення їхньої мови мови, забезпечення її різноматичним змістом, тематичний етап навчання трансформується в інтегрований.

Інтегрований етап навчання

Інтегрований етап навчання полягає у вивченні будь-якої дисципліни іноземною мовою. Вони можуть бути навчальні (арифметика, алгебра, геометрія) і професійні (електромеханіка, терапія, соціальна педагогіка, дитяча психологія).

Інтеграція – злиття в один навчальний процес різних дисциплін. У цьому злитті домінуючою дисципліною є предметна (географія, історія ...), а іноземна мова є допоміжною дисципліною.

Під інтегрованим навчанням розуміється об'єднання кількох навчальних предметів в один, у якому наукові поняття пов'язані загальним змістом та методами викладання.

Виникає питання: що від чого залежить? – Іноземна мова залежить від домінуючого предмета. Тобто, йде відбір мовленнєвого матеріалу залежно від предмету, що вивчається, від теми головного предмета. Мова буде підлаштовуватися під зміст головного предмета.

Таким чином, простежується співвідпорядкування ланок двох різнотипних предметів, саме: мети навчання іноземної мови залежить від цілей навчання предмету професійної діяльності; вибір явищ іншомовної мови залежить від досліджуваного змістового змісту; іншомовні знання та мовні вміння є тими, які дозволяють висловити предметні знання та виявити відповідні їм предметні вміння; методи та засоби навчання іншомовної мови залежать від методів та засобів навчання домінуючою дисципліни; приріст предметних (професійних) знань та рівень володіння ними залежить від приросту лінгвістичних знань та рівня розвиненості іншомовних мовних умінь (Мартинова, 2016, С. 30-31).

На інтегрованому етапі іншомовне мовлення учнів настільки розширене, що вони можуть починати користуватися іноземною мовою як засобом набуття знань з інших дисциплін. Безумовно, такими дисциплінами для початку повинні бути гуманітарні, нескладні для їх смислового вивчення і тому не вимагають використання складних технічних термінів і низькочастотних оборотів мови.

Як відбувається організація навчання?

Інтегрований етап навчання складається з 4-х методичних дій:

- 1) вивчення певного матеріалу рідною мовою з викладачем-фахівцем (сприйняття предмета навчання з вуст професіонала);
- 2) складання на основі фахової лекції стислого конспекту основної суті фахового матеріалу іноземною мовою і вивчення нового мовного матеріалу;
- 3) прослуховування цієї лекції (викладач розповідає, а студенти слухають і сприймають лекційний матеріал іноземною мовою);

4) практичне застосування отриманих знань (рішення задач, постановка діагнозу, вирішення педагогічних завдань) іноземною мовою (в іншомовному супроводі за допомогою іноземної мови).

Ці означені три етапи протікають у послідовності навчання іншомовної мовленнєвої діяльності від усвідомлення її лінгвістичної структури до розширення можливостей іншомовного мовленнєвого потенціалу учнів.

??? Питання для самоконтролю

1. Які етапи навчання іноземним мовам ви можете назвати?
2. Яка специфіка фонетичного етапу?
3. Що відбувається на накопичувальному та пост накопичувальному періодах фонетичного етапу?
4. Яка специфіка тематичного етапу?
5. Яка специфіка інтегрованого етапу?
6. Які методичні дії потрібно застосовувати на інтегрованому етапі навчання?

ЛЕКЦІЯ 3.

ПРОЦЕС НАВЧАННЯ (ЦІЛІ НАВЧАННЯ, ЕЛЕМЕНТИ ПРЕДМЕТА НАВЧАННЯ, КОМПОНЕНТИ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ (ПРИЙОМИ) НАВЧАННЯ, ЗАСОБИ НАВЧАННЯ, КОНТРОЛЬ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ)

Ключові поняття теми: процес навчання, ланки процесу навчання, цілі, елементи предмета навчання, компоненти змісту навчання, методи, прийоми, засоби, контроль.

Процес навчання – це цілеспрямована взаємодія між учнем та вчителем, спрямована на здобуття знань, навичок, вмінь та розвиток особистості. Він охоплює різні етапи, від сприйняття та осмислення інформації до її закріплення та застосування на практиці.

Процес навчання складається з шести ланок:

- цілі навчання,
- елементи предмета навчання,
- компоненти змісту навчання,
- методи навчання,
- засоби навчання,
- контроль результатів навчання.

ЦІЛІ НАВЧАННЯ (I ланка)

Цілі навчання бувають: глобальні, узагальнені і приватні.

Глобальні цілі навчання – це цілі, що охоплюють загальні напрями навчання. Наприклад, мета: вивчити англійську мову, навчитися водити машину, оволодіти спеціальністю вчителя англійської мови, вивчити методику викладання іноземних мов, але щоб досягти будь-якої глобальної мети, треба виокремити її із загальної. Глобальна мета конкретизується, і на її основі визначаються узагальнені цілі навчання.

Глобальні цілі розподіляються на три частини: *виховні, освітні і розвиваючі*.

Наприклад, глобальна мета: я хочу стати вчителем англійської мови.

Що в цьому *виховного*? Це – знати культуру країни мови, що вивчається, перейнятися духом народу цієї країни, виховати в собі толерантне ставлення до цієї нації, вивчити її побут, традиції.

Що в цьому *освітнього*? – Вивчаючи культуру іншого народу, ми тим самим збагачуємо власні знання, тобто підвищуємо рівень освіти, в тому числі знання граматичних часів, певні філологічні особливості мови, знання фольклору, теоретичної фонетики, теоретичної граматики, лексикології.

Що в цьому *розвиваючого*? – Розвивається пам'ять, мислення (в тому числі аналітичне мислення), синтез, аналіз, уява, увага, здатність порівнювати, зіставляти.

Узагальнюючі цілі навчання: вивчити англійську фонетику, лексику, граматику; навчитися діалогічного і монологічного мовлення; навчитися читати, писати; навчитися слухати і розуміти.

Конкретизація: узагальнення загальних цілей до рівня приватних цілей дозволяє виокремити кожну частину фонетичного матеріалу, що підлягає засвоєнню. Членування матеріалу на частини залежить від віку учня, його рівня і досвіду. При членуванні важливо враховувати взаємозв'язок. Це означає, що перша частина повинна поєднуватися з наступною, а кожна наступна – з попередньою. Аналогічне членування стосується лексики і граматики, вивчення яких також можна поділити на частини.

Узагальнюючі цілі теж розподіляться на три частини: виховні, освітні і розвиваючі.

Приватні цілі це особисті мотиви та бажання, які спонукають людину навчатися, виходячи за межі обов'язкового навчального плану або загальноприйнятих норм. Вони можуть бути пов'язані з особистим розвитком, кар'єрним зростанням, задоволенням інтересів, або прагненням до соціальної користі.

Вони також розподіляться на три частини: виховні, освітні і розвиваючі.

Цілі висуваються згідно до елементів предмета навчання.

ЕЛЕМЕНТИ ПРЕДМЕТУ НАВЧАННЯ (II ланка)

Елементи предмета навчання – це те, з яких елементів складається мова, а якщо це предмет, то йдеться про його зміст (зміст цього предмету розподіленого на частини).

Елементи предмета навчання бувають: мовні та мовленнєві.

Мовні елементи предмету навчання: фонетика, лексика, граматики.

Мовленнєві елементи предмету навчання: монологічне і діалогічне мовлення, читання, письмо, аудіювання.

КОМПОНЕНТИ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ (III ланка)

Компоненти змісту навчання співвідносяться з елементами предмета навчання. До них відносяться: знання, навички та вміння. Наприклад, щоб вивчити перший елемент предмету навчання, а саме,

фонетику, треба набути фонетичних знань, сформувати фонетичні навички, розвинути фонетичні вміння.

Щоб вивчити другий елемент предмету навчання, а саме, лексику, необхідно набути лексичних знань, сформувати лексичні навички, розвинути лексичні вміння.

Щоб вивчити третій елемент предмету навчання, а саме, граматику, необхідно набути граматичних знань, сформувати граматичні навички, розвинути граматичні вміння.

Щоб засвоїти четвертий елемент предмету навчання, а саме, діалогічне мовлення, треба набути передмовленнєвих вмінь діалогічного мовлення, мовленнєвих вмінь діалогічного мовлення та інтегрованих вмінь діалогічного мовлення.

Щоб засвоїти п'ятий елемент предмету навчання, а саме, монологічне мовлення, треба набути передмовленнєвих вмінь монологічного мовлення, мовленнєвих вмінь монологічного мовлення та інтегрованих вмінь монологічного мовлення.

Щоб засвоїти шостий елемент предмету навчання, а саме, аудіювання, треба набути передмовленнєвих вмінь аудіювання, мовленнєвих вмінь аудіювання та інтегрованих умінь аудіювання.

Щоб засвоїти сьомий елемент предмету навчання, а саме, письмо, необхідно набути передмовленнєвих вмінь писемного мовлення, мовленнєвих вмінь писемного мовлення, а також інтегрованих вмінь писемного мовлення.

Щоб засвоїти восьмий елемент предмету навчання, а саме, читання, треба набути передмовленнєвих вмінь читання, мовленнєвих вмінь читання і інтегрованих вмінь читання.

Це означає, що елементи предмету навчання тісно пов'язані з елементами змісту навчання (друга ланка пов'язана з третьою).

Для більш зрозумілого змісту пояснень про другу та третю ланки, надамо визначення понять: знання, навички та вміння.

ЗНАННЯ

Знання – це поняття, яке використовується в широкому і вузькому значенні. У *широкому значенні* – це знання певної дисципліни. Існує чимала кількість різних галузей знань, що поділяться на такі великі групи, як: природні (математика, фізика, хімія, астрономія, медицина та ін.) і громадські науки (історія, філологія, політологія, психологія, право та ін.).

Знання у *вузькому сенсі* – це здатність відтворити матеріал, що вивчався, в тому вигляді, в якому він презентувався без будь-яких змін рідною мовою при його сприйнятті іноземною (рецептивні знання) та іноземною мовою при його сприйнятті рідною (репродуктивні знання).

НАВИЧКИ

Навички – це здатність відтворювати матеріал, що вивчається, в поєднанні з раніше вивченим, побіжно і безпомилково, на рівні словосполучень і окремих речень рідною мовою при його сприйнятті іноземною (рецептивні навички) та іноземною мовою при його сприйнятті рідною (репродуктивні навички).

Безпомилково – виконувати роботу правильно, без помилок.

Побіжно – читати та переказувати тексти іноземною мовою за такий самий час, який потрібний для сприйняття і відтворення цього матеріалу рідною мовою.

УМІННЯ

Уміння – це готовність людини успішно виконувати певну діяльність, яка, мається на увазі «готовність», ґрунтується на знаннях і навичках.

Уміння – це опанований людиною алгоритм виконання певної дії, що ґрунтується на свідомому використанні набутого досвіду (знань та навичок). Уміння формуються шляхом виконання вправ і створюють можливість виконання дії не лише у звичних, а й у змінених умовах (С. Гончаренко).

Уміння бувають: *мовні, лінгвістичні, передмовленнєві, мовленнєві та інтегровані*.

Мовні вміння – це вміння, що співвідносяться з мовленнєвою діяльністю, тобто використовувати мову для ефективного спілкування.

Лінгвістичні вміння – це здатність вживати мовний матеріал (лексичний, граматичний), що вивчається, у всіх видах мовленнєвої діяльності. Якщо в мовленнєвому завданні конкретизується мовний матеріал, це означає що це лінгвістичні вміння (з обов'язковим вживанням будь-якого мовного матеріалу).

Передмовленнєві, мовленнєві та інтегровані вміння співвідносяться з розвитком мовлення.

Передмовленнєві вміння – це здатність іншомовної комунікації (спілкування) з різними опорами.

Опори бувають: мовні, мовленнєві, образотворчі, предметні.

Мовні опори – це слова і словосполучення.

Мовленнєві опори – це речення, тексти, діалоги і монологи.

Образотворчі опори – це малюнки, таблиці, сюжетні картини.

Предметні опори – це іграшки та різні предмети.

Як відрізнити передмовленнєві вміння з мовної опорою від лінгвістичних умінь? Коли розвиваються лінгвістичні вміння, надається список слів з їх обов'язковим вживанням в мовленні, а коли розвиваються передмовленнєві вміння з мовної опорою, головним є розкриття суті висловлювання.

Мовленнєві вміння – це здатність вживати в мові матеріал, що вивчається, в довільному порядку, без концентрації уваги на будь-яких словах, виразах або граматичних явищах. Це – говоріння на матеріалі, що вивчається, на основі мовленнєвого завдання або мовленнєвої ситуації.

Мовленнєві ситуації бувають інформаційні, сенсаційні і провокаційні.

Інформаційна ситуація – це подача певної нової інформації. Наприклад, розкажіть про свої плани відвідування театру / кіно / виставки на підставі наданого оголошення.

Сенсаційна ситуація передбачає вираз емоцій, реакцій. Наприклад, давайте послухаємо, що нам збирається сказати наш друг Микола: Шановні друзі, завтра в Міському саду відбудеться благодійний аукціон з продажу картин відомих художників. Всі гроші йдуть на допомогу нашим військовим.

Провокаційна ситуація виникає часто на основі неперевіреної інформації, вона провокує (підштовхує) до прийняття певного рішення, до дій. Наприклад, «Олександр, ти нам вчора сказав, що будеш виставляти свої роботи в Києві в художньому музеї, а я тільки що зустрів організатора цієї виставки, і він сказав, що твої роботи виключені з показу. - Не може бути. Ти брешеш. - У мене виставкова програма – твоє ім'я відсутнє. – О, це стара програма».

Інтегровані вміння – це здатність іншомовного спілкування з будь-якого освітнього або професійного курсу з використанням іноземної мови для вивчення будь-яких дисциплін.

Інтеграція – це злиття в один навчальний процес двох і більше дисциплін.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ (IV ланка)

Методи навчання можуть вживатися в широкому і вузькому значенні.

У **широкому сенсі** – це концепція навчання (методологічне обґрунтування) виконання тих чи інших методичних дій з вивчення фонетики, лексики, граматики, монологічного та діалогічного мовлення, читання, аудіювання та письма.

Методи навчання у **вузькому сенсі** – це спосіб дії відповідний вправі. У четвертій ланці процесу навчання термін «метод» розглядається в його вузькому значенні.

Перший компонент – зміст *фонетики*, тут відпрацьовуються фонетичні знання, фонетичні навички, фонетичні вміння.

Для того щоб оволодіти *фонетичними знаннями* слід виконувати вправи для набуття фонетичних знань:

- 1) вивчення способів артикуляції;
- 2) прослуховування звучання окремих звуків за вчителем;
- 3) самостійне озвучування за знаками фонетичної транскрипції;
- 4) транскрибування звуків за буквами;
- 5) написання букв за звуками;
- 6) розташування звуків в словах, що подані в розкид.

Для того, щоб сформувати *фонетичні навички* треба виконувати вправи для набуття фонетичних навичок:

- 1) озвучте наступні літери за ... (певний) час;
- 2) напишіть по транскрипції літерні зображення звуків, даних в транскрипції за ... (певний) час.

Для того, щоб розвинути *фонетичні вміння* треба виконувати вправи з навчання інтонуванню речень різних структур:

- 1) прочитайте слова, речення і проінтонуйте їх;
- 2) інтонування абзаців текстів.

Другий компонент – вправи з набуття *лексичних знань*:

- 1) читання слів, читання слів по по транскрипції, читання слів по ланцюжку, транскрибування;
- 2) вгадування слів (початок слова надано і його треба завершити, або надано останні букви і треба вигадати початок слова) – різноманітна робота зі словами.

Приклади вправ з формування *лексичних навичок*:

- 1) читання словосполучень англійською мовою;
- 2) переклад словосполучень з іноземної мови на рідну та навпаки;
- 3) складання словосполучень;

4) читання речень, переклад речень з рідної мови на іноземну та з іноземної мови на рідну;

5) вигадування початку речень або завершення речень.

Найголовніша річ при виконанні вправ – це регламентація часу, тобто виконання всіх вправ за регламентований час (побіжно і безпомилково).

Приклади вправ з розвитку *лексичних умінь*:

1) читання тексту, його переказ, відповіді на запитання, складання оповідань;

2) діалогічне і монологічне мовлення;

3) прослуховування розповіді, переказ прослуханого;

4) написання творів.

Приклади вправ для оволодіння *граматичними знаннями*:

1) вивчення граматичних правил;

2) читання зразків (словосполучень і речень даної граматичної структури);

3) переклад словосполучень і речень з іноземної мови на рідну і з рідної мови на іноземну (поєднання нового матеріалу з вже вивченою граматиною) за регламентований час.

Приклади вправ на формування *граматичних навичок*:

1) будь-які вправи з регламентацією часу;

2) переклад речень із регламентацією часу (поєднання нового матеріалу з вже вивченою граматиною).

Приклади вправ на розвиток *граматичних умінь*:

1) розкажіть про ... з використанням певної граматичної структури чи певного граматичного часу;

2) прочитайте текст про ..., зверніть увагу на ... граматичні структури;

3) дайте відповідь на запитання з використанням ... граматичних структур;

4) прослухайте розповідь, в якій вживаються ... граматичні структури, і розкажіть її самі;

5) напишіть твір про ... з обов'язковим вживанням ... граматичних структур.

Методи і Технології навчання

У методах навчання необхідно дотримуватися принципів (знання, навички, вміння) навчання, а самі вправи можуть бути різними (це - творчість вчителя), можна нанизувати системи вправ.

Технологія навчання відрізняється від методів тим, що не обов'язково дотримуватися принципів, але цього не достатньо. Вправи повинні вживатися тільки ті, які передбачив автор. У технології немає творчості.

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ (V ланка)

Засоби навчання бувають ідеальні і матеріальні.

Ідеальні – це мовні (пояснення лекції).

Матеріальні – це фізичні (те, до чого можна доторкнутися: малюнки, картки, картинки, технічні засоби).

Засоби навчання також мають іншу класифікацію: вербальні, матеріальні, технічні та інтегровані.

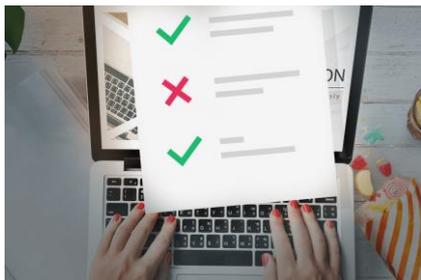
Вербальні – це пояснення учителя та коментування учнями своїх дій.

Матеріальні: предметна і зорово-графічна наочність: навчальний посібник, підручник, роздатковий матеріал (картки), зошити, дошка.

Технічні: слайдове зображення, секундомер, диктофон, магнітофон, англomовні аудіо/відеоматеріали, англomовні навчальні фільми.

Інтегровані: комп'ютерні програми з пред'явлення та закріплення матеріалу, що вивчається; інтерактивна дошка; YouTube презентації англomовного матеріалу, що вивчається.

КОНТРОЛЬ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ (VI ланка)

Контроль результатів навчання – це систематичний процес перевірки та оцінювання знань, навичок та умінь учнів, який дозволяє виявити рівень їхнього навчального прогресу, динаміку опанування мови на різних етапах та загальну ефективність навчального процесу. Він включає в себе перевірку, оцінювання та облік результатів навчання. Наприклад, контроль мовних знань, навичок та вмінь:

- контроль набуття фонетичних, лексичних та граматичних знань.
- контроль сформованості фонетичних, лексичних та граматичних навичок.
- контроль розвиненості фонетичних, лексичних та граматичних умінь.

Увага! Знання – набуваються. Навички – формуються. Уміння – розвиваються. Зміст буває: смисловим (тематика) і структурним (знання, навички та вміння).

Види контролю:

1. Діагностичний та процесуальний контроль

- **Попередній (вхідний):** здійснюється перед опрацюванням нового мовного чи мовленнєвого матеріалу. Його мета – визначити вихідний рівень підготовки учнів та актуалізувати опорні знання.
- **Поточний:** реалізується безпосередньо під час вивчення теми. Він дозволяє оперативно оцінити якість засвоєння окремих порцій матеріалу та рівень сформованості конкретних навичок.

2. Етапний та періодичний контроль

- **Тематичний (рубіжний):** проводиться за підсумками роботи над логічно завершеним розділом або тематичним циклом уроків.

- **Періодичний (семестровий та річний):** підбиває підсумки навчальної діяльності за тривалий проміжок часу (півріччя або академічний рік) для визначення загального прогресу учня.

3. Кваліфікаційний контроль

- **Підсумковий:** завершальна перевірка знань та вмінь після закінчення певного ступеня навчання (початкової, основної чи старшої школи). Зазвичай набуває форми державної підсумкової атестації (ДПА) і засвідчує рівень володіння мовою відповідно до освітнього стандарту.

Наведемо приклад процесу навчання лексики на початковому етапі засвоєння.

Цілі навчання: Ввести нові ЛО, ознайомити з їх функціями, значеннями, формальними ознаками.

Елементи предмета навчання: Нові ЛО з тем Програми з англ. мови для певного класу, термінологія, усталені вирази, ідіоми, реалії, емоційно-зabarвлена лексика.

Компоненти змісту навчання: лексичні знання, рецептивно-репродуктивні навички, лінгвістичні вміння.

Методи навчання: пред'явлення і семантизація нових ЛО, багаторазове повторення і запис кожної ЛО, написання диктантів з новими ЛО, добір синонімів/антонімів, утворення похідних слів, виконання мовних дій за аналогією.

Засоби навчання: *вербальні:* пояснення вчителя, *матеріальні:* предметна і зорово-графічна наочність, *технічні:* слайдове зображення нових слів, англomовні аудіо/відеоматеріали з лексикою, що вивчається,

Контроль результатів навчання: прямий і зворотний переклад ізольованих слів / словосполучень / речень, лексичні тести (множинного вибору, на заміну, перехресні), створення тематичних ментальних карт, складання своїх речень з поданих слів.

??? Питання для самоконтролю

1. Надайте визначення процесу навчання.
2. Скільки ланок включає процес навчання?
3. Як розподіляються глобальні цілі навчання?
4. Що означає поняття «елементи предмета навчання»?
5. Що означає поняття «компоненти змісту навчання»?
6. Як розуміється поняття «знання» у широкому сенсі і у вузькому сенсі?
7. Як розуміється поняття «навички»?
8. Як розуміється поняття «уміння»?
9. Як ви розумієте поняття «лінгвістичні вміння»?
10. Як ви розумієте поняття «мовні вміння»?
11. Надайте визначення поняттям «передмовленнєві вміння», «мовленнєві вміння».
12. Які види мовленнєвих ситуацій ви знаєте?
13. Надайте визначення інформаційним, сенсаційним і провокаційним ситуаціям.
14. Що означає поняття «інтегровані вміння»?
15. Якими бувають опори?
16. Як характеризуються методи навчання в широкому сенсі слова?
17. Як характеризуються методи навчання у вузькому сенсі слова?
18. Які засоби навчання ви знаєте? Поясніть їх сутність.
19. Що розуміється під поняття «контроль результатів навчання»?
20. Які види контролю результатів навчання ви можете назвати? Поясніть їх сутність.

ЛЕКЦІЯ 4.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ

(НАБУТТЯ ФОНЕТИЧНИХ ЗНАТЬ, ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНИХ НАВИЧОК,
РОЗВИТОК ФОНЕТИЧНИХ УМІНЬ).

Ключові поняття теми: методика навчання фонетики, фонетичні знання, елементи фонетики, фонетичні навички, фонетичні вміння, фонетична усвідомленість, фонетична компетентність, етапи процесу навчання фонетичної сторони мовлення, інтонаційні навички, інтонаційні моделі, система вправ.

Метою навчання фонетики у школі є становлення артикуляційної та інтонаційної бази. Програма передбачає засвоєння системи звуків і звукосполучень, засвоєння правил наголошування та опанування базових моделей мелодики мовлення у простих і складних синтаксичних конструкціях.

Елементами фонетики є:

- 1) робота з ізольованими звуками;
- 2) озвучування слів і словосполучень;
- 3) інтонування речень.

Наразі в міжнародних документах (Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти) оперують терміном фонетична компетентність. Надамо визначення цьому поняттю.

Фонетична компетентність (ФК) – це здатність особистості правильно вимовляти звуки та інтонувати мовлення, а також адекватно

сприймати почуте. Вона функціонує як синтез теоретичних знань, практичних навичок і вмінь, а також фонетичної усвідомленості, що забезпечують ефективну комунікацію.

Фонетичні знання – це обізнаність мовця з усіма аспектами звукового оформлення мови: від правильної вимови окремих фонем та їхніх комбінацій до володіння інструментами інтонаційної виразності й навичками графічного запису звучання.

Фонетичні навички – це доведена до автоматизму здатність як відтворювати, так і розпізнавати звукові та інтонаційні образи. Вона дозволяє мовцеві без зусиль контролювати правильність власної вимови та безпомилково сприймати на слух інтонаційні відтінки в чужому мовленні.

Фонетичні вміння – це здатність людини правильно вимовляти та розрізняти звуки мовлення. Це включає в себе як вміння відтворювати звуки рідної мови, так і розрізняти звуки іноземної мови, які можуть бути схожими, але мати відмінності в артикуляції або акустичних характеристиках.

Фонетична усвідомленість – це здатність учня до свідомого опанування вимови через самоаналіз. Вона передбачає не лише вивчення звуків, а й розуміння механізмів їх творення, вміння помічати відхилення від мовної норми у власному мовленні та разом із викладачем шукати способи виправлення помилок.

Існує декілька різних **підходів до навчання вимови**:

Аналітичний (артикуляторний) підхід базується на роздільному розвитку слухових та мовленнєвих навичок через дедуктивне навчання. Процес вибудовується лінійно: від вивчення теоретичних засад артикуляції окремого звука до його відпрацювання в словах та реченнях. Основним недоліком методу є його невідповідність засадам комунікативності: навички, здобуті в ізольованих умовах, виявляються нежиттєздатними в реальному спілкуванні. Через надмірну тривалість та відірваність від практики цей підхід не є оптимальним для шкільної програми.

Імітативний (акустичний) підхід спирається на підсвідоме копіювання почутого мовлення, а не на теоретичне вивчення артикуляції. Головним ризиком тут є «фільтр рідної мови», через який учні (навіть молодшого віку) підсвідомо замінюють іншомовні звуки схожими рідними. Це призводить до викривленої вимови. Водночас вагомим плюсом підходу є те, що звуки відпрацьовуються одразу в контексті живих мовленнєвих структур, а не окремо.

Аналітико-імітативний (комбінований) підхід синтезує сильні сторони попередніх методів, гармонійно поєднуючи безпосереднє наслідування з елементами аналізу. Він передбачає доступне пояснення артикуляції окремих звуків та інтонаційних схем лише тоді, коли це справді полегшує розуміння. Співвідношення між імітацією (прихованим засвоєнням) та аналізом (свідомим вивченням) динамічно змінюється залежно від віку учнів та складності матеріалу.

Шляхом навчання фонетики, а відповідно, і формування фонетичної компетентності є шлях від РЕЦЕПЦІЇ → до РЕПРОДУКЦІЇ → до ПРОДУКЦІЇ з паралельним взаємозв'язаним формуванням слуховимовних та інтонаційних навичок.

Етапи процесу навчання фонетичної сторони мовлення

Згідно з концепцією С. Шатілова, процес становлення фонетичних навичок проходить три послідовні стадії:

1. **Орієнтовно-підготовча:** на цьому етапі відбувається презентація нового матеріалу в контексті. Учні знайомляться зі звуками чи інтонацією, виконуючи перші імітаційні дії за зразком.
2. **Стереотипно-ситуативна (стандартизуюча):** етап первинної автоматизації. Робота ведеться «від малого до великого» — від окремих звуків і слів до цілих фраз, де закріплюються правильна артикуляція та наголос.
3. **Варіююче-ситуативна:** перехід до вільного використання фонетичних одиниць на рівні понадфразових єдностей, діалогів та цілісних текстів.

Рекомендації щодо навчання

Для ефективного навчання, особливо в початковій школі, варто використовувати автентичний ігровий матеріал: вірші, пісні та скоромовки.

Ігрові методи навчання фонетики:

1. **Театр голосів (Емоційна імітація):** Учні вправляються у вимові римованих рядків, перетворюючись у різних персонажів. Повторення за вчителем різними тембрами та голосами допомагає зняти психологічний бар'єр.
2. **Хоровий калейдоскоп:** Колективне відтворення тексту з постійною зміною параметрів мовлення. Учні варіюють гучність (від крику до шепоту), темп (від сповільненого до стрімкого) та емоційне забарвлення, що може супроводжуватися жестами.
3. **Ритмічний шифр (Абетка Морзе):** Вправа на розвиток почуття ритму. За допомогою олівця чи оплесків діти дублюють наголоси у фразях: акцентовані склади відтворюються гучно й протяжно, а ненаголошені — короткими й легкими ударами.

СИСТЕМА ВПРАВ З НАВЧАННЯ ФОНЕТИКИ

Рецептивні фонетичні вправи спрямовані на розвиток навичок розпізнавання та розрізнення звукових одиниць. Оскільки внутрішні процеси сприйняття важко відстежити, для контролю використовуються *сигнальні дії* та *графічні опори*.

Приклади завдань на впізнавання:

- **Кінестетичні сигнали:** реагування на цільовий звук (довгий/короткий, наголошене слово) через плескання в долоні, підняття карток або зміну пози.
- **Кількісний аналіз:** підрахунок частоти появи конкретного звука чи наголосу в аудіофрагменті.
- **Контрастивне розрізнення:** ідентифікація іншомовного звука серед низки звуків рідної мови.
- **Вибір за зразком:** розпізнавання одного слова з пари за допомогою візуальних сигналів (наприклад, показ пальцями номера слова).

- **Графічне кодування:** встановлення зв'язку між почутими парами слів та їхніми транскрипційними символами або кольорове маркування специфічних звуків (наприклад, назальних).
- **Акцентологічне маркування:** фіксація наголошених складів у надрукованому тексті під час прослуховування.

Приклади завдань на диференціацію звуків

Вправи на диференціацію (розрізнення) звуків спрямовані на подолання труднощів у сприйнятті схожих фонем. Робота ведеться на матеріалі окремих лексем або коротких речень для максимальної концентрації на звуковому образі.

- **Компаративний тест (Однакові чи різні):** Учні прослуховують пари слів (наприклад, *thick – this*) і маркують їх як ідентичні (+) або відмінні (–). Це дозволяє вчителю швидко перевірити точність слухового сприйняття групи.
- **Селективна ідентифікація в тріадах:** Із трьох почутих слів учням потрібно виокремити однакові (наприклад, *thing – thin – thing*). Відповідь фіксується порядковими номерами (наприклад, «1 і 3»).

Приклади завдань на ідентифікацію звуків

Мета вправ на ідентифікацію полягає у співвіднесенні почутого звука з уже знайомим еталоном та його характеристиками.

- **Алгоритм виконання:** Під час прослуховування слів учні мають миттєво розпізнати цільові фонemi (наприклад, [s] чи [z]).
- **Форми контролю:** Використання візуальних сигналів (транскрипційні картки) або кольорового кодування (червона/зелена картка для різних звуків). Як альтернативу можна використовувати письмову фіксацію відповідних символів у зошиті.

Приклади завдань на репродукцію звуків

Репродуктивні фонетичні вправи базуються на використанні окремих лексем, словосполук та фразових єдностей. Вправи цього рівня поділяються на:

- **Некомунікативні:** спрямовані на свідому імітацію, де акцент зміщується на конкретні ознаки (аспірація, назалізація, довгота). Це перетворює механічне повторення на осмислений процес корекції вимови.

- **Умовно-комунікативні:** передбачають роботу із зразками мовлення (ЗМ) через підстановку, розширення або відповіді на запитання.

Для особливо складних фонем рекомендується застосовувати «німу» артикуляцію (підготовчі вправи без звуку) та візуалізацію положення губ чи язика перед початком відтворення. Наведемо приклади вправ.

Сфокусоване відтворення: Учні прослуховують мовленнєві одиниці з цільовим звуком і відтворюють їх, концентруючи увагу на специфічних артикуляційних параметрах (наприклад, напруженість або лабіалізація).

Контрастивна імітація: Почергове прослуховування та повторення опозиційних фонем у складі слів чи фраз для відпрацювання звукових відмінностей.

Рецептивно-імітативний контроль: Слухання тверджень учителя з подальшим повторенням-підтвердженням у разі їхньої фактичної коректності.

Ситуативна репродукція: Відповіді на запитання за візуальною опорою чи реальною ситуацією, що стимулює вживання певних звуків у напіввільному спілкуванні.

Пропедевтична гімнастика: Виконання артикуляційних вправ без голосу («німа» артикуляція) для підготовки мовленнєвого апарату до складних звуків.

Фонетичні вправи доцільно організовувати у відносно завершені серії, які включають різні типи і види вправ, починаючи з подачі звука, його рецепції і закінчуючи (ре) продукцією.

1. **Диференціація на слух:** Ідентифікація одного слова з пари (наприклад, *sheep – ship*) для перевірки фонематичного слуху.

2. **Первинний контроль:** Читання обраних слів із виправленням помилок під керівництвом учителя.

3. **Свідома імітація:** Повторення за диктором з акцентом на кількісні (довгота) та якісні (відкритість) відмінності звуків.
4. **Кооперативне тренування:** Відпрацювання вимови в парах із взаємною корекцією.
5. **Публічна апробація:** Індивідуальне читання слів перед аудиторією для колективного аналізу вимови.
6. **Рефлексія та аналіз:** Евристична бесіда про причини виникнення типових помилок та способи їх усунення.
7. **Індуктивне виведення правила:** Самостійне або парне формулювання орфографічного/фонетичного правила на основі проаналізованих прикладів.
8. **Колективна верифікація:** Обговорення виведених правил та ознайомлення з винятками.
9. **Контекстуальна продукція:** Використання відпрацьованих одиниць у реченнях (заповнення пропусків) із подальшим озвученням.

Незважаючи на те, що базою для введення звука може бути (міні) текст, насичений певним фонетичним явищем, послідовність кроків залишається незмінною:

1. **Аудіальне сприйняття:** Первинне слухання тексту «на слух» для загального розуміння змісту.
2. **Аналітичне читання:** Повторне прослуховування з паралельним зоровим відстеженням тексту та графічним виділенням цільових фонетичних одиниць (маркування).
3. **Етап репродукції:** Колективне (хором) та поодинокі відтворення мовленнєвих зразків за диктором.
4. **Когнітивний аналіз:** Рефлексія над вимовою, розбір артикуляційних складнощів та формулювання фонетичних правил.
5. **Закріплення:** Відпрацювання окремих елементів через імітацію та читання вголос.

6. **Комунікативна практика:** Використання вивченого явища в активних вправах на зміну або доповнення мовленнєвих структур.

На початку уроку доцільно проводити так звану фонетичну зарядку. Використання фонетичної зарядки дозволяє учням швидко «переключитися» на звукову систему іншої мови. Ефективним інструментом є заучування віршів або уривків прози. Особливе місце тут посідає робота з текстом, що проходить два етапи:

1. **Когнітивно-імітативний:** розучування матеріалу за вчителем або аудіозаписом.
2. **Динамічний:** відшліфовування темпу та безпомилковості мовлення, щоб наблизити вимову учнів до природної швидкості носіїв мови.

Формування інтонаційних навичок

Інтонація розглядається як багатокомпонентна система, що охоплює мелодику, ритмічний малюнок, акцентуацію (фразову та логічну), паузи, а також динамічні характеристики (темп, гучність і тембр).

Навчальний процес спрямований на розвиток інтонаційної компетенції:

- У рецепції: здатність розпізнавати емоційні та змістові відтінки під час слухання.
- У продукції: вміння нормативно оформлювати власні думки та тексти під час читання вголос.

Інтонаційні навички – це мовленнєві навички. Оскільки мовлення нерозривно пов'язане з контекстом, інтонаційні навички мають ситуативний характер. Мелодика та логічний наголос виступають ключовими інструментами, що дозволяють адаптувати висловлювання до комунікативного наміру та обставин спілкування, часто кардинально змінюючи зміст сказаного.

Автоматизація дій учнів з новими інтонаційними моделями

Процес автоматизації інтонаційних моделей подібний до роботи над окремими звуками й охоплює стадії рецепції та репродукції. Однак,

зважаючи на комунікативну природу інтонації, пріоритет надається умовно-комунікативним завданням.

Розвиток інтонаційного слуху: Вправи на рецепцію спрямовані на формування здатності розрізняти інтонеми. Вони класифікуються за трьома основними напрямками:

- *Впізнавання*: виокремлення певної моделі в потоці мовлення.
- *Диференціація*: розрізнення контрастних інтонаційних малюнків (наприклад, висхідний та спадний тон).
- *Ідентифікація*: визначення прагматичного значення інтонації (запит, наказ, сумнів).

Рецептивні вправи некомунікативного типу спрямовані на розвиток просодичного слуху. Вони передбачають фіксацію інтонаційних характеристик через фізичні дії або графічні символи:

- *Кінестетичне моделювання*: відтворення руху мелодики за допомогою жестів або відстукування ритмічного малюнка (олівцем, оплесками).
- *Графічне кодування*: встановлення зв'язку між почутим та візуальними схемами інтоном; розстановка стрілок напрямку тону.
- *Аналітичне маркування*: робота з текстом-опорою для виокремлення синтагм, пауз та фразових наголосів.
- *Диференціація та сегментація*: порівняльний аналіз двох фраз за звучанням або відновлення пунктуації у суцільному тексті на основі прослуханого аудіозапису.

Вправи на рецепцію інтонаційних моделей – умовно-комунікативні з ігровим характером.

Ці вправи допомагають учням розшифрувати «прихований зміст» інтонації, фокусуючись на соціальних ролях (батьки та діти).

- *«Детектор ввічливості» (Впізнавання)*: Учні слухають серію сімейних діалогів. Завдання – ідентифікувати висхідний тон як маркер прохання. Сигналізація відбувається через підняття рук або підрахунок кількості ввічливих звернень.

- *«Експерти з виховання» (Диференціація):* Порівняння реплік батька й матері. Учні визначають, чи однаковою є інтенція (прохання) обох мовців, маркуючи відповіді знаками «+» або «-».
- *«Наказ чи прохання?» (Ідентифікація):* Аналіз розпоряджень за прагматичним типом. Учні класифікують почуте на Накази (Н) та Прохання (П), заповнюючи бланки відповідей.

Вправи на (ре) продукцію інтонаційних моделей

Завдання структуровані від простого копіювання до повної мовленнєвої самостійності. Головна мета – навчити учнів відчувати прагматику висхідного тону (прохання) порівняно зі спадним (наказ).

1. *Рівень імітації (Естафета).* Учень виступає в ролі посередника, точно копіюючи інтонаційну модель учителя.

- **Завдання:** Почуйте моє прохання та переадресуйте його сусіду по парті, зберігаючи ту саму ввічливу мелодику.

Методична цінність: Формування первинного автоматизму вимови фрази з висхідним тоном.

2. *Рівень підстановки (Варіативність).* Учень зберігає інтонаційний каркас речення, але змінює його лексичне наповнення.

- **Завдання:** "Я прошу у вас книгу. Попросіть у товариша будь-який інший предмет, використовуючи ту саму інтонаційну схему".

Методична цінність: Відрив інтонації від конкретного тексту; доказ того, що мелодика є універсальною формою.

3. *Рівень трансформації (Когнітивна переробка).*

Найскладніший тип умовно-комунікативної вправи, що вимагає зміни «емоційного знаку» фрази.

- **Завдання:** "Я віддаю сухий наказ (спадний тон). Ваше завдання – пом'якшити його і передати товаришеві як прохання (висхідний тон)".

Методична цінність: Усвідомлене протиставлення інтоном [↘] та [↗].

4. *Продуктивний рівень (Реальна взаємодія).* Використання інтонації для досягнення реальної мети в ігровій ситуації.

- **Ситуація «Магазин» або «Стіл учителя»:** Ви отримаєте річ лише в тому випадку, якщо ваша інтонація звучатиме як прохання, а не як вимога.

Методична цінність: Перевірка навички в умовах, де фокус уваги зміщений на предмет, а не на форму мовлення.

Робота над інтонацією не завершується на цих вправах. Справжня перевірка засвоєння інтоном відбувається лише тоді, коли учень:

- В аудіюванні: розпізнає настрій та наміри мовця.
- У читанні вголос: правильно інтерпретує розділові знаки через звук.
- У говорінні: досягає взаєморозуміння без "інтонаційних бар'єрів", які можуть сприйматися як грубість чи некомпетентність.

Засоби формування фонетичної компетентності

У процесі формування ФК використовуються різноманітні засоби навчання. Головним джерелом еталонного звучання є *аудіо- та відеоматеріали*. Вони забезпечують занурення в мовне середовище та демонструють живу мову в контексті.

- **Фонограми:** Спеціалізовані вправи на імітацію, записи пісень, віршів та скоромовок, які формують ритміко-інтонаційну базу.
- **Відеофонограми:** Фрагменти фільмів та телепередач. Їхня перевага – у можливості бачити артикуляцію, міміку та жестикуляцію носіїв мови, що критично важливо для розуміння соціокультурного аспекту інтонації.

Для кращого усвідомлення фонетичних явищ доцільно використовувати допоміжні засоби, які поділяються на візуальні та тактильні.

Візуальні:

- *Дзеркало:* Незамінне для самоконтролю артикуляції (чи правильно розташовані губи та язик).
- *Схеми та розрізи мовленнєвого апарату (профілі):* Показують «внутрішню кухню» створення звуку.
- *Транскрипція та таблиці:* Допомагають зафіксувати звук графічно та систематизувати фонетичну систему мови.

- **Сигнальні картки:** Використовуються для миттєвого зворотного зв'язку (наприклад, червона картка – довгий звук, синя – короткий).

Тактильні:

Ці засоби базуються на фізичних відчуттях, що особливо ефективно для учнів молодшого шкільного віку.

Основні техніки:

- **Динамічні жести:** Рукою показуємо рух мелодії (вгору/вниз), тривалість звука (розведення рук – довгий звук) або ритмічний малюнок.
- **Механічна артикуляція:** Свідоме округлення або розтягування губ (лабіалізація) для правильної вимови специфічних голосних.
- **Вібраційний контроль:** Дотик пальцями до гортані допомагає відчутти вібрацію голосових зв'язок при вимові дзвінких приголосних та її відсутність при глухих.
- **Контроль дихання:** Використання аркуша паперу перед ротом для перевірки аспірації (придиху) при вимові англійських [p, t, k].

Контроль та оцінка рівня сформованості фонетичної компетентності

Існує три види перевірки: контроль фонетичних знань, навичок і вмінь.

Контроль (1-го елемента) **фонетичних знань** – це правильність вимови ізольованих звуків в словах. *Озвучте наступні літери, звуки. Напишіть літери відповідно до даних звуків. Напишіть звуки відповідно до даних букв. Напишіть слова за даною транскрипцією за ... час.*

Контроль (2-го елемента) **фонетичних навичок** – це правильність вимови ізольованих звуків в словосполученнях і окремих реченнях та розуміння їх у мовленнєвому потоці. *Озвучте словосполучення за ... час. Затранскрибуйте словосполучення за ... час. Напишіть словосполучення за даною транскрипцією за ... час.*

Контроль (3-го елемента) **фонетичних умінь** – це правильне озвучування речень, текстів, абзаців та їх інтонування. *Прочитайте речення і проінтонуйте їх. Прочитайте декілька зв'язаних між собою речень, зверніть*

увагу на звукосполучення. Проінтонуйте наступний діалог і прочитайте його за ролями.

Контроль та оцінка рівня сформованості фонетичної компетентності здійснюються вчителем з урахуванням типів помилок у мовленні учнів. Можна назвати *фонетичні та фонологічні помилки*. Перші впливають на якість звучання і зумовлюють акцент, однак якщо акцент не заважає розумінню, то комунікація вважається успішною. Фонологічні помилки впливають на зміст. При оцінюванні читання вголос фонологічною помилкою вважається неправильна паузація або інтонація, яка змінює тип речення (наприклад, ствердження звучить як питання).

Для досягнення базового рівня ФК у середній школі, учень повинен опанувати:

1. **Сегментний рівень:** усі звуки та їх комбінації (наприклад, англійські міжзубні [θ, ð] чи німецькі африкати).
2. **Словесний наголос:** правильне виділення складу, що особливо важливо для мов з рухомим наголосом.
3. **Інтонеми:** базові моделі для різних типів речень.

У сучасній методиці пріоритетом є **успішність комунікації**. Якщо вчитель і клас зрозуміли думку учня, фонетичні огріхи вважаються вторинними. Однак фонологічні помилки є критичними, оскільки вони ведуть до розриву комунікації.

??? Питання для самоконтролю

1. Яка мета навчання фонетики у школі?
2. Які елементи фонетики ви знаєте?
3. Як ви розумієте поняття «фонетична компетентність»?
4. Як ви розумієте поняття «фонетичні знання»?
5. Як ви розумієте поняття «фонетичні навички»?

6. Як ви розумієте поняття «фонетичні уміння»?
7. Які підходи до навчання вимови ви можете назвати?
8. Які етапи процесу навчання фонетичної сторони мовлення ви знаєте?
9. З яких вправ складається система навчання фонетики?
10. Що таке фонетична зарядка?
11. Як проходить формування інтонаційних навичок?
12. Які існують засоби формування фонетичної компетентності?
13. Як відбувається контроль та оцінка рівня сформованості фонетичної компетентності?
14. Що передбачає фонетичний мінімум для середньої школи?

ЛЕКЦІЯ 5.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЛЕКСИКИ

(АКТИВНИЙ / ПАСИВНИЙ СЛОВНИКОВИЙ ЗАПАС; НАБУТТЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗНАНЬ, ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК, РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНИХ УМІНЬ).

Ключові поняття теми: методика навчання лексики, активний / пасивний словниковий запас, потенціальний словник, лексичні знання, лексичні навички, лексичні вміння, лексична компетентність, лексичні усвідомленість, етапи навчання лексики, система вправ.

ЛАНКИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ЛЕКСИКИ

1. **Мета навчання** – навчити лексиці.
2. **Елементи предмету навчання** – ізольовані слова, словосполучення і окремі речення; різні види мовленнєвої діяльності (монологи, діалоги, аудіювання).
3. **Компоненти змісту навчання** – лексичні знання, лексичні навички, лексичні вміння.
4. **Методи навчання** – це різні види лексичних вправ: вправи щодо досягнення рецептивних та репродуктивних знань; вправи щодо формування рецептивних та репродуктивних навичок, вправи щодо розвитку лінгвістичних умінь у читанні, монологічному мовленні, діалогічному мовленні, аудіюванні.
5. **Засоби навчання** – картки (на слова / словосполучення), слайди, схеми, таблиці, секундомір, матеріали з текстом, інтерактивні дошки, комп'ютер, проектор, відеоматеріали.

б. Контроль результатів навчання – контроль лексичних знань, навичок і вмінь (переклад ізольованих слів, що вивчаються, з іноземної мови на рідну і навпаки; усний і письмовий контроль (диктант); усний контроль за регламентований час, а письмовий – у вигляді диктанту; написання творів з обов'язковим використанням певної лексики; опишіть ...; розкажіть про ... з обов'язковим використанням певної лексики; бесіди; описи з обов'язковим використанням певної лексики; діалогічне і монологічне мовлення з обов'язковим використанням певної лексики; прослуховування тексту і його переказ з обов'язковим використанням певної лексики.

Наразі в міжнародних документах (Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти) оперують терміном лексична компетентність. Надамо визначення цьому поняттю.

Лексична компетентність (ЛК) – це здатність особистості грамотно будувати власні висловлювання та адекватно сприймати чуже мовлення. Вона ґрунтується на активній взаємодії знань, практичних навичок та мовного чуття. Ефективність її розвитку визначається тим, наскільки глибоко засвоєна лексика, наскільки автоматизовані навички її вживання та чи розвинена у людини загальна мовна усвідомленість.

Формування лексичної компетентності або більш простіше навчання лексики відбувається у три етапи.

I. Набуття лексичних знань.

Лексичні знання розглядаються як здатність ідентифікувати вивчені одиниці мови у їх відірваному від контексту вигляді. (Пред'являються лише слова в ізольованому вигляді, ні в словосполученнях).

Вони поділяються на два види:

- **Рецептивні лексичні знання:** розпізнавання іноземного слова та співвіднесення його з еквівалентом у рідній мові.
- **Репродуктивні лексичні знання:** відтворення іншомовної лексичної одиниці на основі поняття чи слова в рідній мові.

Ізольовані лексичні одиниці – це не тільки одне слово, а й стійка фразеологічна єдність, яка складається з кількох слів, які є словосполученнями (ідіомами).

Методичні дії з набуття лексичних знань:

1. Мотивація ведення лексичного матеріалу (щоб організувати мотивацію, необхідно спиратися на знання які вже набуті, з метою доповнити їх, і викликати потребу вивчення нового матеріала).
2. Дошка ділиться навпіл: у лівій частині вчитель записує слова, які підлягають вивченню. Якщо слово читається ні за правилами, то пишеться його транскрипція, вона не промовляється (це транскрипція фонетична). А праворуч учитель пише переклад цих слів (це – методичний крок).
3. Слова, написані зліва, читають учні (це – педагогічний крок).
Наприклад, перший учень читає з 1 по 10 слово, а наступний – навпаки з кінця з 10 по 1; потім один читає парні, а інший – непарні слова, учні можуть читати слова у парах, у трійках.
4. Зразкове читання вчителя, повторення за вчителем хором.
- 5 Самостійне «контрольне» читання учнями (учні самі починають читати хором. Це – психологічний фактор успіху, вчитель говорить: "О, ви самі читали слова!).
6. Записи слів у словник з перекладом.
7. Читання слів за ланцюжком (зі словника, з зошита, з дошки):
ланцюжок 1: із захопленням на одне слово (dog-cat, cat-cow, cow-duck);
ланцюжок 2: із захопленням на два слова (кожен читає два попередні та одне наступне).

Контроль набутих знань:

- 1) перевірка лексичних знань на рецептивному рівні - закрити праву частину дошки/сторінки (тобто переклад) і дивлячись в англійський варіант відтворити його рідною мовою (промовляти слова не треба, тільки переклад);

2) перевірка лексичних знань на репродуктивному рівні – закрити ліву частину сторінки/дошки (тобто слово) і дивлячись на переклад відтворити слово іноземною мовою.

II. Формування лексичних навичок

Лексичні навички – здатність відтворювати лексику, що вивчається, в словосполученнях і реченнях швидко і безпомилково рідною мовою при її сприйнятті іноземною – рецептивні навички, і іноземною мовою при її сприйнятті рідною – це репродуктивні навички. Вправи з формування лексичних навичок є абзацами, у кожному з яких дано одне-два нових слова в словосполученнях і реченнях.

I-й крок: вправи щодо формування лексичних навичок є абзацами, у кожному з яких дано 1-2 нових слова у словосполученнях та реченнях, що відпрацьовуються на рівні знань (вежі).

II-й крок: читання абзацу за підручником англійською мовою вголос (беруть участь усі учні):

1) кожне слово має повторитися не менше 6 разів у словосполученнях та реченнях;

2) переклад цих же словосполучень та речень рідною мовою з опорою на підручник (вголос лише переклад, робота відбувається з цим же першим абзацом).

III-й крок: прямий переклад на слух (вчитель каже всім закрити підручники, один учень біля дошки читає словосполучення іноземною мовою, а діти перекладають рідною мовою індивідуально).

IV-й крок: зворотний переклад на слух цього ж абзацу (підручники закриті, біля дошки учень, дивлячись у підручник, говорить рідною мовою, а діти перекладають іноземною).

AI – Прямий переклад на слух.

AII – Зворотний переклад на слух.

V-й крок: написання та вимова власних словосполучень та речень зі словами, що відпрацьовується в даному абзаці, при закритих підручниках.

Вчитель дає по 5 словосполучень і по 5 речень з цим словом. А, під час того, коли діти все це пишуть, вчитель підходить до кожного учня, починаючи з кращих, і просить вимовити написане. ("Сідай! Продовжуй писати!"). А той, хто вже відповів та написав, використовується як активний асистент. І так відбувається робота з кожним абзацом.

VI-й крок: активізація всього цього мовного матеріалу в різних вправах пов'язаних зі створенням власних речень:

- 1) доповнення речення (завершення);
- 2) початок речення (вигадати початок);
- 3) прочитати речення, розкриваючи дужки;
- 4) відповісти на запитання до речення;
- 5) зібрати речення (слова з якого дано в розкид);
- 6) трансформація речення (із стверджувальної форми в заперечну і питальну);
- 7) контроль сформованості навичок на рецептивному та репродуктивному рівнях.

VII-й крок: щодо контролю сформованості навичок розроблено спеціальну вправу з вертикальною рисою: ліворуч – словосполучення речення з тими словами, із якими формували лексичні знання і навички (англійською), а праворуч – переклад словосполучень і речень рідною мовою.

Надається завдання перекласти матеріал з рідної мови на англійську, і навпаки, за регламентований час – перевірка навичок на рецептивному рівні.

Переклад з англійської на рідну мову – перевірка сформованості навичок на репродуктивному рівні за вказаний час.

Надаються два завдання для перевірки сформованості лексичних навичок на репродуктивному рівні:

- 1) усно;

2) написати словосполучення та речення англійською мовою при їх сприйнятті рідною (диктант). Диктувати слова та словосполучення, змінюючи їх послідовність.

Розвиток лексичних умінь

Лексичні вміння – це здатність використовувати матеріал, який пройшов через знання та навички, у всіх видах мовленнєвої діяльності.

I крок. Читання зв'язного тексту, в якому використовується вся вивчена лексика.

II крок. Відповіді на детальні питання до цього тексту.

Деталізуючі питання (спеціальні або альтернативні), це питання до кожного речення в тексті (для маленьких дітей), а якщо текст розрахований на більш дорослих, то питання має охоплювати кілька речень.

Відповіді на питання, що деталізують:

- а) читання питань вголос та відповіді вголос;
- б) читання питань про себе, але відповідаючи вголос. Таким чином відбувається переказ цього тексту ще раз.

III крок. Письмовий переклад цього тексту з опорою на ці запитання, (при цьому підручники мають бути закритими), а потім усне відтворення написаного.

IV крок. Написання вдома твору на вивчену тему з обов'язковим використанням вивченої лексики. Додатково, якщо не вистачатиме нової лексики, можливе використання додаткових слів зі словника.

V крок. Підготовка презентації свого твору у класі.

VI крок. Перед тим як презентувати свій твір, учень повинен написати на дошці ті нові слова (з перекладом), які були введені самостійно. Читання учнем нових слів уголос.

VII крок. Навчання аудіювання. Презентація твору одним учнем, зі сприйняттям цієї інформації класом на слух.

VIII крок. Програвання-відтворення прослуханого з уточненням деталей. Це і є навчання діалогічного мовлення (організація комунікації).

Отже, вживання всього вивченого матеріалу переважає у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Лексична усвідомленість – це здатність учня до рефлексії над процесом розбудови власної мовної системи. Вона передбачає вміння свідомо сприймати та використовувати лексику, розуміти внутрішні закони її створення, а також здатність критично аналізувати власне мовлення для подальшого вдосконалення.

Активний лексичний мінімум (активний словниковий запас) включає слова та вирази, які здобувач освіти самостійно використовує для створення власних висловлювань (усних чи письмових) та впізнає в мовленні інших.

Пасивний лексичний мінімум (пасивний словниковий запас) охоплює лексику, яку учень ідентифікує та розуміє лише під час сприйняття інформації ззовні (читання тексту або прослуховування аудіо).

Потенціальний словник складається з нових для учня слів, зміст яких він може розшифрувати самостійно, спираючись на контекст, мовну здогадку чи схожість з іншими мовами.

Етапи формування лексичної компетентності

Процес розбудови ЛК є поетапним і включає такі стадії:

1. **Етап ознайомлення:** де відбувається презентація та семантизація ЛО: первинне знайомство з лексичними одиницями, розкриття їхнього змісту, пояснення правил функціонування в системі іноземної мови та демонстрація контекстуального вживання.
2. **Етап автоматизації:** переведення знань у навички через послідовне відпрацювання одиниць мови – від окремих словоформ і фразових структур до складних надфразних єдностей та цілісних мікротекстів.
3. **Етап комунікативного застосування:** вільне використання засвоєної лексики в реальних або змодельованих ситуаціях спілкування. На цьому етапі відбувається активне відтворення ЛО в усіх видах мовленнєвої діяльності (рецептивних і продуктивних) відповідно до мети комунікації.

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Формування рецептивних лексичних навичок

Процес починається з **презентації та семантизації** лексичних одиниць (ЛО). Для первинного закріплення знань використовуються **некомунікативні вправи**, спрямовані на аналіз форми та значення:

- **Фонетичне опрацювання:** імітація за зразком, акцентування на правильній вимові та засвоєння правил звукового оформлення слів.
- **Структурно-логічна класифікація:** розподіл слів за граматичними чи словотворчими ознаками, а також вправи на розмежування родових і видових понять (наприклад, тематичні групи).
- **Розвиток мовної здогадки та логіки:** вибір слів, що відповідають контексту певної теми.

Для засвоєння сполучуваності та цінності слова застосовують:

- **Синтаксичний аналіз:** заповнення пропусків у реченнях та встановлення відповідності між словом і його діференціацію.
- **Парадигматичний аналіз:** робота з синонімічними та антонімічними рядами, а також пошук точних еквівалентів у рідній мові для виявлення соціокультурних та стилістичних нюансів.

Процес ознайомлення з лексичними одиницями (ЛО) зазвичай базується на їхньому графічному образі під час читання. Учні самостійно ідентифікують нове слово, трансформують його текстову форму у словникову та визначають значення, враховуючи контекст.

Для цього використовують вправи, що відповідають специфіці читання:

- **Фонетизація:** читання вголос для синхронізації зорового та звукового сприйняття слова.
- **Морфологічний аналіз:** перехід від граматичної форми до початкової (словникової) та вивчення словотворчих елементів.

- **Контекстуалізація:** заповнення пропусків, завершення речень та аналіз багатозначності слова в різних сполученнях.
- **Прогнозування та групування:** побудова асоціограм для розвитку мовної здогадки, вибіркового пошуку слів за тематичними ознаками або спільним коренем.

Для формування репродуктивних лексичних навичок пропонуються умовно-комунікативні вправи для автоматизації дій учнів з ЛО активного мінімуму. Процес автоматизації репродуктивних навичок будується як поступове розширення мовленнєвих можливостей учня:

- **Рівень відтворення (рецептивно-репродуктивний):**

Імітація: повторення зразка мовлення (ЗМ) за вчителем.

Альтернативний вибір: короткі відповіді на запитання, що містять готові варіанти («так/ні» або «це чи те»).

- **Рівень трансформації та доповнення:**

Підстановка: заміна окремих елементів у готовому зразку.

Завершення та розширення: самостійне закінчення фрази або додавання деталей до ЗМ.

- **Рівень продукції (власне висловлювання):**

Конструювання: самостійна побудова речень з новими словами.

Комбінування: об'єднання окремих фраз у логічні структури (діалоги, монологи) та створення зв'язних мікротекстів.

Наведемо приклади умовно-комунікативних вправ для автоматизації дій учнів з ЛО активного мінімуму.

1. Рецептивно-репродуктивні вправи (Робота з готовим зразком)-

Ці завдання допомагають учневі звикнути до звучання та структури фрази, мінімізуючи ризик помилки.

- **Лаконічні відповіді на альтернативні запитання:** Учень обирає один із запропонованих варіантів, що тренує швидкість реакції.

Приклад: «John Milton – це поет чи драматург? – Поет».

- **Імітація зразка мовлення (ЗМ):** Підтвердження думки вчителя шляхом повного повторення правильного твердження.

Приклад: «John Milton - це поет. – Ви праві, John Milton - це поет».

2. Трансформаційні вправи (Керування змістом).

Тут учень починає оперувати лексичними одиницями, змінюючи або доповнюючи їх залежно від контексту.

- **Підстановка у ЗМ:** виправлення фактичних помилок шляхом заміни одного слова іншим (наприклад, жанру твору).

Приклад: «Попелюшка» - це новела. – Не зовсім, «Попелюшка» - це казка.

- **Завершення ЗМ:** Самостійне логічне закінчення думки, розпочатої вчителем.

Приклад: «Робінзон Крузо» Даніеля Дефо – це(пригодницький роман).

3. Продуктивні вправи (Створення власного висловлювання)

Це етап переходу до вільного мовлення, де учень виражає власні думки та вподобання.

- **Відповіді на різні типи запитань:** Складання розгорнутої відповіді на основі особистого досвіду.

Приклад: Яка твоя улюблена поема? – Моя улюблена поема - «Утрачений рай» (Paradise Lost) Джона Мільтона (John Milton).

- **Об'єднання ЗМ у понадфразову єдність (монолог):** Коротка зв'язна розповідь на задану тему, що поєднує кілька речень.

Приклад: Повідомлення учня про улюблений літературний жанр чи конкретний твір з коротким обґрунтуванням.

7. Об'єднання ЗМ у понадфразову єдність (діалогічну):

Ask each other about the transport you like best of all. You can make use of the substitution table.

What transport	do does	You like He like She like They like We like	?
----------------	------------	---	---

Train	is	a comfortable kind of transport
Ship		a cheap kind of transport
Rocket		an expensive kind of transport
Plane		a very fast kind of transport
Car		a pleasant kind of transport.

8. Використання ЗМ у мікротекстах:

Write a letter to a classmate. At first inform him about your favourite kind of transport and then ask him about his favourite transport.

На етапі застосування учні вживають нову лексику у мовленні (усному чи писемному) у відповідності з поставленою комунікативною ситуацією спілкування. В залежності від виду мовленнєвої діяльності запроваджуються також сі вправи на відпрацювання нової лексики.

Контроль рівня сформованості ЛК. Оцінювання рівня сформованості лексичної компетентності відбувається безпосередньо в контексті живої комунікації. Оскільки засвоєння словникового запасу слугує інструментом для розвитку мовленнєвих умінь, лексичний аспект перевіряється комплексно – під час аудіювання, говоріння, читання, письма чи перекладу. З огляду на це, лексичні навички не виступають як окремий об'єкт підсумкової перевірки, оскільки їхня роль є допоміжною в досягненні загальної комунікативної мети.

Основним критерієм оцінювання рівня сформованості ЛК є правильність. Вона перевіряється за допомогою таких показників: рецептивний та репродуктивний. Рівнями оцінювання кожного показника будуть високий, достатній, середній та низький.

Відповідно до *рецептивного* показника,

- високим рівнем буде вважатися здатність обмеженого в часі перекладу з англійської мови на рідну, наприклад, 10 словосполучень по темі, що вивчається, з припущенням 0-1 помилки;

- достатнім рівнем буде вважатися здатність обмеженого в часі перекладу з англійської мови на рідну 10 словосполучень з теми, що вивчається, з припущенням 2-3 помилок;
- середнім рівнем буде вважатися здатність обмеженого в часі перекладу з англійської мови на рідну з припущенням 4-6 помилок;
- низьким рівнем буде вважатися здатність обмеженого в часі перекладу з англійської мови на рідну з припущенням більше 6 помилок.

Відповідно до *репродуктивного* показника,

- високим рівнем буде вважатися здатність перекладу з рідної мови на англійську, наприклад, 10 словосполучень по темі, що вивчається, з припущенням 0-1 помилки в перекладі і 0-3 помилки в орфографії;
- достатнім рівнем буде вважатися здатність перекладу з рідної мови на англійську з припущенням 2-3 помилок у перекладі та 4-7 помилок в орфографії;
- середнім рівнем буде вважатися здатність перекладу з рідної мови на англійську з припущенням 4-6 помилок у перекладі та 8-11 помилок в орфографії;
- низьким рівнем буде вважатися здатність письмового перекладу з рідної мови на англійську з припущенням більше 6 помилок у перекладі.

Володіння лексичними знаннями та вміннями на високому, достатньому і середньому рівнях передбачає сформованість іншомовної лексичної компетентності.

??? Питання для самоконтролю

1. Які ланки процесу навчання лексики ви можете назвати?
2. Що означає поняття «лексична компетентність»?
3. Скільки етапів навчання лексики і які?
4. Що розуміється під терміном «лексичні знання»?
5. Які методичні дії з набуття лексичних знань ви можете назвати?

6. Що розуміється під терміном «лексичні навички»?
7. Які кроки з формування лексичних навичок ви можете назвати?
8. Що розуміється під терміном «лексичні вміння»?
9. Які кроки з розвитку лексичних вмінь ви можете назвати?
10. Що розуміється під термінами: активний лексичний мінімум, пасивний лексичний мінімум, потенціальний словник учнів?
11. Які вправи ви можете назвати для формування рецептивних лексичних навичок, а які для формування репродуктивних лексичних навичок?
13. Як відбувається контроль рівня сформованості лексичної компетентності?

ЛЕКЦІЯ 6.**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ**

**(АКТИВНА /ПАСИВНА ГРАМАТИКА; НАБУТТЯ ГРАМАТИЧНИХ ЗНАНЬ,
ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК,
РОЗВИТОК ГРАМАТИЧНИХ УМІНЬ).**

Ключові поняття теми: методика навчання граматики, граматичні знання, граматичні навички, граматичні вміння, граматична компетентність, етапи навчання граматики, система вправ.

ЛАНКИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ

- 1. Мета навчання** – навчити граматики.
- 2. Елементи предмету навчання** – окремі граматичні явища: граматичні явища в мовленнєвої діяльності (письмо, читання, аудіювання,говоріння).
Ізольовані слова, словосполучення і окремі речення; різні види мовленнєвої діяльності (монологи, діалоги, аудіювання).
- 3. Компоненти змісту навчання** – граматичні знання, граматичні навички, граматичні вміння.
- 4. Методи навчання** – це різні види граматичних вправ: вправи щодо досягнення рецептивних та репродуктивних знань; вправи щодо формування рецептивних та репродуктивних навичок, вправи щодо розвитку лінгвістичних (граматичних) умінь у читанні, монологічному мовленні, діалогічному мовленні, аудіюванні.
- 5. Засоби навчання** – картки (на граматичні конструкції / явища), слайди, схеми, ілюстративні таблиці, підстановчі таблиці, секундомір, інтерактивні дошки, комп'ютер, проектор, фонограма, відеоматеріали.
- 6. Контроль результатів навчання** – контроль граматичних знань, навичок і умінь (переклад речень з іноземної мови на рідну і навпаки; усний і письмовий контроль (диктант); написання творів з обов'язковим використанням певних граматичних конструкцій; використання певних

граматичних явищ у мовленнєвої діяльності у різних ситуаціях спілкування на вирішення комунікативних завдань.

Наразі в міжнародних документах (Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти) оперують терміном граматична компетентність. Надамо визначення цьому поняттю.

Граматична компетентність (ГК) являє собою здатність особистості правильно застосовувати граматичні структури під час створення власних текстів (усно чи письмово) та адекватно інтерпретувати їх у мовленні інших. Ця компетентність є результатом активної взаємодії теоретичних знань, практичних навичок та аналітичного ставлення до мовних форм. Структурно ГК охоплює систему граматичних знань, навичок, відповідних умінь та рівень граматичної рефлексії (усвідомленості).

Під «оволодінням» граматичним матеріалом ми розуміємо: 1) рецептивні та репродуктивні знання цього матеріалу; 2) рецептивні та репродуктивні навички вживання цього матеріалу у словосполученнях та окремих реченнях; 3) вміння оперувати цим матеріалом у всіх видах мовної діяльності.

Граматичні знання – це здатність відтворити вивчену граматичну структуру, в її ізольованому вигляді в тій послідовності в якій вона давалася від початку без змін рідною мовою при її сприйнятті іноземною (рецептивні граматичні знання), та іноземною мовою при сприйнятті рідною мовою (репродуктивні граматичні знання).

Методичні дії з набуття граматичних знань:

Крок I. Мотивація вивчення граматичного матеріалу. Психологічно це дуже важливо, тому що у дитини потрібно викликати бажання вивчення матеріалу – «Діти, а ви хочете знати ще більше?».

Крок II. Ділимо дошку навпіл:

Приклад	Переклад
З обов'язковим поясненням граматичної форми, її значення. Приклади на стверджувальну заперечну та запитальну форми. Має бути щонайменше 5-6 прикладів на одну форму.	Справа записується переклад

Крок III. Читання прикладів англійською мовою. Учні читають лише одну форму, доки вона не відпрацюється повністю. Потім читає вчитель, а діти повторюють хором і після цього знову читають учні.

Крок IV. Контрольне читання учнями. Діти записують граматичні приклади в зошит, потім читають приклади з дошки чи з зошита, читають ланцюжком чи із захопленням одного попереднього слова.

Крок V. Самостійне складання (усне, письмове) аналогічних прикладів із використанням іншої лексики.

Крок VI. Контролює отримані знання на рецептивному рівні переклад з іноземної на рідну мову, та репродуктивному рівні переклад з рідної на іноземну мову. Для того, щоб перевірити знання на рецептивному рівні, закриваємо праву частину дошки, а учні вимовляють переклад тексту, написаного в лівій частині дошки англійською мовою – рідною мовою (переклад з аркуша) та навпаки (Регламентатії часу тут немає, бо це лише граматичні знання).

Граматичні навички – це здатність відтворювати словосполучення та речення з вивченим граматичним матеріалом у поєднанні з попередньо засвоєним швидко і безпомилково рідною мовою при його сприйнятті іноземною (рецептивні навички) та іноземною мовою при його сприйнятті рідною (репродуктивні навички) (Мартінова, 2004: 147). Поняття «швидко» означає рівний за часом темп перекладу одного й того ж матеріалу з іноземної мови на рідну та навпаки.

Граматичні навички, як і всі інші мовленнєві навички, мають характеризуватися такими ознаками як автоматизованість, гнучкість і стійкість та формуватися поетапно.

Методичні дії з набуття граматичних навичок:

1. Дошка ділиться навпіл, ліворуч вчитель записує два речення за № 1, потім за № 2 – знову два речення ... (у межах граматичної тематики, двох граматичних структур).

1. I go to school every day. I'm going to school just now.	1. Я ходжу до школи кожного дня. Зараз я йду до школи.
---	---

2. Do you play football? - Yes, I do. Are you playing football now? - Yes, I am.	2 Ти граєш у футбол? - Так. Ти зараз граєш у футбол? - Так.
---	--

2. Першими читають учні англійською мовою (переклад роблять подумки), потім ці речення читає вчитель, а діти їх повторюють хором. Після цього учні читають ці речення самостійно. Потім вони самостійно записують ці речення, поділивши зошит навпіл.

Утворення подібних речень відбувається шляхом:

- 1) розкриття дужок;
- 2) завершення речень, які мають початок;
- 3) вигадування початку до наданих речень;
- 4) відповіді на запитання до речень (граматично речення за структурою однакові, а лексично – різні);
- 5) самостійне складання своїх власних речень («напишіть та промовте»).

Перевірка граматичних навичок.

Закриваємо праву частину дошки і перекладаємо на рідну мову: побіжно і з регламентацією часу (з секундоміром), і навпаки, за такий самий час переклад з дошки на іноземну мову. Опитуємо кожного учня. Якщо кожен учень здатний зробити прямий та зворотний переклад, це означає, що граматичні навички володіння цим матеріалом сформовані. Додому задається така ж вправа, як на дошці, але з іншою лексикою, її також потрібно виконувати за наданий час. Учні мають бути готовими написати диктант-переклад за цією вправою. На наступному уроці вчитель опитує учнів, дотримуючись того часу, який надавався в домашньому завданні. Потім учні

пишуть диктант (речення диктуються не в тому порядку, в якому вони надавалися для вивчення).

Існують: а) **рецептивні граматичні навички** – одна з передумов функціонування вміння розуміти думки інших людей в усній і письмовій формах (аудіювання і читання). Операції, що входять до рецептивних граматичних навичок: першою операцією у формуванні рецептивної граматичної навички є *сприймання* звукового або графічного образу граматичної структури. Сприймання супроводжується *розпізнаванням* граматичних форм і *співвіднесенням їх з певним значенням*;

б) **репродуктивні граматичні навички** – одна з передумов функціонування вміння висловлювати свої думки в усній і письмовій формах (говоріння і письмо); вони передбачають вибір форми згідно з комунікативним наміром, ситуацією мовлення. Операції, що входять до репродуктивних граматичних навичок – це *вибір, оформлення за нормами мови, реалізація у мовленні*.

Граматичні вміння – це здатність використовувати вивчений граматичний матеріал в різних видах мовленнєвої діяльності.

Граматичні вміння читання та говоріння

Читання зв'язного тексту, в якому використовується новий матеріал із раніше вивченим граматичним матеріалом, питання та відповіді (вголос), питання даються не загальні, а деталізовані. Письмовий та усний переказ тексту. У домашньому завданні дається написати твір за аналогією та підготувати презентацію цього твору в класі. У класі учні слухають твори та обговорюють прослуханий текст (це так звані опорні тексти).

Граматичні вміння діалогічного мовлення

Читання зразків діалогічного мовлення, у яких використовуються нові граматичні структури разом із раніше вивченими. Драматизація цих зразків. Драматизація наданих зразків із зміною змісту, з використанням екстралінгвістичних засобів (досягнення рівня живого мовлення).

Граматичні вміння аудіювання

Вчитель вимовляє готовий текст з вичасними граматичними структурами один раз, учні надають відповіді на питання щодо прослуханого тексту. Після цього виконують письмовий та усний переказ прослуханого тексту з використанням у своєму мовленні певних граматичних структур.

Граматична усвідомленість (*language awareness*) – це інтегральна частина загальної мовної компетенції, що базується на рефлексивному підході до мовних явищ. Вона передбачає здатність учня осмислювати власну стратегію засвоєння граматики, ідентифікувати граматичні конструкції в мовленні, розуміти внутрішню логіку їхньої побудови та функціонування, а також критично оцінювати граматичну правильність власних висловлювань.

Активний граматичний мінімум – це сукупність структур, які учень вільно та правильно використовує для побудови власних висловлювань (у говорінні та письмі), а також без зусиль розпізнає при сприйнятті чужого мовлення.

Пасивний граматичний мінімум – це обсяг граматичних явищ, які зазвичай не використовуються учнем для самостійного вираження думок, проте є необхідними для адекватного розуміння інформації під час читання або аудіювання.

Етапи формування граматичної компетентності

У визначенні етапів формування граматичної компетентності спираємося на виділені С. Шатіловим етапи формування мовленнєвої граматичної навички.

Першим етапом є орієнтовно-підготовчий. На цьому етапі відбувається ознайомлення учнів з новим граматичним явищем чи структурою і первинне виконання мовленнєвої граматичної дії за зразком, якщо вона елементарна, чи первинне виконання окремих операцій, що входять до складу граматичної дії на основі усвідомлення способів їх виконання. Учні ознайомлюються з новою ГС у контексті або ситуації мовлення – реальній або спеціально створеній учителем. Контекстом може

служити будьякий невеликий текст – вірш, пісня, короткий діалог, уривок з відеофільму тощо.

На *другому, стереотипно-ситуативному етапі*, відбувається автоматизація дій учнів з новими граматичними структурами на рівні фрази.

На *третьому, варіююче-ситуативному етапі*, продовжується автоматизація дій учнів з новими граматичними структурами на рівні понадфразової єдності і тексту.

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Вправи на реценцію граматичної структури.

Це вправи на впізнавання, диференціацію, ідентифікацію, вибір граматичної структури за контекстом, на перевірку розуміння граматичної структури. Наведемо приклади вправ.

1. *На впізнавання.* Read the given text. Copy out the numbers of sentences comprising the Perfect Perfect tense.

2. *На диференціацію.* Listen to some questions and possible answers. Decide if the verb forms in bold type are the same (put a “+”) or different (“–”).

3. *На ідентифікацію.* Read the sentences comprising various forms of the Infinitive or Passive Voice.

4. *На перевірку розуміння граматичної структури.*

Перевірити розуміння ГС можна різними способами:

- за допомогою вибору твердження, що відповідає змісту ГС;
- функції, яку передає та чи інша ГС;
- коментування думки, висловленої за допомогою певної ГС;
- перекладу речення, що включає нову ГС.

Вправи на репродукцію граматичної структури

Це мають бути переважно рецептивно-репродуктивні умовно-комунікативні вправи на імітацію зразка мовлення, підстановку у зразок мовлення, трансформацію, завершення зразка мовлення; відповіді на різні типи запитань, постановка запитань, а також самостійне вживання зразка

мовлення на рівні фрази і понадфразової єдності з новою / новими граматичними структурами.

1. *Вправа на імітацію зразка мовлення.* Використовується реальна ситуація. Вправу можна виконувати хором.

T: There's a ball on Sasha's desk.

P1 : You are right! There is a ball on Sasha's desk.

T: There is a map on his desk.

P2 : You are right. There is a map on his desk

Now I'll tell you about one thing on the desk and you'll tell me about another thing.

2. *Вправа на підстановку у зразок мовлення.* Використовується реальна ситуація. Після висловлювання одного з учнів клас може підтвердити те, що він сказав, хором.

T: There is a ruler on Oksana's desk.

P1 : There is a pen on her desk.

P2 : There is a book on her desk. Etc.

3. *Вправа для навчання повної відповіді на спеціальне запитання.* Послідовність видів вправ залежить від природи самої граматичної структури. Учень вживає ту саму структуру, що і в попередній вправі. Після відповіді учня клас може її прокоментувати.

T: What is there in your bag, Ihor?

P (Ihor): There is an apple in my bag.

T: What is there in your bag, Halia?

P (Halia): There is a pencil case in my bag.

4. *Вправа для навчання відповіді на загальне запитання.* Приклади короткої відповіді доцільно записати на дошці, щоб запобігти інтерференції з відповіддю на раніше вивчену структуру: Yes, it is./ No, it isn't.

T: Is there a bag on the chair?

P1 : Yes, there is. T: Is there a map on the desk?

P2: No, there isn't.

5. *Вправа на трансформацію ЗМ.* Listen to my statements. Correct me.

T: It seems to me there is a piece of chalk on the desk.

P3 : You aren't right, I'm afraid. There is no piece of chalk on the desk.

6. *Вправа на самотійне вживання нової ГС в усному мовленні на рівні фрази.* Tell the class what there is in your bag if it isn't a secret.

P1 : There is a toy car in my bag.

P2 : There is a doll in my bag.

7. *Вправа на самотійне вживання нової ГС в писемному мовленні на рівні фрази.* Write down what there is and what there isn't on the wall of our classroom.

P1 : There is a map on the wall.

P2 : There is a picture on the wall.

P3 : There is no shelf on the wall.

8. *Вправа на об'єднання ЗМ у діалогічну єдність* “твердження – твердження”. У вправі використовується прийом “Рухомі шеренги”. Stand in two lines. Face each other. Tell your partner what there is in your hand.

P in Line One: There is a rubber in my hand.

P in Line Two: There is a piece of chalk in my hand.

9. *Вправа на об'єднання зразка мовлення у понадфразову єдність.* Учні висловлюються по черзі за поданим зразком. Одне з висловлювань учнів записується на дошці і в зошитах. Tell the class that you've got a thing. Add what there is or there isn't in it (on it, near it).

Example: I've got a bag. There is a pencil case in my bag. But there is no a ruler in it.

Контроль рівня сформованості граматичної компетентності

Критерій оцінювання *граматичних знань* включає такі показники:

- 1) рецептивний;
- 2) репродуктивний.

Рівнями оцінювання кожного показника будуть *високий, достатній, середній та низький.*

Відповідно до *першого показника - рецептивного,*

- високим рівнем буде вважатися здатність перекласти з англійської мови на рідну, наприклад, 20 речень на основі вивчених граматичних явищ за регламентований час з припущенням 0-1 помилки;

- достатнім рівнем буде вважатися здатність перекласти з англійської мови на рідну 20 речень на основі вивчених граматичних явищ за регламентований час з припущенням 2-3 помилок;

- середнім рівнем буде вважатися здатність перекласти з англійської мови на рідну 20 речень на основі вивчених граматичних явищ за регламентований час з припущенням 4-6 помилок;

- низьким рівнем буде вважатися здатність перекласти з англійської мови на рідну 20 речень на основі вивчених граматичних явищ за регламентований час з припущенням більше 6 помилок.

Відповідно до *другого показника – репродуктивного,*

- високим рівнем буде вважатися здатність письмового перекладу з рідної мови на англійську, наприклад, 20 речень за темою, що вивчається, з припущенням 0-1 помилки в перекладі і 0-3 помилки в орфографії;

- достатнім рівнем буде вважатися здатність письмового перекладу з рідної мови на англійську 20 речень за темою, що вивчається, з припущенням 2-3 помилок у перекладі та 4-7 помилок в орфографії;

- середнім рівнем буде вважатися здатність письмового перекладу з рідної мови на англійську 20 речень за темою, що вивчається, з припущенням 4-6 помилок у перекладі та 8-11 помилок в орфографії;

- низьким рівнем буде вважатися здатність письмового перекладу з рідної мови на англійську 20 речень за темою, що вивчається, з припущенням більше 6 помилок в перекладі і більше 11 помилок в орфографії.

Контролю підлягає також рівень сформованості граматичних навичок та усвідомленість учнями їх функціонування в усному і писемному мовленні.

Для контролю *рецептивних граматичних навичок* основними показниками є точність розуміння, тобто ступінь правильності

співвіднесення граматичної форми зі змістом і швидкість та ненапруженість виконання відповідних операцій.

Основним показником оцінки сформованості *репродуктивних граматичних навичок* вважається правильність, що передбачає коректне виконання усіх операцій, які входять до граматичних навичок говоріння і письма: вибору граматичної структури згідно із ситуацією мовлення, її оформлення за нормами мови та її реалізацію в усному або писемному мовленні.

Коли потрібно перевірити використання великої кількості граматичних структур за короткий відрізок часу, найекономнішим буде тестовий контроль.

Володіння знаннями граматичного матеріалу та граматичними вміннями на високому, достатньому та середньому рівнях передбачає сформованість іншомовної граматичної компетентності учнів / студентів.

??? Питання для самоконтролю

1. Які ланки процесу навчання граматики ви можете назвати?
2. Що означає поняття «граматична компетентність»?
3. Скільки етапів навчання граматики існують і які?
4. Що розуміється під терміном «граматичні знання»?
5. Які методичні дії з набуття граматичних знань ви можете назвати?
6. Що розуміється під терміном «граматичні навички»?
7. Які кроки з формування граматичних навичок ви можете назвати?
8. Що розуміється під терміном «граматичні вміння»?
9. Які кроки з розвитку граматичних вмінь ви можете назвати?
10. Що розуміється під термінами: активний граматичний мінімум, пасивний граматичний?

11. Які вправи ви можете назвати для формування рецептивних граматичних навичок?
12. Які вправи ви можете назвати для формування репродуктивних граматичних навичок?
13. Як відбувається контроль рівня сформованості граматичної конметентності?

МОДУЛЬ 2.

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЄВОГО МАТЕРІАЛУ

ЛЕКЦІЯ 7.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ТЕХНІКИ ІНШОМОВНОГО ЧИТАННЯ І ПИСЬМА. ТЕХНІЧНИЙ ТА ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТИ

Ключові поняття теми: *техніка читання, техніка письма, основний код, читання буквосполучень, орфографічне промовляння, відкритий та закритий склади, етапи навчання, вправи з техніки читання та письма.*

Техніка – правильне озвучування, правильне осмислення звукобуквенних зв'язків (m + a = ma).

Під **технікою читання** слід розуміти здатність нормативного озвучування будь-якого іншомовного слова, незалежно від того, знаємо ми це слово чи ні.

Компетентність у техніці читання, за С. Ніколаєвою, – це здатність людини до сприймання і коректного артикуляційного та інтонаційного декодування графічних знаків і письмових повідомлень, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та мовної усвідомленості (Ніколаєва, 2013: 269).

Під **технікою письма** слід розуміти здатність нормативного орфографічного написання лише вивчених слів (активної лексики). Оскільки варіантів написання незнайомого слова в англійській мові може бути

декілька, то техніка письма передбачає написання лише знайомого слова, бо слово, яке промовляється, наприклад, [raɪt], можна написати у трьох варіантах «right, write, rite» (Мартинова, 2004).

Компетентність у техніці письма, за С. Ніколаєвою, – це здатність людини до коректного каліграфічно - орфографічного оформлення писемного висловлювання, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та мовної усвідомленості (Ніколаєва, 2013: 258).

Навчання техніки читання та письма йдуть паралельно, і вони проходять у декілька етапів у певній послідовності: спочатку навчання техніки читання за основним кодом.

Основний код, за визначенням В. Плахотника і Р. Мартинової, – це озвучування літер за частотністю їхнього вживання. Наприклад, перша літера алфавіту «а» - cat [æ], plate [eɪ], car [ɑ:], all [ɔ:], a book [ə buk]; «g» - get [g], large [dʒ].

Алфавіт англійської мови з літерами, транскрипцією та правильною вимовою представлено у додатках.

НАВЧАННЯ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ

ЧИТАННЯ БУКВ, ЯКІ ЧИТАЮТЬСЯ ЗА ОСНОВНИМ КОДОМ

(I етап – формування навичок читання)

В. Плахотник (1978) запропонував починати навчання техніки читання і письма зі слів з повною звуко-літерною відповідністю: одній літері відповідає звук, що є для неї найбільш характерним, тобто її основний звуковий код. Згідно з цим кодом голосні озвучуються за закритим типом складу, а приголосні, наприклад, «с», «h», «g», «q», «s» – як: [k], [h], [g], [kw], [s]. Такий підхід має низку переваг, а саме: читати і писати слова, в яких пишеться ця літера, що вимовляється, а вимовляється вона однаково з рідною мовою. Це сприяє досягненню високих результатів в техніці читання будь-яких слів на основі осмислення звуко-буквених зв'язків, а в техніці письма – нормативному написанню всього мовного матеріалу, який підлягає засвоєнню (Мартинова, 2004: 242).

Вчені ввели в обіг поняття *основний код* для того, щоб розуміти, з чого необхідно починати навчання (які слова мають вивчатися першими) і ще для того, щоб не плутати учнів (читаються спочатку тільки ті слова, які за функціонують основним кодом). Наприклад, *cat, lamp, bag, map...* Тобто вчені стверджують, що таким чином можна гарантовано навчити дітей читати певний англomовний матеріал. Проте слів, які читаються за основним кодом, небагато. Їх недостатньо, щоб виразити письмово всі лінгво-мовленнєві явища, які запрограмовано для активного використання. Дотримання тільки основного коду призводить до того, що діти знають лише обмежену кількість слів, відповідно і словниковий запас їхнього мовлення є обмеженим.

ЧИТАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ, ЯКІ ПРОДОВЖУЮТЬСЯ

ЧИТАТИСЯ ЗА ОСНОВНИМ КОДОМ

(II етап – закріплення навичок читання)

На наступному етапі після читання слів за основним кодом В. Плахотник пропонує починати навчання читанню лексики з такими буквосполученнями, як: «ch, sh, th, ph, ou, ow, oo, tion» у певній послідовності. Така послідовність обирається вченим відповідно до необхідності вживання лексики в послідовності розвитку мовленнєвих вмінь за запрограмованою тематикою. Наприклад, першими буквосполученнями обираються такі, як: «ck», щоб вживати слова «black, clock, stick»; наступними – такі як: «th», щоб вживати слова «this, that, thick, thin»; наступними сполученнями, такі як «ir, ur, ar, or, er», щоб вивчати слова «girl, first, bird; turn, burn; car, large; more, door; her, term». Проте цей матеріал подається не на одному уроці, а на декількох послідовних.

Зазначимо, що під час навчання учнів молодших класів, коли впроваджується буквосполучення «ck», можна розповісти казку про те, що маленька буква «c» стоїть першою, а велика «k» стоїть за нею, поступаючись місцем меншою (black, clock, stick...).

Щодо написання слів з цими та іншими буквосполученнями вчений пропонує використовувати орфографічне промовляння, яке здійснюється за

основним кодом. Це означає, що при вивченні таких слів учні в домінанті своїх навчальних дій дотримуються фонетичного вимовляння, наприклад, «girl [gɜ:l], black – [blæk]», а тільки для написання дотримуються орфографічного промовляння, а саме: «girl» [gɜ:rl], «black» [blæsk] тощо.

Після впровадження цієї методики у масову практику застосування такої концепції підтвердила її ефективність для значної більшості учнів.

ЧИТАННЯ ГОЛОСНИХ З БУКВОЮ «R»

(III етап)

На цьому етапі учні вчать поєднання букв: голосних з приголосною «R», Наприклад,

A+R: Car [ka:], park [pa:k], dark [da:k];

O+R: door, more, or;

I+R: girl, bird, sir;

U+R: curl, fur, nurse, purse.

Спочатку учні вчать тільки певне сполучення, після цього їм пропонуються вправи на диференціацію різних сполучень с буквою «R». Диференціація звуків – це відмінність звуків, схожих за деякими ознаками.

ЧИТАННЯ ПРИГОЛОСНИХ У ВАРІАНТІ, ЩО ВІДРІЗНЯЄТЬСЯ ВІД ОСНОВНОГО КОДУ

(IV етап)

Вивчаємо промовляння букв, що відрізняється від першого вивченого варіанту (від основного коду). Наприклад, буква «g» [g]. Учні читали слова: get, go, give. Однак в англійській мові існують слова, в який «g» читається, як [dʒ]: large, barge, judge, gum, page.

Аналогічне дії відбуваються з вивченням букви «c». За основним кодом учні читали «c», як [k], а стали читати, як [s]: city, cinema, nice, ice, face. Зазначимо, що в цьому випадку закритих складів немає, тільки відкриті.

ЧИТАННЯ ГОЛОСНИХ У ВІДКРИТОМУ СЛОГІ, НАЗВА ГОЛОСНИХ ЯК В АЛФАВІТІ

(V етап)

На цьому етапі впроваджується читання голосних як у відкритому складі, тобто літера називається як в алфавіті. Однак це не означає, що подаються всі літери алфавіту відразу. На кожну голосну виділяється по 2 уроки. Раніше учні вчили, як літери озвучуються, а зараз вчитель надає їхні імена за промовлянням в алфавіті і пропонує вправи на читання за цим правилом. Наприклад,

- a [eɪ] : plate, late, cake, name, bake
- o [əʊ]: go, show, snow
- i [aɪ]: nice, white, pike

Після цього пропонуються вправи на диференціацію звуків, тобто читання однієї літери в різних варіантах.

a

[ə] [æ] [eɪ] [a:]

- 1) a book
- 2) cat, mat, pan, pat, rat, bat
- 3) plate, late, cake, name, bake
- 4) car [ka:], park [pa:k], dark [da:k].

ЧИТАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ З ГОЛОСНИМИ

У ВІДКРИТОМУ ТИПІ СЛОГА

(VI етап)

- ee: tree, green (за основним кодом)
- ea: please, ease, flea
- igh: light, sight, bright. Буквосполучення -igh завжди читається як довгий звук [aɪ]. З погляду структури - це закритий склад (оскільки закінчується на приголосну). Але з погляду вимови голосна поводить себе як у відкритому складі через специфічне поєднання -igh.

ЧИТАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ - OW

(VII етап)

На цьому етапі розглядається буквосполучення **ow**, яке читається як [aʊ].

Відбір слів: low, how, row, brown, clown.

ЧИТАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ - NG**(VIII етап)**

На цьому етапі розглядається буквосполучення **ng**, яке читається як [ŋ].

Відбір слів: long, strong, morning, evening.

ЧИТАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ - AL**(IX етап)**

На цьому етапі розглядається буквосполучення **al**, яке читається як [ɒl].

Відбір слів: tall, all, wall, call.

ЧИТАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ - TURE**(X етап)**

На цьому етапі розглядається буквосполучення **ture**, яке читається як [tʃə].

Відбір слів: lecture, picture, structure, nature, future.

ЧИТАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ – TION**(XI етап)**

На цьому етапі розглядається буквосполучення **tion**, яке читається як [ʃən].

Відбір слів: -tion: revolution, constitution, distribution.

ЧИТАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ – ISON**(XII етап)**

На цьому етапі розглядається буквосполучення **ison**, яке читається як [ʃən].

Відбір слів на - ison: mission, version

ЧИТАННЯ БУКВОСПОЛУЧЕНЬ - PH**(XIII етап)**

На цьому етапі розглядається буквосполучення **ph**, яке читається як [f].

Відбір слів: -ph: telephone, phone.

ЧИТАННЯ СЛІВ, ЯКІ ЧИТАЮТЬСЯ НЕ ЗА ПРАВИЛАМИ,**А ЗА ЗНАКАМИ ФОНЕТИЧНОЇ ТРАНСКРИПЦІЇ****(XIV етап)**

Column ['kɒl.əm],

Christmas ['krɪsməs],

To fasten ['fas(ə)n].

ЕТАПИ НАВЧАННЯ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ

На початковому етапі основною формою читання є читання уголос, на основі якого відбувається подальше навчання читання про себе. Читання уголос допомагає зміцнити вимовний аспект, який є спільним для всіх видів мовленнєвої діяльності.

Завдання навчання техніки читання вирішуються протягом основних двох етапів:

- 1) етап навчання впізнавання і розрізнення графем;
- 2) етап встановлення і реалізації графемно-фонемних відповідностей.

На кожному з етапів паралельно виконуються відповідні групи вправ для формування навичок техніки читання.

До *першої групи вправ* (перший етап), метою якої є навчити учнів впізнавати й розрізняти графеми, відносять некомунікативні рецептивні вправи: на впізнавання, розрізнення, групування та розташування графем. Наприклад,

- 1) Озвучте пред'явлені вчителем букви.
- 2) Прочитайте букву в різних позиціях у слові.
- 3) Виберіть названу букву з ряду даних.
- 4) Визначте кількість букв і звуків у слові.
- 5) Підберіть до малих букв великі (і навпаки), озвучте їх.
- 6) Покажіть/напишіть букву, що відповідає вимовленому учителем звуку.
- 7) Знайдіть букву, що вивчається, у реченні. Назвіть її.
- 8) З ряду слів виберіть ті, що починаються з даної букви.
- 9) Назвіть слова, наприклад, з літерою «С» на початку слова.
- 10) Складіть вимовлене (чи швидко показане вчителем) слово з карток алфавіту (на дошці, парті).

Друга група вправ (другий етап) має на меті навчити учнів встановлювати і реалізовувати графемно-фонемні відповідності і містить некомунікативні та умовно-комунікативні рецептивні та репродуктивні

вправи: озвучування, **називання**, написання та читання ізольованих слів і читання словосполучень.

- 1) Підберіть малюнки до названих учителем слів.
- 2) Згрупуйте слова відповідно до типу складів.
- 3) Змінюючи початкову літеру, утворіть нові слова, напр.: make – take, прочитайте їх.
- 4) Прочитайте пари слів, що відрізняються одним елементом: some - some, far - farm, farm - warm, take - make, yet - let, ice - nice.
- 5) Підберіть пари слів, що римуються: bad, dog, bus, come, cry, log, rat, some, try, us, frog. Наприклад, bad – rat.....
- 6) Підберіть пари слів з голосними в різних позиціях: pin, pine, make, map, box, bone, pen, Pete, car, call, cat, care, air.
- 7) Прочитайте незнайомі слова за правилами читання.
- 8) Підберіть до слів відповідні малюнки (і навпаки). Прочитайте слова.
- 9) Знайдіть вимовлене учителем слово серед ряду слів на картках.
- 10) Прочитайте слова іменники і підберіть до них відповідні прикметники (слова на картках або дві колонки слів на дошці).

НАВЧАННЯ ТЕХНИКИ ПИСЬМА

Починаючи з II етапу, пов'язаного з технікою читання, коли з'являються буквосполучення, і до останнього XIV етапу техніка письма розвивається за допомогою орфографічного промовлення.

Орфографічне промовлення – це промовляння під час письма тих літер, які підлягають запису. Наприклад, пишеться англійське слово «honest – чесний», а промовляється воно ['ɑ:nɪst] (onest). За орфографічним промовленням повинно бути [hɑ:nɪst], тобто промовляються всі літери, які є у слові.

Інші приклади: на прикладі англійської мови: nature – натуре, future – футуре, sheep – схіп.

Орфографічне промовляння, це – корисна техніка, але таке промовляння не повинно тяжіти над фонетичною особливістю слів. Воно не

повинно вимовлятися вголос чи відпрацьовуватися хором. **ВОНО ПОВИННО ПРОМОВЛЯТИСЯ МОВЧКИ.** Воно не повинно бути надбанням усного мовлення. Бажано, щоб англійські слова частіше орфографічно промовляли слабкі учні.

Використовуємо його при:

- 1) запровадженні нових слів;
- 2) перед диктантом. Диктанти-переклади проводяться обов'язково на кожному уроці. До диктантів включаються лише слова активної лексики.

Де використовується більше слів: у техніці читання чи у техніці письма? – У техніці читання. Тому що там використовуються як активні, так і пасивні слова.

А як все це організувати і що для цього є обов'язковим?

Вимоги для формування техніки письма:

- 1) техніка письма формується на кожному уроці, а не епізодично. Вона полягає в тренувальних вправах з опису слів, що досліджуються. Техніка письма передбачає знати лише техніку знайомих, активних вже вивчених слів. Ці слова пишуться у різних вправах. А додому вони задаються як диктант-переклад. Диктант начитується рідною мовою, а діти пишуть його іноземною;
- 2) щодо кожного наступного правила обов'язково включаються слова читання за попередніми правилами. Але це не означає, що з попереднього правила потрібно взяти всі вивчені слова, а можна використовувати їх вибірково.

Труднощі у формуванні техніки письма

Процес формування техніки письма іноземною мовою ускладнюється певними труднощами, які зумовлюються трьома групами факторів:

- а) індивідуальними особливостями учнів;
- б) іноземною мовою, що вивчається;
- в) умовами навчання: учителем, технологією навчання і навчальними матеріалами.

З метою попередження помилок та навчання учнів правопису згідно з орфографією іноземних мов слід використовувати спеціальні вправи, націлені на формування стійких графічних та орфографічних навичок.

Вправи для навчання техніки письма

Вправи для *формування графічних навичок письма* переважно рецептивно-репродуктивні, некомунікативні. Вони базуються на списуванні з дошки окремих літер, їхніх сполучень, слів. До списування вчитель надає пояснення, як правильно прописати окремі літери, і демонструє їх прописування. Учні повторюють рухи вчителя, спочатку у повітрі, потім на аркушах.

Вправам для формування графічних навичок бажано надавати ігрового характеру, щоб запобігти втомленості учнів. Наведемо приклади таких вправ.

- 1) Допоможіть великим і маленьким літерам знайти одна одну.
- 2) Запишіть знайдені вами пари літер, наприклад Dd. Хто зробить це першим?
- 3) Маленькі букви (g, m, h, s, w, r, t) загубилися. Знайдіть їхніх “батьків”(це відповідні великі літери) і напишіть їх.
- 4) Намалюйте квадрат і впишіть у клітинки велику й маленьку літери відповідно до їх номера в англійському алфавіті. Переможе той, хто правильно й швидко впише усі літери.

Вправи для формування орфографічних навичок письма охоплюють три підгрупи вправ:

до першої підгрупи відносяться вправи у списуванні (виписуванні, дописуванні) слів, словосполучень, коротких речень;

до другої підгрупи – вправи у репродукуванні слова і його запису на основі пояснення його значення іноземною мовою, рідше – рідною або з використанням малюнків (найкращий спосіб реалізації таких вправ – улюблені дітьми й дорослими ігри: поле чудес, кросворди тощо);

до третьої підгрупи – вправи для запису на слух (різного виду диктанти). Наведемо приклади вправ для формування орфографічних навичок письма.

- 1) Спишіть подані слова (словосполучення, короткі речення), звертаючи увагу на виділені жирним шрифтом букви / графеми.
- 2) Спишіть подані слова, підкреслюючи буквосполучення, що передають певний звук, наприклад, звук /i:/.
- 3) Перепишіть слова у три стовпчики, згрупувавши їх за правилами промовляння.
- 4) Випишіть з поданих слів тільки слова із словосполученням *igh* в середині або тільки слова із суфіксом *ous* тощо.
- 5) Випишіть з поданих пари слів, які звучать однаково, а пишуться по-різному. Наприклад, two – too, see – sea, one – won.
- 6) Перепишіть речення, вписуючи пропущені літери.
- 7) У поданих нижче словах букви переплутані. Розплутайте їх, запишіть слова, прочитайте їх уголос.

Графічні навички мають бути сформовані на першому році вивчення іноземної мови. Далі графічні навички лише вдосконалюються і коректуються. Контроль та оцінювання графічних навичок письма здійснюються за такими критеріями: 1) правильність написання букв; 2) чіткість написання букв; 3) коректне написання функціональних варіантів кожної букви; 4) швидкість написання букв.

Щодо *орфографічних навичок*, то для перевірки рівня їх сформованості у правописі більш придатними будуть вправи другої групи та різні види диктантів (зорові диктанти, слухові диктанти, самодиктанти). В основній і старшій школі (але не в початковій!) у контрольних вправах для економії часу можна трохи поступитися ігровим компонентом. Наприклад, замість кросвордів дати списки пояснень слів, які учні мають написати, або навіть прочитати їх з паузами, під час яких учні пишуть потрібні слова. Контроль та

оцінювання орфографічних навичок здійснюється за такими критеріями: 1) правильність написання слів; 2) швидкість написання слів.

ВИМОГИ ДО НАВЧАННЯ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМА:

- 1) навчання техніки читання та письма має бути на кожному уроці;
- 2) слова для читання відбираються відповідно за правилом, яке вивчається на певному уроці, та які необхідні для активного вживання, а також можуть бути і будь-які інші. Але активна лексика дається вся (in - в, it - воно, tin – консервна банка);
- 3) даються вправи на техніку читання з різними словами. Це має бути ДО введення активної лексики;
- 4) вправи з техніки читання, куди входить вся активна лексика, а також й інші слова за правилом читання. Першими читають (озвучують) діти. *Як ви вважаєте, чому вони читають першими?* – Вони мають показати, як вони зрозуміли правило, а не повторювали, як папуги. І тільки, заслухавши їх, вчитель показує зразкове читання, а діти повторюють його хором;
- 5) вправа з техніки читання обов'язково надаються додому з регламентацією часу (побіжно). На останньому уроці цю вправу має відповісти кожен учень.

Для чого запроваджується регламентація часу під час виконання вправ? Час регламентується для того, щоб виробити в учнів техніку читання – автоматизм, а швидкість і безпомилковість відпрацьовується безперекладними вправами.

??? Питання для самоконтролю

1. Як трактуються поняття техніка читання та техніка письма?
2. Що розуміється під поняттям «орфографічне промовляння»?
3. Хто ввів поняття «основний код» в обіг та як воно розуміється?
4. З чого починається навчання техніки читання за В. Плахотником?

5. Скільки етапів запропонував В. Плахотник для навчання техніки читання?
6. Які вправи сприяють формуванню навичок техніки читання? Надайте приклади.
7. Назвіть приклади вправ для навчання техніки читання на етапі впізнавання і розрізнення графем.
8. Назвіть приклади вправ для навчання техніки читання на етапі встановлення і реалізації графемно-фонемних відповідностей.
9. Чи можна орфографічне промовляння відпрацьовувати хором?
10. Де запроваджується більше англійських слів під час тренування: у техніці читання чи у техніці письма?
11. Які вимоги для формування техніки письма ви можете назвати?
12. Для чого запроваджується регламентація часу під час виконання вправ з навчання техніки читання та письма?
13. Назвіть приклади вправ для формування графічних навичок письма.
14. Назвіть приклади вправ для формування орфографічних навичок письма.

ЛЕКЦІЯ 8.**НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМА ЯК
ВИДАМ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Ключові поняття теми: мовленнєва діяльність, читання як вид мовленнєвої діяльності, переглядове читання, ознайомлювальне читання, вивчаюче читання, пошукове читання, письмо як вид мовленнєвої діяльності, передмовленнєві вміння письма, мовленнєві вміння письма, інтегровані вміння письма, письмовий виклад думок, здатність письмового передавання змісту.

Читання як вид мовленнєвої діяльності – це такий рівень декодування графічних знаків у звуки відповідної мови і співвіднесення сприйнятих слів і граматичних способів їхнього поєднання у словосполучення і речення, який завдяки автоматизму свого виконання дає змогу тому, хто читає концентрує увагу винятково на змісті тексту.

Письмо як вид мовленнєвої діяльності – це такий рівень сформованості вмінь техніки письма, який дає змогу учням при письмовому викладі думок концентрувати свою увагу виключно на змісті тексту, що викладається.

Для досягнення передмовленнєвих умінь у читанні адаптованих текстів виконуються такі види діяльності: 1) читання тексту; 2) відповіді на спеціальні, деталізуючі питання до тексту; 3) відтворення змісту тексту з опорою на запитання.

Передмовленнєві вміння читання як виду мовленнєвої діяльності полягають:

- у читанні текстів, що ґрунтуються лише на вивченому мовному матеріалі;

- у читанні текстів, що ґрунтуються на вивченому мовному матеріалі і містять до 4% (на фонетичному етапі навчання), до 6% (на тематичному етапі) і до 9% (на інтегрованому) невідомого мовного матеріалу, але пред'явленого з перекладом рідною мовою у виносках;

- у читанні текстів, що ґрунтуються на вивченому мовному матеріалі і містять зазначений обсяг невідомого мовного матеріалу відповідно до тих самих етапів навчання, який подається без перекладу з метою його розуміння завдяки розвитку мовного і текстового здогаду.

Учні мають читати тексти, які містять (по мірі ускладнення):

а) весь вивчений матеріал + кілька невідомих слів-інтернаціоналізмів;

б) весь вивчений матеріал + кілька невідомих слів-інтернаціоналізмів + кілька слів, які відрізняються від відомих своєю належністю до іншої частини мови (наприклад: water – to water, to play – play);

в) весь вивчений матеріал + кілька слів-інтернаціоналізмів + кілька слів, що належать до іншої частини мови + кілька слів, що відрізняються від вивчених суфіксами (наприклад: happy – unhappy) чи закінченнями (brave – bravely), чи префіксами (наприклад: count – countable);

г) усе перераховане вище + кілька слів, про значення яких можна здогадатися за контекстом (a table – стіл, a table – таблиця, a hand – рука, a hand – стрілка годинника);

г) усе перераховане вище + кілька фразових дієслів (go down, take after, get up);

д) усе перераховане вище + кілька слів, що не впливають на розуміння змісту (описові прикметники, що уточнюють обставини місця).

Текстів кожного рівня має бути не менше п'яти. У кожному повинно бути від 1-го до 5-ти нових слів. Кожен з текстів обов'язково переказується письмово та усно.

Для повного розуміння тексту можна задіювати *мовну здогадку* слів, яка семантизується на основі певних припущень. Наприклад, на основі мовного припущення можна визначити значення слова «background». Учні знають слово «back», яке означає «назад», і слово «ground», яке означає «основа, фон», загалом значення слова «background» перекладається «на задньому плані». Ще один вид здогадки, це *контекстуальна здогадка*. Сенс слова може бути зрозумілий за контекстом.

Передмовленнєві вміння письмового викладу думок виявляються у здатності письмового передавання змісту прочитаних текстів.

Для досягнення **мовленнєвих умінь читання** частково адаптованих текстів виконуються такі види діяльності: 1) перегляд тексту; 2) семантизація важких для розуміння частин шляхом лінгво-сміслового здогаду та перекладу окремих мовних одиниць українською мовою за допомогою словника; 3) повторне читання тексту та вибір із нього необхідної інформації; 4) використання цієї інформації у своїй професійній діяльності.

Розвиток мовленнєвих умінь читання як виду мовленнєвої діяльності полягає в навчанні учнів різних видів читання. Залежно від мети розрізняють: переглядове, ознайомлювальне, вивчаюче, пошукове читання.

Переглядове читання має на меті отримання загального уявлення про матеріал. Воно має місце при першому ознайомленні зі змістом нової публікації з метою прийняти рішення читати чи ні. Читач орієнтується на головні факти. Для навчання переглядового читання необхідно підбирати низку тематично пов'язаних текстових матеріалів і створювати ситуації перегляду. Його швидкість повинна бути 500 слів на хвилину. Отже, текст переглядається, викладаються його основні факти в усному і письмовому мовленні, потім все це колективно обговорюється.

Ознайомлювальне читання. Предметом читання є весь текст. Головним завданням є в результаті його швидкого прочитання отримати основну інформацію, тобто з'ясувати що саме говориться в тексті з конкретних питань. Це вимагає вміння розрізняти головну і другорядну

інформацію. Таким чином, читаються зазвичай художні тексти і статті, якщо вони не є предметом спеціального вивчення. Мета – побудова комплексних образів прочитаного. При цьому увага не приділяється мовним складовим тесту і його аналізу.

Вивчаюче читання передбачає максимально точно і повне розуміння всієї інформації, що міститься в тексті, а також необхідність повторного перечитування частин тексту, аналіз мовних форм, виділення найважливіших тез для подальшого переказу, подальше обговорення. Темп цього читання – 50-60 слів на хвилину. Цей вид читання передбачає системну, копітку роботу, завершення якої можливе при отриманні максимально повної інформації з тексту.

Пошукове читання орієнтоване на читання газет та літератури за фахом. Його мета – знаходження в тексті цілком конкретних фактів (цифр, показників). Таке читання передбачає вміння орієнтуватися в логіко-значеннєвій структурі тексту, вибирати з нього необхідну інформацію і об'єднувати її.

Отже, читання як вид мовленнєвої діяльності полягає в **уміннях**:

- переглядового читання, а також усного і письмового лаконічного переказу й аналізу прочитаного в плані важливості виявленої інформації;
- ознайомлювального читання, а також усного і письмового переказу прочитаного через бажання поділитися інформацією про головну ідею прочитаного та її значущість;
- вивчаючого читання, а також усного і письмового переказу й аналізу прочитаного через бажання обговорити як основний зміст, так і деталі прочитаного;
- пошукового читання, а також усний переклад і виклад самостійно законспектованого матеріалу з певної теми інтегрованого курсу.

Розглянуті нами три передмовленнєві і чотири мовленнєві вміння усного викладу прочитаного, а також обговорення інформації, що міститься в текстах, є змістом навчання читання як виду мовленнєвої діяльності.

Для досягнення **рефлексивних умінь читання** неадаптованих текстів виконуються такі види діяльності: 1) перегляд тексту для розуміння його загального змісту; 2) уточнення сенсу не зрозумілих, але значущих за змістом частин шляхом перекладної семантизації мовних одиниць, що використовуються в них; 3) конспектування важливої текстової інформації; 4) створення власної розширеної інформації з теми, що вивчається, шляхом синтезу всього прочитаного матеріалу; 5) презентація самостійно створеного тексту однокласникам/однокурсникам для обговорення викладеного у ньому змісту.

Вміння письмового викладу думок пропонуємо розвивати в послідовності: 1) викладу інформації на основі відповідей на запитання до прочитаного, побаченого та почутого; 2) написання творів відповідно до тих, що вивчаються; 3) здійснення іншомовного листування; 4) написання доповідей до конференцій; 5) написання сценаріїв проведення різноманітних заходів; 6) написання статей; 7) написання анотацій до статей; 8) написання рецензій на статті; 9) написання ділової документації: інформаційних повідомлень, заяв, біографії.

Передмовленнєві вміння письма полягають у написанні:

- а) домашніх творів на теми, що вивчаються, з опорою на деталізуючі питання та деталізуючі слова та словосполучення;
- б) плану проведення різних екскурсій в музеях з опорою на перелік передбачуваних для розгляду картин;
- в) ведення листування зі своїми зарубіжними друзями із опорою на самостійно створений план викладу думки.

Мовленнєві вміння письма полягають у:

- а) письмовому описі як готових художніх творів, так і самостійно створених;
- б) письмовому заповненні різних договорів чи анкет;
- в) письмовому коментуванні змісту поданих для аналізу художньо-графічних творів.

Інтегровані вміння письма полягають у здібності:

- а) письмового викладу змісту творів, що були прочитані;
- б) здійснення листування із зарубіжними колегами чи учнями;
- в) конспектуванні автентичних професійно-орієнтованих текстів для самостійного розширення та поглиблення своїх предметних знань та умінь;
- г) написанні переліку художніх творів за певною темою для їх систематизації, наприклад, коротких довідників, каталогів, poradників, покажчиків;
- д) створення власних письмових коментарів до творів, що читалися.

Здатність студентів читати та викладати в усній та письмений формі отриману при читанні інформацію, інтерпретувати та обговорювати її, а також створювати власні тексти на основі прочитаного, є надійним підґрунтям для розвитку продуктивних мовленнєвих умінь у монологічній, діалогічній та полілогічній формах мовлення.

??? Питання для самоконтролю

1. Що розуміється під читанням як видом мовленнєвої діяльності?
2. Що розуміється під письмом як видом мовленнєвої діяльності?
3. У чому полягають передмовленнєві вміння читання як виду мовленнєвої діяльності?
4. У чому полягають мовленнєві вміння читання як виду мовленнєвої діяльності?
5. Які види читання розрізняють залежно від мети? Схарактеризуйте кожен з цих видів.
6. Які види діяльності виконуються для досягнення рефлексивних умінь читання неадаптованих текстів?
7. В якій послідовності рекомендується розвивати вміння письмового викладу думок?

8. У чому полягають передмовленнєві вміння письма як виду мовленнєвої діяльності?
9. У чому полягають мовленнєві вміння письма як виду мовленнєвої діяльності?
10. У чому полягають інтегровані вміння письма?

ЛЕКЦІЯ 9.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО / ДІАЛОГІЧНОГО УСНОГО І ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Ключові поняття теми: монологічне мовлення, діалогічне мовлення, передмовленнєві уміння, мовленнєві уміння, інтегровані уміння, мовленнєві ситуації, усне мовлення, писемне мовлення.

НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Усне і письмове монологічне мовлення тісно зв'язані між собою не тільки в смисловому і логічному відношенні, а також лінгвістично; адже вони ґрунтуються практично на аналогічному мовному матеріалі і на одних і тих же граматичних законах його вираження.

«*Монологічне мовлення* – це вид мовлення, звернений до одного слухача чи до групи слухачів, іноді до самого себе. Односпрямованість монологічного мовлення визначає особливості його структури і змісту. У монологі той, хто говорить, виражає в розгорнутій формі своє розуміння навколишніх подій, своє бачення світу, свої думки, наміри, дає свою оцінку по діям, іноді передає думки інших» (Плахотник, 1986: 227).

Щоб навчити монологічного мовлення необхідно розвинути наступні види вмінь: передмовленнєві, мовленнєві й інтегровані.

1. Розвиток передмовленнєвих умінь монологічного мовлення

Передмовленнєві вміння полягають у здатності мовця всі види висловлювань здійснювати за допомогою зоровографічних опор, які

подаються в такій послідовності, що кожна наступна з них передбачає дедалі більшу самостійність у програмуванні та зовнішньому оформленні мовлення.

Передмовленнєві вміння монологічного мовлення розвиваються за допомогою наступних опор, що поступово ускладнюються: 1) навчальний текст; 2) деталізуючі слова і словосполучення; 3) ключові питання; 4) ключові слова і словосполучення; 5) малюнок (зображальна наочність); 6) документальний фільм, близький за змістом до теми, що вивчається.

По мірі ускладнення опор вдосконалюється підготовлене мовлення учнів. Робота з кожною опорою відбувається в три етапи: усно – письмово – усно.

Методика роботи з навчальним текстом: а) читання тексту про себе; б) читання тексту вголос; в) відповіді на запитання до тексту, що передбачає роботу в парах, тобто один учень читає запитання, а інший відповідає на них; г) читання питань про себе, і відповіді на них уголос; ґ) письмовий переказ тексту з опорою на запитання; д) усний переказ тексту без опори на запитання; е) переказ тексту зі зміною особи.

Методика роботи з деталізуючими словами і словосполученнями: а) надаються слова за допомогою яких можна розкрити тему і програмується обсяг висловлювання, наприклад 20 речень; б) біля кожного слова ставиться цифра, наприклад (3), тобто це слово треба вжити в трьох реченнях за темою; в) читання речень зі запрограмованими словами вголос; г) письмове розкриття теми; ґ) повторна усна розповідь.

Методика роботи з ключовими запитаннями до тексту. Тобто вчитель надає запитання, відповідаючи на які потрібно вживати кілька пов'язаних за змістом речень. Ці запитання є віхами передбачуваного висловлювання. Наприклад, навчання говоріння за темою “Моя сім'я” передбачає навчання говоріння за такими підтемами: “Зовнішність членів сім'ї”, “Ранок робочого дня в нашій оселі”, “Хобі членів сім'ї” тощо. Спочатку учні відповідають на ключові запитання усно, потім письмово, потім знову усно – зі сприйманням

тексту на слух і з коментованим емоційно-особистісним відтворенням почутого.

Методика роботи з ключовими словами і словосполученнями. Як і ключові запитання до тексту, вони є віхами передбачуваного висловлювання, планом його викладу. Кожне ключове слово за своїм змістом є підтемою узагальненої розмовної теми. Отже, скільки ключових слів у таких завданнях, стільки потрібно викласти й вивчених підтем. Числа біля заголовка кожної підтеми означають кількість речень, необхідних для її повного розкриття. Прикладом ключових слів для розвитку вміння говорити за темою “Мій улюблений письменник” можуть бути такі: birthplace (7-10 слів), childhood (10-14 слів), literary career (15-20 слів), main works (10-14 слів). Методика роботи з ключовими словами подібна до попередніх, тобто усно — письмово — усно.

Методика роботи з малюнками: а) складання плану розповіді; б) програмування кількості речень для максимально детального розкриття кожного пункту плану; в) обговорення малюнка з іншими учнями; г) написання твору за малюнком; д) усна презентація твору, що написано.

Документальний фільм, близький за змістом до теми, що вивчається: а) перегляд фільму та написання плану його викладу; б) вибір додаткових мовних засобів із словника для повноцінного викладу своїх думок; в) виклад змісту переглянутого фільму англійською мовою та його обговорення в класі.

2. Розвиток мовленнєвих умінь монологічного мовлення

Мовленнєві вміння монологічного мовлення означають здатність особи говорити в зв'язку із певними обставинами. Мовленнєвими вміннями, за В. Скалкіним (1989), є вміння робити такі види повідомлень:

- *інформаційні*, повідомлення, тобто повідомлення у вигляді нової інформації про предмети і явища дійсності, опис (більш-менш докладний) подій, дій, станів тощо (порівняйте: публічна лекція, наукове повідомлення, виробнича доповідь);

- *повідомлення, покликані справляти певний вплив*, тобто повідомлення з метою переконання слухача у правомірності чи неспроможності тих чи тих положень, поглядів, дій тощо, спонукання до будь-яких дій чи запобігання дії (наприклад, промова захисника на суді, виступ на мітингу, ви ступ опонента на захисті дисертації);

- *експресивні* повідомлення, тобто повідомлення у вигляді мовленнєвого спілкування як своєрідного регулятора для зняття емоційного напруження, опису стану, в якому перебуває мовець;

- *розважальні* повідомлення, тобто повідомлення у формі монологічного мовлення людини, яка виступає на сцені чи перед друзями, намагаючись розважити слухачів, і використовує для цього художній або власний твір (наприклад, мовлення конферансьє, художнє читання, цікава розповідь у неофіційній бесіді);

- *ритуально-культурні* повідомлення, тобто повідомлення у вигляді висловлювань під час ритуального обряду (наприклад, промови на ювілеях, весіллях тощо). Всі ці види вмінь можуть ґрунтуватися на прочитаній, прослуханій і самостійно підготовленій інформації.

Формами монологічного висловлювання можуть бути наступні: 1) відтворення прочитаного (переказ тексту, але з власними коментарями); 2) відтворення подій навколишньої дійсності у власній інтерпретації; 3) презентація інформації; 4) переконання (відстоювання власної точки зору); 5) доповідь на конференції; 6) лекція.

Для досягнення мовленнєвих умінь монологічного мовлення виконуються такі види діяльності, які забезпечують висловлювання на основі вищезазначених видів повідомлень: інформаційного, експресивного, провокаційного, сенсаційного характеру.

Наведемо приклади ситуацій різного характеру для розвитку мовленнєвих умінь монологічного мовлення.

Ситуації інформаційного характеру

Перша група видів мовленнєвої діяльності: викладіть свою думку у зв'язку: а) з прочитаним у газеті повідомленням; б) із почутим по телевізору оголошенням; в) із почутою від знайомого новиною.

Друга група видів мовленнєвої діяльності: висловіть незгоду у зв'язку: а) з оголошеним конкурсом; б) з коментарями з приводу нового навчального предмета, який здається вам непотрібним; в) з необхідністю вивчення додаткових дисциплін; г) зі скасуванням низки маршрутів транспорту в місті.

Третя група видів мовленнєвої діяльності: висловіть схвалення у зв'язку: а) зі скасуванням комендантської години; б) з досягненнями нашої армії у бойових діях; в) з отриманим запрошенням на заняття до закордонного вишу.

Ситуації провокаційного характеру

Перша група видів мовленнєвої діяльності: обґрунтуйте свою точку зору у зв'язку: а) зі сваркою ваших друзів; б) з проблемами у вашій родині; в) із конфліктом між викладачем та студентом.

Друга група видів мовленнєвої діяльності: перегляньте англomовний художній фільм і висловіть свої претензії щодо: а) його неправдивого сюжету; б) недостатньо професійної гри акторів; в) розбіжностями між його головними героями.

Третя група видів мовленнєвої діяльності: послухайте телевізійні новини та обґрунтуйте їх: а) неактуальність; б) неправдивість; в) несправедливість по відношенню до поведінки названих осіб.

Ситуації сенсаційного характеру

Перша група видів мовленнєвої діяльності: висловіть подив у зв'язку: а) з викладеними подіями, що не відбулися; б) зі скасуванням запланованого концерту, на який було продано всі квитки; в) з оголошенням про виступ актора, який давно не виступає.

Друга група видів мовленнєвої діяльності: висловіть захоплення у зв'язку з: а) перемогою нашої спортсменки на Олімпіаді; б) із приїздом до

нашої країни делегації з дружньої Польщі; в) із отриманням міжнародної премії за літературний твір.

Третя група видів мовленнєвої діяльності: висловіть радість у зв'язку з реалізацією мрії: а) про вступ на навчання до університету; б) про отримання запрошення на стажування до європейського вишу; в) про запрошення на престижну роботу.

Розвиток рефлексивних умінь у монологічному мовленні

Для розвитку рефлексивних умінь у монологічному мовленні виконуються такі види діяльності, які забезпечують висловлювання на основі непередбачених обставин: а) особистого характеру; б) навчального характеру; в) навколишньої дійсності.

Особистого характеру, а саме:

Група видів рефлексивної мовленнєвої діяльності: висловіть своє ставлення до таких подій, як: а) несподівана хвороба членів сім'ї; б) раптовий від'їзд мами з маленьким братом до іншої країни; в) несподіване звільнення з роботи старшого брата.

Навчального характеру, а саме:

Група видів рефлексивної мовленнєвої діяльності: висловіть своє ставлення до таких подій, як: а) раптове скасування занять; б) суттєві зміни у розкладі занять; в) звільнення улюбленого викладача.

Навколишньої дійсності, а саме:

Група видів рефлексивної мовленнєвої діяльності: висловіть своє ставлення до таких подій у навколишній дійсності, як: а) зіткнення двох автомобілів на ваших очах; б) проведення демонстрації у центрі міста у робочий час; в) перейменування вулиць у зв'язку з дерусифікацією.

Розвиток інтегрованих умінь монологічного мовлення

Інтегровані вміння монологічного мовлення передбачають здатність мовця вільно розкривати будь-яку тему професійно зумовленого інтегрованого курсу, логічно розкриваючи тему за темою. Це означає, що їхнє мовлення базується на поступовому розкритті елементів навчання.

Монологічне мовлення учнів упродовж усього курсу навчання розвивається з опорою на письмову мовленнєву творчість і у взаємозв'язку з аудіюванням. Уміння усного та письмального монологічного мовлення створюють надійне підґрунтя для розвитку вмінь діалогічного та полілогічного мовлення.

НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування, де учасники по чергово виступають слухачами та мовцями. Воно характеризується вмотивованістю, використанням реплік, еліптичністю (стислістю), спонтанністю та активним застосуванням немовленнєвих засобів (міміка, жести).

Щоб навчити діалогічного мовлення необхідно розвинути наступні види вмінь: передмовленнєві, мовленнєві й інтегровані.

1. Розвиток передмовленнєвих умінь діалогічного мовлення

Для досягнення передмовленнєвих умінь у діалогічному і полілогічному мовленні виконуються такі види діяльності, які забезпечують висловлювання на основі структури мовлення, що поступово ускладнюється. Такий підхід наростаючого структурування діалогічного і полілогічного спілкування вперше був запропонований М. Уестом в 50-ті роки 20 століття і модифікований Р. Мартиною на початку 21 століття (Цілісна загальнометодична модель навчання іноземних мов: монографія, 2004). Цей підхід виключає: заучування готових діалогів; перетворення діалогічного та полілогічного говоріння на питання-відповідь систему; потребу у мовних контактах з урахуванням лише зовнішньої мотивації іноземною мовою. Правомірність розвитку умінь іноземного спілкування на основі формул, обумовлена психологічними закономірностями формування іноземного динамічного стереотипу (М. Жинкін), який виробляється шляхом виконання різноманітних методичних дій та форм діяльності для введення інформації у довготривалу пам'ять та її готовність бути вживаною у момент говоріння.

Для навчання діалогічного мовлення науковець Г. Пальмер запропонував формулу S – R (стимул, тобто репліка, та реакція, тобто відповідь). Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді повідомлення, б) у вигляді заперечення, в) у вигляді запитання. Наприклад: The weather is bad. – Yes, it's raining.

Наступного виду діалогу слід навчати за такою формулою: S – R – S', тобто стимул — реакція — зустрічний стимул. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обміну повідомленнями, б) у вигляді обміну запереченнями, в) у вигляді обміну запитаннями. Наприклад: The weather is bad. – Yes, it's raining – Do you have an umbrella?

Ця формула була вдосконалена Г. Уайзером, який надав їй такого вигляду: : **S→RJS'**, тобто стимул — реакція — пояснення — стимул. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обговорення повідомлень; б) у вигляді заперечень та пояснень, в) у вигляді обміну запитаннями. Наприклад, The weather is bad – Yes, it's pouring. - It always rains heavily at this time of the year. - Do you have an umbrella? У даній формулі, як і в усіх наведених вище кожному знаку відповідає одна репліка.

Наступна формула **2S→RJS'**: стимул складається із 2 реплік – реакція, уточнення, а зустрічний стимул складається з 1 репліки. Структура реплік на розсуд учнів. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обговорення повідомлень, б) у вигляді заперечень та пояснень, в) у вигляді обміну запитаннями. Наприклад: It's too late. What time is it? - It's seven o'clock. - It's winter. It gets dark early in winter. - When do you finish work?

2S → 2RJS' стимул складається з 2 реплік – реакція складає з 2 реплік, уточнення и зустрічний стимул складає з 1 репліки. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обговорення повідомлень, б) у вигляді заперечень та пояснень, в) у вигляді обміну запитаннями.

2S → 2R2JS' стимул складається з 2 реплік – реакція складає з 2 реплік, уточнення складає з 2 реплік, зустрічний стимул складає з 1

реплики. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обговорення повідомлень, б) у вигляді заперечень та пояснень, в) у вигляді обміну запитаннями.

2S → 2R2J2S' стимул складається з 2 реплік – реакція складає з 2 реплік + уточнення складає з 2 реплік + зустрічний стимул складає з 2 реплік. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обговорення повідомлень, б) у вигляді заперечень та пояснень, в) у вигляді обміну запитаннями.

NS → 2R2J2S' стимул складається з 2 реплік – реакція складається з 2 реплік + уточнення складається з 2 реплік + зустрічний стимул складається з 2 реплік. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обговорення повідомлень, б) у вигляді заперечень та пояснень, в) у вигляді обміну запитаннями. У формулі n – це необмежена кількість реплік, які стимулюють діалогічне спілкування.

NS → NR2J2S' будь-яка кількість стимулів – будь-яка кількість реакцій + уточнення складається з 2 реплік + зустрічний стимул складається з 2 реплік. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обговорення повідомлень, б) у вигляді заперечень та пояснень, в) у вигляді обміну запитаннями.

NS → NRNJ2S' будь-яка кількість стимулів – будь-яка кількість реакцій + будь-яка кількість уточнень + 2 зустрічних стимулів. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обговорення повідомлень, б) у вигляді заперечень та пояснень, в) у вигляді обміну запитаннями.

NS → NRNJNS' будь-яка кількість стимулів – будь-яка кількість реакцій + будь-яка кількість уточнень + будь-яка кількість зустрічних стимулів. Продукування різних форм мовлення відповідно до неї: а) у вигляді обговорення повідомлень, б) у вигляді заперечень та пояснень, в) у вигляді обміну запитаннями (Мартінова, 2004).

Як бачимо із наведених прикладів, такий спосіб розвитку передмовленнєвих умінь діалогічного та полігічного мовлення забезпечує природність говоріння, не прив'язує його до якихось конкретних тем, а є необхідністю вираження своїх думок іноземною мовою.

Передмовленнєві вміння розвиваються на основі діалогів кліше, пов'язаних із необхідністю вживати у мовленні всі типи лексики, що вивчається, та усі види граматичних форм.

Варто пам'ятати, що ми можемо переходити до навчання наступного виду діалогу лише за умови бездоганного відтворення учнями попереднього.

2. Розвиток мовленнєвих умінь діалогічного мовлення

Розвиток мовленнєвих умінь діалогічного мовлення – це процес формування навичок взаємодії, що включає вміння ініціювати розмову, вчасно та адекватно реагувати на репліки, дотримуватися мовленнєвого етикету та будувати діалогічні єдності (питання-відповідь, повідомлення-запитання).

Мовленнєві вміння діалогічного мовлення розвиваються на основі обговорення мовленнєвих ситуацій. Вони бувають: *1) інформаційні*, коли один мовець повідомляє про щось інших, а вони реагують на сприйняту інформацію; *2) провокаційні*, коли мовець провокує іншого, надаючи інформацію, що апелює до його емоцій або некоректну інформацію, що потребує обговорення; *3) сенсаційні*, коли мовець надає інформацію незвичного характеру, очікуючи на емоційну реакцію аудиторії. Це мовлення може відбуватись як у діалогах, так і в полілогах.

Розглянемо види методичних дій для розвитку іншомовних мовленнєвих умінь у процесі кожної з названих ситуацій.

Методичними діями в емоційно-інформаційних ситуаціях можуть бути такі: 1) прослуховування інформації, що викладається вчителем; 2) емоційне вираження свого ставлення до прослуханого; 3) уточнення деяких незрозумілих обставин; 4) обговорення прослуханої інформації один з одним; 5) висловлення свого рішення щодо почутого.

Методичними діями в емоційно-провокаційних ситуаціях можуть бути такі: 1) прослуховування інформації, що викладається вчителем; 2) вираження обурення учнями; 3) виклад аргументів у свою правоту; 4) погодження вчителя, що було неправомірне звинувачення учня.

Методичними діями в емоційно-сенсаційних ситуаціях можуть бути такі: 1) прослуховування сенсаційного повідомлення у викладі вчителя; 2) вираз подиву та захоплення або смутку та розчарування у зв'язку з почутим; 3) з'ясування додаткових відомостей у зв'язку з почутим; 4) обговорення почутого один з одним.

Представимо конкретні дії, які можуть застосовуватися у класі. Для розвитку мовленнєвих вмінь діалогічного мовлення до дошки викликаються два учні, і вчитель описує їм ситуацію, зміст якої спонукає їх до спонтанної розмови. Учні, прослухавши ситуацію, без попередньої підготовки розпочинають спілкування. Інші учні групи також задіяні в цей процес, і тому до початку розмови вони отримують завдання слухати уважно співрозмовників, а потім викласти їхню мову від третьої особи. Такий вид роботи забезпечує взаємопов'язаний розвиток умінь у кількох видах мовленнєвої діяльності, саме: спонтанного діалогічного мовлення, сприйняття на слух діалогічного мовлення, монологічного відтворення діалогічного мовлення. Потім ті учні, які спонтанно відтворювали діалог на основі запропонованої вчителем ситуації, стають слухачами нового діалогічного спілкування у зв'язку з іншою ситуацією, що розігрується іншою парою учнів.

Вибір тематики діалогічного спілкування ґрунтується на вивченому мовному та мовленнєвому матеріалі, тому завданнями для діалогічного спілкування можуть бути такі:

1. Уявіть, що ви не знайомі. Познайомтеся і з'ясуйте одне в одного все, що вам потрібно для того, щоб подружитися і сидіти за однією партою.

2. Так сталося, що одному з вас довелося перейти в іншу школу через нове місце проживання. Запросіть у свою нову школу свого колишнього однокласника, щоб показати йому, де ви тепер навчаєтесь.

3. Настало довгоочікуване літо, але ви не хочете розлучатися зі своїм другом. Запросіть його на дачу. Переконайтеся, що там буде дуже цікаво.

4. Завтра до класу повертається хлопчик, який мандрував зі своїми батьками Західною Україною. Дізнайтеся у нього, де він був, як туди діставався, які міста відвідав, що там бачив, і що найбільше сподобалося.

5. Взагалі, я знаю, що ви не дуже любите їсти, але є така їжа, яку ви любите найбільше. Дізнайтеся один у одного, яка це їжа, хто її готує, або де її купують у готовому вигляді. Поцікавтеся, де можна смачно поїсти у вашому місті.

Однією з основних характеристик будь-якого мовлення та іншомовного в тому числі є його невимушеність, спонтанність та емоційна виразність, що відповідає ситуації мовленнєвого спілкування.

У процесі навчання іноземних мов автори різних методів навчання приділяють домінуючу увагу накопиченню в учнів словникового запасу та розвитку граматичних умінь оперування їм для висловлювання думок в іншомовній формі. Вимоги до емоційності мовлення практично не висуваються. Вміння емоційної виразності мовлення не переносяться з рідної мови на іноземну як мінімум з трьох причин: 1) учні не знають види наявних емоцій; 2) вони не володіють мовним і мовленнєвим матеріалом їхнього вираження; 3) вони не вміють висловлювати свої емоції в ситуаціях мовленнєвого спілкування, що спонтанно виникають, засобами іноземних мов. Тому треба окремо познайомити учнів із видами емоцій та способом їх лінгвістичного виразу іноземною мовою.

3. Розвиток інтегрованих умінь діалогічного мовлення

Інтегровані вміння діалогічного мовлення передбачають вільне говоріння двох або декількох мовців за певною темою інтегрованого курсу або інакше це ведення іноземною мовою будь-яких видів комунікації на

професійні теми. При цьому теми курсу повинні обговорюватись послідовно, тобто починаючи з першої і закінчуючи останню.

??? Питання для самоконтролю

1. Щоб навчити монологічного мовлення, які вміння необхідно розвинути?
2. За допомогою яких опор розвиваються передмовленнєві вміння монологічного мовлення?
3. Яка методика роботи з навчальним текстом при навчанні монологічного мовлення?
4. Яка методика роботи з деталізуючими словами і словосполученнями?
5. Яка методика роботи з ключовими питаннями?
6. Яка методика роботи з ключовими словами і словосполученнями.
7. Яка методика роботи з малюнком при навчанні монологічного мовлення?
8. Як ви розумієте поняття мовленнєві вміння монологічного мовлення? Які форми монологічного висловлювання ви можете назвати?
9. Що таке інтегровані вміння монологічного мовлення?
10. Які види вмінь необхідно розвинути, щоб навчити діалогічного мовлення?
11. Яку формулу запропонував науковець Г. Пальмер для навчання діалогічного мовлення?
12. Ким була формула навчання діалогічного мовлення вдосконалена?
13. На основі чого розвиваються мовленнєві вміння діалогічного мовлення?
14. Які мовленнєві ситуації ви можете назвати для розвитку мовленнєвих умінь діалогічного мовлення?
15. Яке говоріння передбачають інтегровані вміння діалогічного мовлення?

ЛЕКЦІЯ 10.

НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО АУДІЮВАННЯ ЯК ВИДУ
МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові поняття теми: аудіювання, компетентність в аудіюванні, розуміння, передмовленнєві вміння, мовленнєві вміння, лексичні та граматичні технічні вміння аудіювання, лінгвістичні вміння аудіювання.

АУДІЮВАННЯ є процес смислового сприйняття на слух мовлення, що звучить (те, то що сприймається на слух з будь-якого джерела (магнітофонний запис, комп'ютер, мова вчителя)), розпізнавання звукових сигналів. Як засіб навчання, аудіювання, у взаємодії з іншими видами мовленнєвої діяльності забезпечує формування знань, навичок та вмінь, підтримує та зберігає досягнутий рівень володіння мовою на всіх етапах навчання.

Аудіювання – це здатність до розуміння іншомовного мовлення на слух на основі навичок, що формуються (це мовленнєві операції, які досягли рівня автоматизму) і набутих знань. На відміну від аудіювання слухання є лише акустичним сприйманням з вукоряду без розуміння його змісту.

Навички бувають **фонетичні** – з їхньою допомогою в процесі слухання забезпечується розрізнення звукової сторони мови та здатність відповідно до норм мови правильно сприймати почутий звуковий зразок; **лексичні** (забезпечують розуміння значення слів та словосполучень, що

містяться в аудіотексті, адекватно задуму відправника інфо); *граматичні* (забезпечують розпізнавання граматичної форми висловлювання та її співвідношення з певним значенням).

Лексичні та граматичні технічні вміння аудіювання – здатність сприйняття на слух словосполучень з лексикою, що вивчається; здатність сприйняття на слух речень з лексикою, що вивчається; здатність сприйняття на слух граматичних явищ. Тобто відпрацьовуються лексичні та граматичні явища спочатку окремо, а потім лише ці слова та конструкції вставлятимуться в текст, коли учні їх вже повністю засвоїли.

Лінгвістичні вміння аудіювання означають, що йдеться робота зі словами теми, яка вивчається. Вчитель читає текст (не той, що в підручнику, а інший, але зі словами цієї теми, обов'язково в ньому має бути всі 10 нових слів, наприклад, які вивчаються в цій темі).

Варіанти перевірки:

- 1) відповіді на запитання до тексту (текст було дано тільки на слух);
- 2) тести (4 речення, з них 1 – правильне);
- 3) письмовий виклад тексту;
- 4) усний виклад, нічого не змінюючи і обов'язково вживаючи нові слова.

Передмовленнєві вміння аудіювання

Передмовленнєві вміння аудіювання – за аналогією з передмовленнєвими вміннями читання – полягають: 1) у розумінні усних текстів, які ґрунтуються лише на вивченому мовному матеріалі; 2) у розумінні усних текстів, які ґрунтуються на вивченому мовному матеріалі і містять до 4% (на фонетичному етапі навчання), до 6% (на тематичному) і до 9% (на інтегрованому) невідомого мовного матеріалу, але пред'явленого з перекладом рідною мовою до прослуховування аудіотексту; 3) у розумінні усних текстів, які складаються з: а) вивченого мовного матеріалу; б) невідомого мовного матеріалу, що подається з перекладом рідною мовою до прослуховування аудіотекстів; в) невідомого мовного матеріалу, що

поступово ускладнюється і пропонується у процесі слухання аудіотекстів з метою розвитку мовного та контекстуального здогаду.

Розглянемо кожне з цих умінь.

Розвиток передмовленнєвих умінь *першого порядку* починається у другій половині фонетичного етапу навчання на матеріалі спеціально складених текстів. При одноразовому прослуховуванні таких текстів (обсягом одна друкована сторінка) учні не лише відтворюють їхній зміст без будь-яких спотворень, а й запам'ятовують практично всі, навіть неістотні, деталі описового характеру.

Головною метою розвитку передмовленнєвих умінь *другого порядку* є підготовка учнів до сприймання на слух відомого мовного матеріалу спільно з невідомим. У разі розвитку розглянутого вміння вивчений матеріал поєднується з невивченим, що приводить до певних труднощів, пов'язаних з: 1) поділом мовлення на його складові елементи; 2) розумінням змісту невідомого елемента за його мовною формою чи контекстом. На цьому етапі невідомий мовний матеріал подається з перекладом рідною мовою перед прослуховуванням усього тексту, що попереджає виникнення певних труднощів. Розвиток цих умінь доцільно починати на тематичному етапі навчання, коли учні вже знають звуки мови та їхню трансформацію у певних сполученнях.

Наступні передмовленнєві вміння аудіювання полягають у сприйманні текстів на слух з невідомими мовними явищами, які, по-перше, мають сприйматися в межах своїх мовних форм, а по-друге, осмислюватися на основі мовного чи контекстуального здогаду. Щоб запобігти нерозумінню учнями таких текстів, треба ускладнювати їх поступово, а саме: а) **спочатку** учням пропонують для одноразового прослуховування та подальшого відтворення в письмовій і усній формі аудіотести, що ґрунтуються на вивченому мовному матеріалі, але містять кілька невідомих слів-інтернаціоналізмів, а також кілька слів, що відрізняються від відомих належністю до інших частин мови, і **два** мовних явища, типових для усного

мовлення; б) **далі** їм пропонують аудіотексти, які містять: декілька невідомих слів-інтернаціоналізмів, кілька слів, що відрізняються від відомих належністю до інших частин мови, кілька слів, які відрізняються від вивчених префіксами, і **три** мовних явища, типових для усного мовлення; в) **далі** їм пропонують аудіотексти, які містять: декілька невідомих слів-інтернаціоналізмів, кілька слів, що відрізняються від відомих належністю до інших частин мови, кілька слів, які відрізняються від вивчених префіксами, кілька слів, що відрізняються від вивчених закінченнями, і **чотири** мовних явища, типових для усного мовлення; г) **далі** учням пропонують аудіотексти, які містять все перелічене вище, а також кілька слів, що відрізняються від вивчених суфіксами, і **п'ять** мовних явищ, типових для усного мовлення; ґ) **далі** учням пропонують аудіотексти, які містять все перелічене, а також кілька слів, що відрізняються від вивчених прийменниками, і **шість** мовних явищ, типових для усного мовлення; д) **далі** учням пропонують аудіотексти, які містять все перелічене, а також кілька слів, що відрізняються від вивчених значеннями, які можна легко визначити за контекстом, і **сім** мовних явищ, типових для усного мовлення; е) **далі** учням пропонують аудіотексти, які містять все перелічене, а також кілька слів, значення яких не відіграють істотної ролі у розумінні змісту аудіотексту, і **вісім** мовних явищ, типових для усного мовлення.

Перехід від розвитку одного вміння до іншого стає можливим лише за умови становлення попереднього.

Розвиток передмовленнєвих вмінь аудіювання має 2 рівні.

I рівень: з урахуванням якоїсь опори (малюнку чи питань) – текст, пов'язаний з малюнком чи ключовими питаннями до тексту; питання, які деталізують зміст наданого тексту.

Опора на малюнок, наприклад, ми показуємо малюнок, обговорюємо, що бачимо на малюнку, а потім слухаємо текст (оповідання).

Опора на запитання. Запитання пишуться на дошці. Учні читають запитання і видають свої припущення, які можуть бути відповіді в цьому випадку

(головне, щоб це не був текст із відомими фактами, наприклад, про географічне положення Великобританії). Наприклад, текст про хлопчика, який пішов на прогулянку. – «Куди він міг піти? Кого міг зустріти? Про що міг поговорити?»

Потім вчитель читає текст із будь-якою опорою, а учні слухають і відповідають на деталізовані запитання. Або це може бути тексти + письмовий переказ + усний переказ.

Це може бути таке завдання: Прослухайте мікродіалоги, дайте відповіді на представлені запитання і драматизуйте діалоги (Опора на запитання. Пишемо запитання, учні читають запитання, потім читають текст).

II рівень – тексти, що поступово розширюються. Текст має бути ширшим, ніж тільки слова теми, не тільки певна кількість слів, що вивчаються в даній темі. Проте слова мають бути в рамках тематики, що вивчається. Текст може бути фабульний.

Мовленнєві вміння аудіювання

Мовленнєві вміння аудіювання – з опорою на ситуацію (інформаційна, провокаційна, сенсаційна).

Інформаційна, реальна ситуація – я йшла на роботу до школи і біля школи побачила автобус екскурсійний, який кудись їде (тема має бути близька до тієї, яка вивчалася) – правдоподібно.

Тема «Дім» – я прийшла додому і побачила, що кішка заскочила до мене через вікно. Я почала її шукати під ліжком, у шафі, під стільцем.... І так всі слова з теми, що вивчається, повторити.

Перевірка: питання, розмова, письмовий виклад, усний виклад.

Мовленнєві вміння аудіювання першої групи

Аудіотексти, які мають сприйматися на мовленнєвому етапі навчання міститимуть незнайомі мовні явища, що їх потрібно або впізнавати або випускати зі сфери актуального усвідомлення.

Перше мовленнєве уміння аудіювання 1 групи має розвиватися з використанням текстів, які не дуже відрізняються від тих, на основі яких

розвивалися останні види передмовленнєвих умінь. Хоча ці тексти й містили багато невідомої мовної інформації, але цілком певної за лінгвістичною і змістовою формою, до того багаторазово повторюваної з тексту в текст, кожен з яких після прослуховування детально викладався у письмовій і усній формі. Отже, **перше мовленнєве вміння** аудіювання полягає в прослуховуванні тексту, не перевантаженого ні в мовному, ні в значеннєвому відношенні, доступного для розуміння і запам'ятовування, а також для подальшого усного викладу й обговорення його іноземною мовою.

Друге мовленнєве вміння аудіювання 1 групи передбачає сприймання, розуміння, запам'ятовування й усне відтворення змісту складніших аудіотекстів. Це можуть бути уривки з художніх творів, що містять до 4% невідомого мовного матеріалу. Цільовим настановленням сприймання таких текстів має бути розуміння описів, що містяться в них, і запам'ятовування лінгвістичної форми їхнього вираження. Невідомі мовні явища потрібно або спробувати зрозуміти і в такому разі вживати їх у своєму усному мовленні, або оминати їх так, щоб не спотворити зміст почутого.

Третє мовленнєве вміння аудіювання 1 групи передбачає розвиток здатності лише зрозуміти те, про що йдеться в аудіотексті. На цьому етапі навчання учні повинні навчитися оминати мовні труднощі, обсяг яких становить 6%. Щоб така кількість незнайомих мовних явищ не заважала розумінню загального змісту тексту, слід перейти від його фразового сприймання до текстового. Це означає, що увага того, хто слухає, не повинна концентруватися лише на якихось окремих фразах, упускаючи сприймання мовлення, що триває; вона має зосереджуватися на конструюванні загального змісту всього прослуханого.

Четверте мовленнєве вміння аудіювання 1 групи полягає в здатності зрозуміти лише те, про що йдеться в аудіотекстах, які представляють найскладніші для прослуховування жанри: вірші, сонети, балади, пісні. Розуміння прослуханого на цьому етапі навчання здійснюється шляхом

викладу теми аудіотексту засвоєними іншомовними засобами, тобто у власній інтерпретації учнів.

Мовленнєві вміння аудіювання другої групи

Мовленнєві вміння аудіювання другої групи полягають у здатності сприймати, запам'ятовувати і в подальшому обговорювати почуте розмовне мовлення.

Перше мовленнєве вміння аудіювання 2-ї групи полягає у здатності розуміти найпростіше за формою і змістом мовлення вчителя на уроках іноземної мови. Розуміння такого мовлення спрощується завдяки екстралінгвістичним засобам, його уповільненим темпом, а також можливістю попросити вчителя повторити незрозумілу фразу. Кількість фраз, які вивчаються на першому занятті, мають відповідати можливостям учнів їх сприйняти, зрозуміти і запам'ятати; на другому – наступні фрази повинні подаватися у поєднанні з попередніми; на третьому – наступна доза мовної інформації має вивчатися з раніше вивченими першими двома дозами і т.п.

Друге мовленнєве вміння аудіювання 2-ї групи полягає у здатності зрозуміти мовлення носіїв мови при особистому контакті з ними. Розвиток цього вміння буде дедалі успішнішим, якщо такі зустрічі будуть організовуватись регулярно, до того заздалегідь плануватимуться зміст бесіди і припустима для розуміння мовлення кількість невідомої мовної інформації. Потрібно також обговорювати з тими, хто слухав, зміст розмови, яка відбулася.

Третє мовленнєве вміння аудіювання 2-ї групи полягає у здатності зрозуміти мовлення викладача чи носія мови, але без безпосереднього контакту з ними. Прикладом такого виду сприймання іншомовного мовлення на слух може бути прослуховування лекції іноземною мовою. Супутнім умінням сприймання такого виду мовлення є конспектування. Становленню цього виду вміння сприятимуть: систематичність прослуховування лекцій; значенєвий і лінгвістичний взаємозв'язок кожної наступної лекції з

попередньою; прослуховування кожної наступної лекції після обговорення і засвоєння основної інформації попередньої.

Четверте мовленнєве вміння аудіювання 2-ї групи полягає у здатності зрозуміти мовлення героїв недубльованих фільмів. Починати розвивати ці вміння треба з перегляду іноземних мультфільмів з подальшим переказом їхнього змісту рідною мовою. У процесі нагромадження словникового запасу учням можна запропонувати для перегляду дитячі недубльовані фільми з подальшим переказом іноземною мовою.

П'яте мовленнєве вміння аудіювання 2-ї групи полягає у здатності зрозуміти телефонну розмову. Розвиток цього вміння найдоцільніше здійснювати на прикладах навчальних телефонних переговорів, максимально наближених до умов реальної мовленнєвої комунікації. Регулярне прослуховування і обговорення таких бесід, а також особиста участь у них зумовлює становлення цього виду вмінь.

Шосте мовленнєве вміння аудіювання 2-ї групи полягає у здатності зрозуміти радіопередачу іноземною мовою. Розвиток цього вміння доцільно здійснювати шляхом прослуховування радіопередач іноземною мовою й обговорення їхнього змісту. Багаторазовість виконання подібних мовленнєвих дій зумовлює, зрештою, вдосконалення їхньої діяльності.

Інтегровані вміння аудіювання

Інтегровані вміння аудіювання – це здатність прослуховувати тексти різного професійного спрямування залежно від предмету, який учні вивчають англійською мовою (математику, географію, історію). Тексти для прослуховування будуть за цією темою.

Якщо буде тема з географії – гори Великої Британії, то учні слухають текст про гори. Але головне, щоб до цього в учнів були вже набуті знання ізольованої лексики цієї теми та сформовано навички. Знайомий матеріал має бути добре відпрацьований.

Існує ще один етап навчання аудіювання. Усі попередні інструкції були пов'язані з прослуховуванням текстів, заснованих на знайомому матеріалі. А як навчити дітей сприймати на слух будь-який текст?

Вміння аудіювання з незнайомою лексикою

Робота з різними текстами, які не мають однієї фабули.

1. Текст будується на знайомому матеріалі, однак туди включаються слова-інтернаціоналізми (document, situation, business, businessman, revolution, constitution, computer, rose, coffee, Internet), які легко визначаються. Вивчаються 5-6 текстів зі словами-інтернаціоналізмами (приблизно місяць).

2. Текст будується на знайомому матеріалі, але туди включаються слова-інтернаціоналізми + слова, які відрізняються від однієї частини мови приналежністю до іншої частини мови (book – to book, place – to place, record – to record, play – to play).

3. Текст будується на знайомому матеріалі, але туди включаються слова-інтернаціоналізми + слова, які відрізняються від однієї частини мови приналежністю до іншої частини мови + слова, які відрізняються від знайомих слів додаванням до них приставок. Наприклад, Read - reread, write - rewrite, legal - illegal, responsible - irresponsible, attentive – inattentive.

4. Текст будується на знайомому матеріалі, але туди включаються слова-інтернаціоналізми + слова, що відрізняються від однієї частини мови, приналежністю до іншої частини мови + слова, які відрізняються від знайомих слів, додаванням до них приставок + слова, які відрізняються від вивчених закінченнями: Travel - travelled - travelling, develop - developed – developing.

5. Текст будується на знайомому матеріалі, але туди включаються слова-інтернаціоналізми + слова, які відрізняються від однієї частини мови приналежністю до іншої частини мови + слова, які відрізняються від знайомих слів, додаванням до них приставок + слова, які відрізняються від вивчених слів закінченнями + слова, які відрізняються від вивчених слів

суфіксами: foreign – foreigner, beautiful – beautifully, education – educational, develop – development.

6. Текст будується на знайомому матеріалі, але туди включаються слова-інтернаціоналізми + слова, які відрізняються від однієї частини мови приналежністю до іншої частини мови + слова, які відрізняються від знайомих слів додаванням до них приставок + слова, які відрізняються від вивчених слів закінченнями + слова, які відрізняються від вивчених слів суфіксами + слова, які відрізняються від вивчених тим, що замість вивчених прийменників додаються до слів інші прийменники: To be angry **with** (to be angry **at**), to shout **to** (to shout **at**), good (to be good **at**).

7. Текст будується на знайомому матеріалі, але туди включаються слова-інтернаціоналізми + слова, які відрізняються від однієї частини мови приналежністю до іншої частини мови + слова, які відрізняються від знайомих слів додаванням до них приставок + слова, які відрізняються від вивчених слів закінченнями + слова які відрізняються від вивчених суфіксами + слова, які відрізняються від вивчених тим, що замість вивчених прийменників, вживаються інші прийменники + нові слова, які легко можна зрозуміти за контекстом. Вони не знайомі слова, але не впливають на зміст тексту. Це найчастіше описові прикметники, які видають емоції людини або описують зовнішність, або якусь відому подію, наприклад, День незалежності – Independence Day.

On the 24th of August Ukrainian people celebrate **Independence** Day.

Her house is **splendid**, wonderful and beautiful.

The excursion is interesting, **cognitive** and merry.

Такі слова не треба перекладати, учні все одно зрозуміють їх. Питання до описових слів не потрібно ставити, бо вони не несуть велике смислове навантаження. Робота з кожним типом тексту проводиться протягом місяця. Вчителем складаються 5 текстів такого типу та на уроках протягом місяця учні прослуховують такі тексти та виконують до них завдання.

Якщо це маленькі діти, можна давати казкові висловлювання:

Once upon a time;
 a long while ago, when beasts and fowls could talk, it happened that...
 Long, long time ago there was
 They all lived happily all the rest of their days;
 So there's a little tale for you, and for me some rolls and some honey too!

Спочатку їх можна дати окремо, щоб краще вивчити. Якщо є ідіоми в тексті, їх потрібно перекласти перед прослуховуванням тексту, тому що ідіоми учні не зрозуміють: to rain cats and dogs, to be in a blue mood, to have green fingers, to be Jack of all trades.

??? Питання для самоконтролю

1. Що розуміється під поняття «аудіювання» як видом мовленнєвої діяльності?
2. Що таке передмовленнєві вміння аудіювання? Як вони розвиваються?
3. Які два рівні має розвиток передмовленнєвих вмінь аудіювання?
4. Що таке мовленнєві вміння аудіювання? Як вони розвиваються?
5. Що таке інтегровані вміння аудіювання?
6. Як відпрацьовуються вміння аудіювання з незнайомою лексикою?
7. Які слова не треба перекладати, бо учні все одно зрозуміють їх в процесі аудіювання?
8. Чому до описових слів не потрібно ставити питання при роботі з аудіюванням?
9. Як працювати з текстом на аудіювання, якщо є ідіоми в тексті?
10. Якщо учні ще маленькі діти, які висловлювання для заучування можна їм давати?

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Ключові поняття теми: інноваційні технології, інформаційні технології, діджитал технології, освітній процес, електронні освітні ресурси, інформаційний простір, онлайн-середовище, дистанційне та змішане навчання, цифрове середовище.

Інноваційні технології відіграють ключову роль в модернізації освіти, відкриваючи нові можливості для навчання та розвитку учнів чи студентів. Сучасні технології дозволяють створювати інтерактивні навчальні матеріали, використовувати віртуальні навчальні середовища, організовувати дистанційне навчання та забезпечувати доступ до освітніх ресурсів з усього світу. Традиційні методи навчання поступово трансформуються, роблячи освітній процес більш інтерактивним. Використання інноваційних технологій в освіті дозволяє створювати нові форми подання матеріалу, забезпечувати постійний зв'язок між комунікантами та полегшувати інтеракцію між учасниками освітнього процесу.

Важливість розвитку інноваційних технологій в освіті підкреслюється в Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. У документі зазначається, що одним із пріоритетних напрямів розвитку освіти є «цифрова трансформація освітнього процесу, а однією зі стратегічних цілей є

забезпечення якості та доступності вищої освіти для різних верств населення, що включає модернізацію інфраструктури та впровадження сучасних технологій в освітній процес». Це положення передбачає створення сучасної цифрової інфраструктури, розробку якісного цифрового контенту, навчання педагогів використанню ШІ в освітньому процесі та забезпечення рівного доступу до цифрових технологій для всіх учасників освітнього процесу.

Інноваційні технології в освіті трактуються, як цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів, методів, педагогічних дій і засобів, що трансформують процес навчання, роблячи його більш інтерактивним, індивідуалізованим та ефективним, зокрема, через гейміфікацію (ігрофікацію), використання ШІ, інтерактивних дошок, хмарних сервісів, що сприяє розвитку критичного мислення та підготовці учнів до цифрового світу. Вони змінюють роль вчителя з транслятора на фасилітатора, що спрямовує учнів у самостійному пошуку знань.

Ці технології слугують для накопичення, зберігання, розповсюдження інформації, підтримки освітнього процесу у цифровому середовищі, а також для організації освітнього процесу із застосуванням інформаційно-комунікаційних інструментів (Положення про дистанційне навчання, 2013).

Інноваційні технології в освіті передбачають обов'язкове впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній процес, що виступає ключовим фактором у підвищенні якості освіти.

Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність інформаційно-комунікаційних технологій, програмних і технічних засобів та інтернет-сервісів, які забезпечують реалізацію педагогічних принципів і стратегій навчання, а також допомагають з організацією та керуванням навчально-пізнавальною діяльністю студентів. Крім того, вони допомагають проведення контролю, самоконтролю та оцінювання результатів навчальної діяльності і забезпечення підтримки освітнього процесу у цифровому середовищі.

Структурними компонентами ІКТ є такі:

- мережа Інтернет для доступу до електронних ресурсів (web-книг, відеоматеріалів, аудіоматеріалів);
- комп'ютери та ноутбуки;
- програмне забезпечення (навчальні платформи, програми);
- мультимедійні засоби;
- інформаційно-пошукові системи;
- механізми збереження та оброблення даних;
- людські ресурси з достатнім рівнем цифрової грамотності.

Різні види ІКТ можуть активно застосовуватися в процесі навчання сьогодні. Їх вибір та кількість залежить від теми заняття, досвіду викладача та наявності електронних ресурсів. Це може бути:

- 1) комп'ютер для: оцінки, зберігання, обробки, презентації, обміну інформацією, оперування базами даних;
- 2) Інтернет-ресурси навчального призначення (освітні сайти, світові он-лайн бібліотеки, навчальні відеоматеріали; віртуальні екскурсії музеями світу, спеціалізовані програми для вивчення мов);
- 3) мультимедійні засоби (екранні, звукові посібники, діафільми, магнітофонні записи);
- 4) онлайн-середовища і хмарні сервіси (Microsoft Teams, Google Classroom, Google Презентація, *Google Карти*, Google Drive, Meet, Moodle, Zoom, Jamboard, Edpuzzle, Canva, , Sway, Padlet);
- 5) електронні навчальні посібники, електронні каталоги;
- 6) мовні тренажери, імітаційні віртуальні симулятори;
- 7) мобільні додатки для організації навчальної діяльності (LearningApps, Duolingo, Lingualeo, Kahoot, EdWords, English Tenses Practice, Speakometer, Luke's English Podcast, Literature Quiz game);
- 8) інформаційні канали (YouTube);
- 9) штучний інтелект (ChatGPT) з його дидактичними можливостями.

Одним з частотних засобів навчання виступає *Веб-квест (WebQuest)*, який розуміється як проблемне проектне завдання, яке виконується на базі Інтернет-ресурсів, запроваджує елементи рольової гри у процес виконання та реалізується через мультимедійні презентації.

Веб-квести можуть бути: *пошуково-ігрові, пізнавально-пошукові та пізнавально-дослідницькі.*

Особливістю WebQuests є те, що студенти отримують перелік вебсторінок від викладача з метою пошуку необхідної інформації у мережевій системі. На цих вебсторінках розташовується матеріал, який містить дані для успішного виконання запропонованих завдань. Також студенти студіюють методичні рекомендації викладача щодо того, як користуватися одержаною інформацією. WebQuests імплементуються в навчальний процес з метою розвитку інформаційно-комунікативних та креативних вмінь студентів, які вони демонструють під час розв'язання проблемних завдань.

Перевагами таких завдань для студентів є: створення атмосфери креативного пошуку, інформаційного занурення та дослідницької активності; перехід від репродуктивного до продуктивного рівня формування одночасно іншомовних знань та методичних знань і вмінь; стимулювання когнітивно-пізнавального інтересу та бажання участі в колективній роботі; удосконалення вмінь роботи з інформаційно-пошуковими та мережевими системами, зокрема для пошуку, обробки, аналізу й застосування інформації, що сприяє формуванню іншомовної комунікативної та методичної компетентностей.

ChatGPT для навчання та викладання

Сьогодні ChatGPT виступає каталізатором нової ери в освіті, де навчання стає максимально персоналізованим. Замість уніфікованих програм система пропонує індивідуальні траєкторії, враховуючи темп, рівень знань та інтереси кожного студента. Це звільняє педагогів від рутини, дозволяючи їм

зосередитися на розвитку критично важливих "м'яких" навичок (soft skills): емоційного інтелекту, лідерства та креативності.

ШІ стає багатогранним інструментом: він пояснює складні концепції через аналогії, допомагає у вивченні мов та забезпечує миттєвий зворотний зв'язок.

Функції ШІ в освіті

- *Персоналізація:* ChatGPT створює унікальний навчальний досвід, адаптуючись під потреби користувача. ШІ аналізує швидкість засвоєння матеріалу учнем і підлаштовує складність завдань у реальному часі.
- *Миттєвий зворотний зв'язок:* Учні отримують коментарі до помилок одразу, а не через кілька днів після перевірки вчителем.
- *Створення інклюзивного середовища.* ШІ робить освіту доступною для кожного
- *Інтелектуальне репетиторство (AI Tutors).* Цілодобові асистенти, що допомагають із домашніми завданнями. Вони не дають готових відповідей, а ставлять навідні запитання, як це робив би живий вчитель.
- *Методична допомога:* ШІ генерує контент (тести, курси), моделює реальні сценарії та підтримує інклюзивність (аудіо для людей з вадами зору тощо).

(Відео, як сучасні вчителі англійського бачать потенціал ChatGPT для мовної освіти: https://youtu.be/YGGTcyxtV4g?si=B90BeA-LXL_ygCGS (*How to use ChatGPT to learn a language*)).

Переваги використання ІКТ в ВНЗ:

- підвищення інтересу й загальної мотивації до навчання завдяки новим формам роботи і причетності до пріоритетного напрямку науково-технічного прогресу;
- індивідуалізація навчання: кожен студент рацює в режимі, який його задовольняє;
- об'єктивність контролю;

- активізація навчання завдяки використанню привабливих і швидкозмінних форм подачі інформації, змагання студентів з машиною та з самими собою, прагненню отримати вищу оцінку;
- формування вмінь та навичок для здійснення творчої діяльності;
- виховання інформаційної культури;
- оволодіння навичками оперативного прийняття рішень у складній ситуації;
- доступ студентів до банків інформації, можливість оперативно отримувати необхідну інформацію.
- інтенсифікація самостійної роботи студентів;
- зростання обсягу виконаних завдань.

Недоліки та проблеми застосування ІКТ:

- відсутність наявного програмного забезпечення;
- відсутність комп'ютера в домашньому користуванні студентів і викладачів, відповідно потрібен додатковий час для самостійних занять у комп'ютерних класах;
- додаткові вимоги до викладача для підготовки до заняття, на якому використовуються комп'ютери;
- не вистачає комп'ютерного часу на всіх;
- певні труднощі використання ІКТ в освіті виникають у зв'язку з відсутністю не тільки методичної бази їх використання, а й методології розробки ІКТ для освіти, що примушує педагога на практиці орієнтуватися лише на власний досвід і вміння емпірично шукати шляхи ефективного застосування інформаційних технологій.

Blended Learning (змішане навчання)

Ще одним видом інноваційних технологій є *Blended Learning*. Це поєднання традиційного очного навчання в класі та дистанційного навчання через онлайн-платформи.

Змішане навчання базується на трьох компонентах:

1. *Face-to-face (очне)*: Живе спілкування в аудиторії, семінари, лабораторні, дебати.

2. *Self-paced (самотійне онлайн)*: Вивчення теорії, перегляд відеолекцій, робота на LMS (Moodle, Canvas, Google Classroom).
3. *Content Integration (інтеграція)*: Очна та онлайн частини мають бути нерозривно пов'язані. Те, що вивчено онлайн, має практично застосовуватися в аудиторії.

Моделі для навчання

- 1) Найпопулярнішою моделлю є «*Перевернутий клас*» (Flipped Classroom). Суть методу: студенти вчать теорію вдома через відео/тексти, а в університеті займаються лише практикою, проєктами та обговореннями. вчитель не витрачає час на лекцію, а проводить дискусії, розв'язує практичні завдання та розбирає складні моменти.
- 2) *Ротація за станціями*. У межах однієї пари студенти діляться на групи та переходять між "станціями": (1) робота з викладачем, (2) онлайн-тести/симуляції, (3) груповий проєкт.
- 3) *Гнучка модель (Flex)*. Основний контент подається онлайн. Викладач в аудиторії виступає як ментор, надаючи консультації за потреби індивідуально або малими групами.
- 4) *Модель самотійного змішування*. Студент обирає додаткові онлайн-курси (наприклад, на Coursera чи Prometheus) для доповнення своєї основної університетської програми.

Переваги для вищої освіти

- *Персоналізація*: Студент може переглядати лекцію багато разів або прискорювати її, якщо матеріал йому знайомий.
- *Підвищення залученості*: Використання інтерактивних платформ (Kahoot, Miro, Mentimeter) робить навчання цікавішим за просте конспектування.
- *Розвиток цифрової грамотності*: Студенти опановують інструменти, які знадобляться їм на майбутній роботі (Zoom, Notion, AI-сервіси).
- *Ефективність часу*: Викладач не витрачає час на диктування лекції, а займається зі студентами науковим пошуком.

Зазначимо велике навантаження на викладача. Підготовка якісного онлайн-контенту займає значно більше часу, ніж підготовка до звичайної лекції. Від студента воно вимагає самодисципліну і високий рівень самоорганізації.

STEAM-освіта

STEAM-освіта також є інноваційною технологією. **STEAM** – це підхід, що поєднує природничі науки (Science), технології (Technology), інженерію (Engineering), мистецтво (Art) та математику (Math). Головна ідея **цієї технології**: не вивчати предмети окремо, а вирішувати реальні проблеми.

Як функції та методи STEAM інтегруються в уроки іноземної мови:

1. Зміна ролі мови: від об'єкта до інструмента. У STEAM-підході іноземна мова перестає бути просто набором граматичних правил. Вона стає засобом для досягнення мети. Студенти не вчать слова "тиск" чи "швидкість" просто так – вони використовують їх, щоб пояснити, чому їхня паперова ракета злетіла вище за інші. Скласти план STEAM-уроку складніше, ніж звичайного. Тут ШІ стає незамінним:

- *CLIL-генератор:* ШІ допомагає адаптувати складні наукові тексти (наприклад, про глобальне потепління) під рівень володіння мовою ваших учнів (A2, B1 тощо).
- *Словникові карти:* Автоматичне створення візуальних глосаріїв термінів, які поєднують науку та мову.
- *Симулятори діалогів:* Учні можуть розмовляти з ШІ-ботом, граючи роль інженера або еколога, що захищає свій проєкт.

Чому STEAM-освіта ефективна для мовників?

1. *Контекстуальне навчання:* Лексика запам'ятовується краще, бо вона прив'язана до дії та візуального результату.
2. *Розвиток "Soft Skills":* Студенти вчаться працювати в команді, критично мислити та презентувати свої ідеї іноземною мовою.

3. *Зняття мовного бар'єра*: Коли дитина захоплена експериментом, вона забуває про страх зробити граматичну помилку — головним стає донести думку.

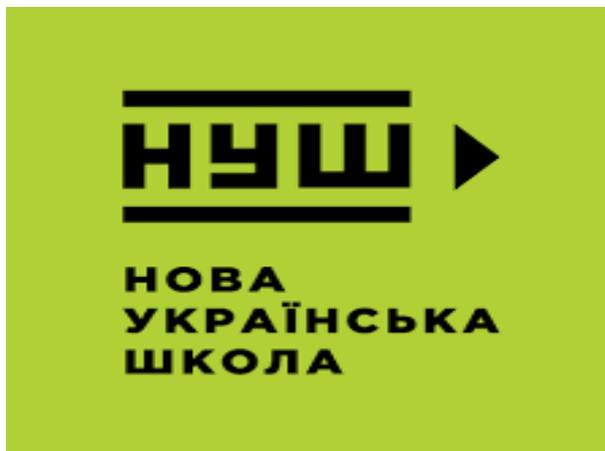
STEAM-підхід базується на чотирьох "К" сучасної освіти:

1. **Критичне мислення** — щоб аналізувати дані.
2. **Креативність** — щоб створювати нове.
3. **Комунікація** — щоб ділитися ідеями.
4. **Кооперація** — щоб працювати в команді.

Вчитель іноземної мови повинен виходити за межі свого предмета і бути трохи математиком, художником, біологом. Саме в цьому поєднанні народжується справжня цікавість до навчання. Стів Джобс сказав: «Технологія – це ніщо. Головне – вірити в людей, що вони в основі своїй розумні, і якщо дати їм інструменти, вони зроблять з ними чудові речі».

??? Питання для самоконтролю

1. Як ви розумієте поняття «інноваційні технології»?
2. В яких українських нормативних документах вказано про розвиток інноваційних технологій в освіті?
3. Як ви розумієте поняття «інформаційно-комунікативні технології»?
4. Які структурні компоненти ІКТ ви можете назвати?
5. Які види ІКТ ви можете назвати?
6. Визначьте суть веб-квестів. Які види веб-квестів ви знаєте?
7. Схарактеризуйте ChatGPT для навчання та викладання. Які його функції в освіті ви можете назвати?
8. Які переваги використання ІКТ в ЗВО?
9. Які недоліки та проблеми застосування ІКТ в ЗВО ви можете назвати?
10. Надайте характеристику технології «змішане навчання» (blended learning). Які моделі його застосування існують?
11. Які переваги для вищої освіти має змішане навчання?
12. Що представляє собою STEAM-освіта? Як функції та методи STEAM інтегруються в уроки іноземної мови?

ЛЕКЦІЯ 12.**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В
СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ. ПОЛОЖЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ І
ЗАСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Ключові поняття теми: Нова українська школа, реформа, ключові зміни для учнів, концепція, Новий Стандарт початкової освіти, компетентності, партнерство між школою та батьками.

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА (НУШ) – є фундаментальною реформою МОН, спрямованою на модернізацію системи освіти. Пріоритетом проєкту є перехід від теоретичного навчання до розвитку практичних навичок, необхідних у реальному житті. Концепція передбачає створення безпечного та комфортного середовища, де розвивають критичне мислення та громадянську відповідальність. Попри тривалий процес трансформації застарілих традицій, реформа вже демонструє сталі результати завдяки активній підтримці держави та налагодженню партнерства між школою і батьками.

Трансформація української школи розпочалася на рівні законів (Про освіту і новий Державний стандарт початкової освіти) у 2017-2018 роках, що дало старт докорінним змінам у змісті навчання. Головною інновацією стала відмова від «енциклопедичного» викладання на користь формування життєвих компетентностей. Це складний синтез знань, цінностей та навичок, який готує дитину не до екзаменів, а до реального професійного та

особистого життя. Фактично, школа тепер створює базу, на якій випускник може успішно будувати власну кар'єру та соціальні зв'язки.

НОВА СТРУКТУРА: відтепер повна середня освіта в Україні стає 12-річною та поділяється на три ключові етапи:

- **Початкова ланка (1–4 класи):** фундамент освіти тривалістю 4 роки. Вона розрахована на чотири роки і складається з адаптаційно-ігрового (1-2 класи) та основного (3-4 класи) циклів.
- **Базова середня освіта / Гімназія (5–9 класи):** основний етап навчання, що триває 5 років і поділяється на адаптаційний період (5-6 класи) та етап предметного навчання (7-9 класи).
- **Профільна освіта / Ліцей або професійне технічне навчання (10–12 класи):** трирічна підготовка, де учень обирає напрям навчання відповідно до своїх інтересів та майбутньої професії. Вона дозволяє обрати академічний шлях (підготовка до ЗВО із поглибленим вивченням дисциплін) або професійний (здобуття першої спеціальності без обмеження права на подальшу вищу освіту).

Список компетентностей, яких набуватимуть учні, закріплено законом «Про освіту». Він створювався з урахуванням «Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (від 18.12.2006 р.):

- вільне володіння українською мовою (розуміння, висловлювання думок, міжкультурний діалог);
- математична грамотність;
- знання у сфері природничих наук, техніки та сучасних технологій;
- інноваційність (відкритість до нових ідей);
- екологічна відповідальність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність (вміння впевнено використовувати цифрові інструменти);
- навчання впродовж життя;

- соціальні навички, демократичні цінності, здоровий спосіб життя та усвідомлення рівних прав;
- культурна компетентність (розуміння мистецтва, традицій та здатність до творчого самовираження);
- підприємливість та фінансова грамотність;
- вільне володіння іноземними мовами, а саме, уміння розуміти висловлену думку іноземною мовою, усно і письмово висловлювати свою точку зору, тлумачити поняття (через слухання, говоріння, читання і письмо), уміння вести міжкультурний діалог.

Спільними для всіх компетентностей є так звані наскрізні вміння. **Наскрізні вміння НУШ** – це універсальний інструментарій учня, що включає:

1. *Глибоку роботу з інформацією:* не просто читати, а розуміти; не просто слухати, а мислити критично.
2. *Комунікативну впевненість:* аргументація власної думки та ефективна співпраця.
3. *Емоційний інтелект:* контроль над емоціями та стресостійкість.
4. *Практичність:* здатність діяти, ризикувати та знаходити вихід із проблемних ситуацій.

Освітній процес у НУШ базується на трьох «китах» сучасної педагогіки:

- **Діяльнісний підхід:** Навчання через дію (learning by doing). Учні опановують матеріал через експерименти, моделювання ситуацій та практичні вправи.
- **Інтегроване навчання:** Відмова від суворого розділення предметів на користь цілісного сприйняття світу. Одне явище (наприклад, «вода») розглядається одночасно з точки зору біології, хімії, географії та літератури.
- **Проектна робота:** Вирішення реальних життєвих кейсів. Учні працюють над проектами, де для досягнення результату потрібно поєднати знання з різних дисциплін.

Міністерством розроблено нову система оцінювання: Від табелів до свідоцтв досягнень. Замість простого підрахунку помилок та виставлення сухих балів, НУШ впроваджує формувальне оцінювання.

- *Свідоцтво досягнень:* Це розгорнута характеристика, де вчитель відзначає успіхи дитини в різних сферах (соціальной, навчальній, творчій).
- *Оцінювання процесу, а не лише результату:* Важливо не те, скільки помилок зроблено в диктанті, а те, як дитина прогресує, наскільки вона старанна та як долає труднощі.
- *Психологічний комфорт:* Оцінка перестає бути інструментом стресу, стаючи інструментом підтримки.

Педагогіка партнерства: Батьки – активні учасники.

Школа перестає бути «закритою територією». Нова модель взаємодії передбачає:

- *Вплив на навчання:* Батьки можуть створювати органи самоврядування та брати участь у житті школи, обговорюючи з педагогами навчальний план.
- *Діалог замість монологу:* Вчителі тримають батьків у курсі того, що саме вивчають діти, щоб навчання продовжувалося і за межами класу.

Прозорість та фінансовий контроль.

Реформа НУШ робить фінанси школи відкритими для громади:

- *Звітування:* Усі заклади зобов'язані публікувати дані про надходження та витрати (бюджетні кошти + благодійні внески).
- *Відмова від «шкільних поборів»:* Замість збору готівки в конвертах – прозорі цільові перерахування на рахунки школи. Батьки мають право знати, куди пішла кожна гривня.

Нова філософія школи: Зміна середовища – це передусім зміна ставлення. Дитина в центрі уваги, вчитель – її партнер, а батьки – союзники та контролери якості. Це і є перехід до демократичної європейської освіти.

НОВІ СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

- **Мова як дія:** Замість нудних вправ – створення реального контенту (блогів, відео, проєктів). Учень не просто вчить слово "екологія", а розробляє екологічний проєкт англійською.
- **Навчання без кордонів:** Цифровізація дозволяє вийти за межі підручника. eTwinning та віртуальні екскурсії перетворюють клас на міжнародний хаб, де мова стає єдиним засобом порозуміння з однолітками з-за кордону.
- **Метод CLIL: Англійська + Світ: Content and Language Integrated Learning (CLIL)** – це одна з найпотужніших технік НУШ. Коли дитина вивчає життєвий цикл метелика або закони фізики англійською, мозок сприймає іноземну мову як природний засіб отримання інформації, а не як окремий складний предмет.
- **Гнучкість та підтримка:** Диференціація означає, що вчитель пропонує різні шляхи до однієї мети. Хтось краще сприймає через аудіо, хтось через візуальні ігри, а хтось через аналіз текстів.

Вивчення іноземної мови є наскрізним і обов'язковим. Освітній процес базується на Державному стандарті, що корелює з *Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (CEFR)*. Згідно з ними, рівні володіння мовою поділяються на категорії: **A** – елементарний користувач: A1-відкриття (Breakthrough); A2 – вживання (Waystage); **B** – незалежний користувач: B1-рубіжний/пороговий (Threshold); B2-просунутий (Vantage); **C** – досвічений користувач: C1-автономний (Effective Operational Proficiency); C2-компетентний (Mastery).

Метою 12-річного навчання є досягнення учнями рівня **B1+** з іноземної мови. Це дозволяє випускникам вільно спілкуватися на повсякденні теми, вирішувати питання під час подорожей або спілкування з носіями мови та чітко формулювати власні думки.

На всіх етапах шкільного курсу іноземної мови комплексно реалізуються три мети навчання: освітня, розвиваюча і виховна.

Освітня мета. Навчальний процес на уроках іноземної мови інтегрує три ключові компоненти: *філологічний, соціокультурний та загальнонавчальний.*

1. Філологічний аспект.

Цей напрям зосереджений на мовній грамотності та аналітичних навичках:

- **Розуміння мовної системи:** Вивчення структури ІМ та її порівняльний аналіз із рідною мовою.
- **Світоглядне сприйняття:** Формування лінгвістичної бази для сприйняття дійсності.
- **Аналітичні вміння:** Розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, порівнювати та диференціювати їх.
- **Функціональне усвідомлення:** Розуміння значення іноземної мови як інструменту в освіті та житті соціуму.

2. Соціокультурний аспект.

Напрямок покликаний сформувати «громадянина світу», здатного до міжкультурної комунікації:

- **Країнознавчий фундамент:** Опанування знань про історію, традиції, державний устрій та побут країни, мова якої вивчається.
- **Мовленнєвий етикет:** Розуміння особливостей вербальної та невербальної поведінки носіїв мови.
- **Діалог культур:** Здатність зіставляти рідну культуру з іншомовною, знаходячи спільне та відмінне.
- **Репрезентативні навички:** Вміння гідно представляти власну країну засобами ІМ та адаптувати свою поведінку до соціокультурних норм іншої держави.

3. Загальнонавчальний аспект.

Цей вектор розвиває «soft skills» та автономність учня у навчанні:

- **Робота з інструментами:** Ефективне використання підручників, мультимедіа, словників та довідників.

- **Текстоцентричність:** Навички самостійного опрацювання та аналізу текстової інформації.
- **Систематизація знань:** Вміння вести словники, створювати схеми, таблиці та конспектувати тези.
- **Адаптивність:** Здатність працювати в індивідуальному, парному чи груповому режимах, а також навички самоконтролю.

Розвивальна мета. Розвивальна мета навчання спрямована на вдосконалення когнітивних, психологічних та соціальних якостей учня, що забезпечують успішну комунікацію.

1. Вдосконалення мовленнєвих здібностей.

- **Фонетична гнучкість:** розвиток артикуляційного апарату та формування точного фонематичного (інтонаційного) слуху.
- **Мовна інтуїція:** стимулювання механізмів мовної здогадки (вміння розуміти значення за контекстом).

2. Психологічна готовність та когнітивні процеси.

- **Пам'ять та увага:** розширення обсягу оперативної та довготривалої пам'яті, необхідної для оперування іншомовними лексемами.
- **Механізми мислення:** розвиток уяви та мовленнєвих операцій (аналіз, синтез, випереджаюче моделювання вислову).

3. Інтелектуальний розвиток.

- **Когнітивні вміння:** навчання класифікації, узагальнення та побудови аналогій між мовними системами.
- **Дослідницький підхід:** стимулювання проблемно-пошукової діяльності, де учень виступає активним суб'єктом пізнання.

4. Соціально-комунікативні здібності.

- **Психологічна стійкість:** подолання мовного бар'єра, страху перед помилкою та невпевненості під час взаємодії з представниками інших культур.
- **Міжкультурна толерантність:** формування відкритості до незвичних культурних цінностей та емпатії до «чужого» досвіду.

5. Мотиваційний вектор.

- **Ціннісні орієнтири:** виховання інтересу до мови через усвідомлення її престижності, актуальності для кар'єри та особистого розвитку.

Виховна мета. Виховна мета спрямована на формування цілісної особистості, здатної до гармонійної взаємодії у глобальному світі. Вона передбачає виховання таких якостей:

- **Міжкультурна етика:** формування толерантності, відкритості та щирої поваги до духовних і матеріальних цінностей іншого народу.
- **Ціннісне ставлення до мови:** сприйняття іноземної мови не лише як інструменту комунікації, а як унікального культурного коду та засобу трансляції світової спадщини.
- **Національна ідентичність та патріотизм:** готовність учнів гідно репрезентувати українську культуру в «діалозі культур», усвідомлюючи себе частиною своєї нації.
- **Етика спілкування:** розвиток доброзичливості, привітності та психологічної готовності до конструктивної співпраці.

Усі зазначені цілі (*освітня, розвивальна та виховна*) не є статичними. Вони проходять через багаторівневу конкретизацію залежно від масштабу навчального процесу:

1. **Загальнодержавний рівень:** Державний стандарт та освітні програми.
2. **Рівень етапів навчання:** специфічні завдання для початкової, основної та старшої школи.
3. **Локальний рівень:** урахування типу навчального закладу (ліцей, гімназія, коледж чи спеціалізований центр).
4. **Операційний рівень:** цілі конкретного навчального року, тематичного циклу або окремого уроку.

Така дескриптивна модель дозволяє адаптувати глобальні стратегії до щоденної практики вчителя, враховуючи вікові особливості учнів та специфіку школи.

Підтема 1. Етапи навчання іноземним мовам (початковий етап)

Початкова освіта (primary education) (1–4 класи) є першим ступенем повної загальної середньої освіти та відповідає *I рівню Національної рамки кваліфікацій*. Її головна мета – створення надійного базису для всебічного розвитку дитини та розкриття її креативних здібностей.

Ключові аспекти початкового етапу:

- **Іншомовний старт:** Саме тут відбувається перше знайомство учнів з мовою та культурою іншого народу. На цьому етапі формується психологічна готовність до комунікації та закладаються психолінгвістичні основи майбутньої мовної компетентності.
- **Комплексний розвиток:** Освітня програма фокусується на базових навичках (читання, письмо, лік) у поєднанні з естетичним, фізичним та морально-етичним вихованням.
- **Підготовка до майбутнього:** Успішне опанування програми початкової школи є необхідною умовою для переходу до базової середньої освіти (основної школи).

Статус іноземної мови

Вивчення іноземної мови в початковій школі має статус *обов'язкової дисципліни*. Згідно з чинними державними стандартами, викладання англійської мови як базової розпочинається з 1-го класу (норма впроваджена з вересня 2012 року).

Мета вивчення іноземної мови в початковій школі. Ключовим орієнтиром вивчення іноземної мови на початковому етапі є розвиток комунікативної компетентності. Згідно з нормативними документами

(Державним стандартом та Навчальною програмою), ця мета реалізується через кілька аспектів:

- **Комунікативно-мовленнєвий аспект:** формування практичних умінь спілкуватися усно та письмово. Учні вчаться взаємодіяти, враховуючи конкретні цілі та мотиви спілкування.
- **Соціально-поведінковий аспект:** опанування норм мовленнєвого етикету та правил поведінки, що характерні для типових повсякденних ситуацій.
- **Інтегративний підхід:** поєднання мовних знань, мовленнєвих навичок та соціокультурного досвіду.

Особливості реалізації мети

Програма наголошує на тому, що процес навчання має бути адаптованим до психофізіологічних особливостей молодших школярів. Це означає:

1. Узгодженість навчального матеріалу з віковими можливостями дітей.
2. Опора на ігровий та сенсорний досвід учнів.
3. Формування базової лінгвістичної готовності до подальшого навчання.

Початковий етап зосереджений на формуванні базових мовних навичок, таких як: оволодіння алфавітом та вимовою, засвоєння основної граматики та лексики, розуміння простих усних та письмових повідомлень, розвиток навичок читання та аудіювання, початок формування навичок говоріння та письма.

Реформа НУШ докорінно змінила підходи до контролю знань у початковій ланці. Головний акцент переміщено з кількісних показників на якісний розвиток дитини.

1. Особливості оцінювання.

У початковій школі впроваджено **вербальне та рівневе оцінювання:**

- **1–2 класи:** бальне оцінювання повністю відсутнє; увага зосереджена на формувальному оцінюванні (підтримка та стимулювання).
- **3–4 класи:** застосовується рівнева система. Відповідно до рекомендацій МОН, досягнення учнів позначаються літерами:

П — початковий рівень;

С — середній рівень;

Д — достатній рівень;

В — високий рівень.

2. Компетентнісний підхід.

Однією з 10 ключових компетентностей, визначених реформою, є «Спілкування іноземними мовами» (усне спілкування, писемне спілкування, сприймання на слух, Онлайн взаємодія). Важливо, що всі компетентності інтегровані та розвиваються наскрізно через такі спільні вміння:

- критичне мислення та логічне обґрунтування позиції;
- ініціативність, творчий підхід та розв'язання проблем;
- емоційний інтелект і навички командної співпраці;
- вміння аналізувати інформацію та висловлювати власну думку.

Підтема 2. Етапи навчання іноземним мовам (середній етап)

Основна школа (lower secondary school) за програмою НУШ охоплює 5-9 класи і поділяється на два цикли: адаптаційний (5-6 класи) та базове предметне навчання (7-9 класи). *Адаптаційний цикл:* 5-6 класи спрямовані на адаптацію учнів до навчання у середній школі, формування позитивного ставлення до навчання та розвиток навичок самостійної роботи. *Базове предметне навчання:* у 7-9 класах відбувається поглиблене вивчення предметів, з акцентом на формування ключових компетентностей, таких як володіння державною та іноземними мовами, математична, екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна та громадянська компетентності.

Навчання іноземних мов приділяється велика увага. Розвиток іншомовної компетенції в межах галузі «Мови і літератури» базується на сучасних державних стандартах, які визначають іноземну мову як ключовий інструмент міжнародної взаємодії.

1. Глобальна мета та міжкультурна парадигма.

Головним завданням середньої школи є формування в учнів здатності використовувати іноземну мову як **засіб діалогу культур і цивілізацій**.

- **Контекстне навчання:** Мова вивчається не ізольовано, а через призму культури, традицій та менталітету народу-носія.
- **Міжкультурна взаємодія:** Зміст освіти спрямований на те, щоб учень міг не лише володіти лексикою, а й розуміти соціокультурний контекст спілкування.

2. Пріоритети середнього етапу навчання.

На цьому етапі відбувається якісний перехід від базових навичок до поглибленого володіння мовою. Основна увага приділяється:

- **Мовній системі:** систематизація та поглиблення знань із граматики, розширення активного словникового запасу.
- **Комунікативній практиці:** розвиток умінь вільно спілкуватися у складних, нетипових ситуаціях.
- **Роботі з інформацією:** формування навичок аналітичного читання текстів різних жанрів та рівнів складності.
- **Писемній продукції:** навчання створювати логічно побудовані, зв'язні тексти для різних потреб.
- **Прагматичному аспекту:** здатність адаптувати мовлення залежно від контексту та мети спілкування.

Профільні завдання та цільові показники (5–9 класи)

На етапі базової середньої освіти вивчення іноземної мови трансформується у комплексний процес, що поєднує мовленнєву практику з аналітичними та стратегічними вміннями.

лючові вектори розвитку вмінь:

- **Комунікативна компетентність:** здатність до повноцінного спілкування (усно, письмово та онлайн) у межах програмних тем, а також вільне вираження власних думок, емоцій та ставлення.
- **Робота з автентичним матеріалом:** сприйняття на слух та читання оригінальних текстів різних жанрів із різним ступенем глибини розуміння (ознайомче, вивчальне, вибіркоче).
- **Стратегічна гнучкість:** вміння обирати ефективні комунікативні стратегії та використовувати невербальні засоби у разі браку мовного інвентарю.
- **Інтелектуальна автономія:** критичне оцінювання інформації, застосування досвіду з інших предметів (міжпредметні зв'язки) та використання автономних стратегій самоосвіти.

Результати навчання корелюють із системою CEFR (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти). Наприкінці 9-го класу встановлено такі цільові рівні володіння мовою: учні загальноосвітнього навчального закладу мають володіти іноземною мовою на рівні A2+, учні спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови на рівні B1, а ті, хто оволодіває другою іноземною мовою, на рівні A2.

Підтема 3. Етапи навчання іноземним мовам (завершальний етап)

Навчання іноземної мови у **старшій школі (upper secondary school)** є завершальним етапом шкільної мовної освіти. Воно базується на принципах наступності та диференціації, пропонуючи два основні вектори розвитку залежно від обраного учнем спрямування.

Рівнева диференціація навчання

Освітній процес організовується за двома програмами:

1. Базовий загальноосвітній рівень:

Мета: досягнення рівня незалежного користувача.

Фокус: розвиток універсальної іншомовної комунікативної компетентності, достатньої для вільного спілкування та опрацювання інформації в широкому спектрі тем.

2. Поглиблений профільний рівень:

Мета: професійно орієнтоване володіння мовою.

Фокус: поглиблене вивчення лексико-граматичного інвентарю в межах обраного профілю (гуманітарного, економічного, технічного тощо). Навчання включає спеціалізовані курси за вибором, що допомагають підготуватися до майбутньої професійної діяльності.

Характерні особливості етапу

- **Інтегрованість:** Навчання не є автономним; воно базується на знаннях та навичках, здобутих у початковій та основній школах.
- **Прагматизм:** Програми враховують актуальні комунікативні потреби старшокласників та їхні плани щодо подальшої самореалізації.
- **Наступність:** Освітній та іншомовний досвід учня стає фундаментом для професійного або академічного самовизначення.

Завершальний етап навчання іноземним мовам спрямований на:

- Вдосконалення всіх мовних навичок та вмінь.
- Розвиток вільного володіння мовою.
- Здатність спілкуватися на професійні та академічні теми.
- Участь у складних мовних дискусіях.
- Читання та розуміння складних текстів, включаючи спеціалізовану літературу.
- Здатність писати тексти різної складності та спрямованості.

Прогнозовані результати та рівні володіння мовою (11–12 класи).

На етапі завершення повної середньої освіти результати навчання фіксуються відповідно до міжнародних стандартів CEFR. Рівень підготовки випускника залежить від інтенсивності вивчення мови та типу навчального закладу.

Учні загальноосвітнього навчального закладу досягають рівня B1, учні спеціалізованої школи з поглибленим вивченням іноземної мови – рівня B2, а ті, хто оволодіває другою іноземною мовою, – рівня A2+.

Оцінювання результатів навчання учнів та їх атестація

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання. Раніше основний акцент був на підсумковому оцінюванні (оцінка як «вирок»). НУШ переносить акцент на формувальне оцінювання. Це означає, що замість червоної ручки, яка підкреслює помилки, вчитель дає зворотний зв'язок: *«Тут ти впорався чудово, а над цим пунктом давай попрацюємо ще раз»*.

Критерії оцінювання реалізуються за чотирма рівнями:

- ✓ початковий (1–3 бали)
- ✓ середній (4–6 балів)
- ✓ достатній (7–9 балів)
- ✓ високий (10–12 балів).

Опис кожного бала шкали оцінювання подано з урахуванням структури компетентності (знання, уміння, цінності, ставлення) і наскрізних умінь.

Оцінювання може здійснюватися як у процесі навчання (*поточне*), так і на різних його етапах (*підсумкове*).

Під час організації оцінювання результатів навчання здобувачів освіти рекомендуємо:

- 1) визначати форми поточного і підсумкового оцінювання під час планування освітнього процесу на семестр;

2) надавати зворотній зв'язок. Вчителі мають регулярно надавати учням конструктивний зворотний зв'язок, що потребує часу, уважного підходу та систематичної роботи;

3) оцінювати процес, а не лише результат: Педагогам необхідно звертати увагу на прогрес учня, його зусилля та активність, що може бути суб'єктивним і потребує об'єктивних критеріїв.

Галузеві критерії оцінювання

Три вектори володіння іноземною мовою

- **Рецепція (Сприйняття):** Це здатність учня бути уважним слухачем та читачем. Учень має не просто впізнавати знайомі слова, а розуміти загальний зміст і деталі повідомлення — чи то оголошення в аеропорту (аудіювання), чи то стаття в блозі (читання).
- **Взаємодія (Інтерація):** Це найскладніший і найважливіший етап. Він передбачає «живе» спілкування. Учень має вміти підтримати діалог, перепитати, якщо щось не зрозумів, та адекватно відреагувати на репліку співрозмовника як усно, так і в месенджерах чи чатах.
- **Продуктування (Висловлювання):** Це вміння будувати власні монологічні висловлювання. Описати свої почуття, розповісти про подорож, висловити ставлення до проблеми чи написати есе. Тут оцінюється зв'язність мовлення та здатність доносити власну позицію.

Пріоритетні напрямки роботи НУШ у 2025-2026 навчальному році

Пріоритети на 2025-2026 навчальний рік остаточно закріплюють роль вчителя як творця освітнього процесу, а не просто виконавця інструкцій. Школа стає гнучкою системою, що адаптується під дитину, а не навпаки.

1. Тріада освітніх підходів

Навчання у 2025-2026 роках тримається на трьох "китах":

- **Компетентнісний:** знання = інструмент для розв'язання життєвих задач.
- **Діяльнісний:** чую – забуваю, бачу – пам'ятаю, роблю – розумію.

- **Аксіологічний (ціннісний):** виховання особистості через систему цінностей (повага, гідність, відповідальність).

2. Педагогічна автономія та свобода вчителя

Держстандарт надає вчителю безпрецедентний рівень свободи:

- **Власна програма:** Вчитель більше не «заручник» підручника. Він сам визначає, скільки годин витратити на тему, залежно від того, як швидко клас її засвоює.
- **Вибір методів:** Вчитель сам вирішує, чи провести урок у формі квесту, чи інтерактивної гри, чи польового дослідження.
- **Трансформація ролі:** Вчитель перетворюється на фасилітатора – людину, яка не «дає знання», а моделює середовище, де дитина ці знання здобуває.

3. Дитиноцентризм: індивідуальна траєкторія

Це пріоритет № 1. Особистісно орієнтована модель означає:

- Врахування **інтересів** учнів при виборі тем для проєктів.
- Адаптація завдань під **здібності** (диференціація).
- Створення атмосфери, де дитина відчуває себе **суб'єктом**, чия думка має значення.

4. Яким має бути сучасний урок?

Відповідно до нових вимог, урок у 2025-2026 році має відповідати таким критеріям:

1. **Практичність:** Кожна тема має відповідати на питання учня: *Де я це використаю?*
2. **Пошук:** Мінімум готових відповідей – максимум самостійних відкриттів.
3. **Співпраця:** Робота в парах та групах замість індивідуального «змагання» за оцінку.

??? Питання для самоконтролю

1. Як ви розумієте поняття «Нова українська школа»?
2. Яка нова структура школи передбачається? Які етапи навчання?
3. Який список компетентностей, що набуватимуть учні, передбачається?
4. Що є спільним для всіх компетентностей в НУШ?
5. За яким підходом навчаються учні в НУШ?
6. Які шляхи реалізації навчання англійської мови в НУШ?
7. Які основні види оцінювання результатів навчання учнів передбачені в НУШ?
8. Які пріоритетні напрямки роботи НУШ?

СПИСОК КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ

Граматична компетентність (ГК) – це здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості.

Граматична усвідомленість - це здатність людини розмірковувати над процесами формування своєї граматичної компетентності, свідомо реєструвати й розпізнавати граматичні структури в усному і писемному мовленні, їхні особливості та закономірності їхнього утворення і функціонування; аналізувати граматичну сторону свого мовлення.

Граматичні знання – це здатність відтворити вивчену граматичну структуру, в її ізольованому вигляді в тій послідовності в якій вона давалася від початку без змін рідною мовою при її сприйнятті іноземною (рецептивні граматичні знання), та іноземною мовою при сприйнятті рідною мовою (репродуктивні граматичні знання).

Граматичні навички – це здатність відтворювати словосполучення та речення з вивченим граматичним матеріалом у поєднанні з попередньо засвоєним швидко і безпомилково рідною мовою при його сприйнятті іноземною (рецептивні навички) та іноземною мовою при його сприйнятті рідною (репродуктивні навички).

Граматичні вміння – це здатність використовувати вивчений лексико-граматичний матеріал в різних видах мовленнєвої діяльності.

Діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування, де учасники по чергово виступають слухачами та мовцями. Воно характеризується вмотивованістю, використанням реплік, еліптичністю (стислістю), спонтанністю та активним застосуванням немовленнєвих засобів (міміка, жести).

Засоби навчання: вербальні, матеріальні, технічні та інтерактивні використовуються для успішної реалізації методів навчання.

Знання – а) у *широкому значенні* – це знання певної дисципліни (математика, фізика, хімія, астрономія, медицина та ін.); б) у *вузькому значенні* – це здатність відтворити матеріал, що вивчався, в тому вигляді, в якому він презентувався без будь-яких змін на рідній мові при його сприйнятті іноземною (рецептивні знання) і на іноземній мові при його сприйнятті рідною (репродуктивні знання). Знання виражаються у поняттях, судженнях, умозаключеннях, концепціях і теоріях.

Інноваційні технології в освіті трактуються, як цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів, методів, педагогічних дій і засобів, що трансформують процес навчання, роблячи його більш інтерактивним, індивідуалізованим та ефективним, зокрема, через гейміфікацію (ігрофікацію), використання ІШ, інтерактивних дошок, хмарних сервісів, що сприяє розвитку критичного мислення та підготовці учнів до цифрового світу.

Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність інформаційно-комунікаційних технологій, програмних і технічних засобів та інтернет-сервісів, які забезпечують реалізацію педагогічних принципів і стратегій навчання, а також допомагають з організацією та керуванням навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Компетентність у техніці читання, за С. Ніколаєвою, – це здатність людини до сприймання і коректного артикуляційного та інтонаційного декодування графічних знаків і письмових повідомлень, яка базується на

складній і ди намічній взаємодії відповідних навичок, знань та мовної усвідомленості (Ніколаєва, 2013: 269).

Компетентність у техніці письма, за С. Ніколаєвою, – це здатність людини до ко ректного каліграфічно та орфографічного оформлення писемного висловлю вання, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та мовної усвідомленості (Ніколаєва, 2013: 258).

Компетентність в аудіюванні – це здатність слухати автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту в умовах прямого й опосередкованого спілкування. Складовими є вміння, навички, знання, а також комунікативні здібності (Ніколаєва, 2013: 281).

Контроль результатів навчання – це систематичний процес перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок учнів, який дозволяє виявити рівень їхнього навчального прогресу та ефективність навчального процесу. Він включає в себе перевірку, оцінювання та облік результатів навчання.

Лексична компетентність (ЛК) – це здатність людини до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і лексичної усвідомленості.

Лексичні знання – це здатність сприймати лексику, що вивчається, в її ізольованому вигляді рідною мовою при її сприйнятті іноземною мовою – рецептивні, і іноземною мовою при сприйнятті рідною – репродуктивні лексичні знання.

Лексичні навички – здатність відтворювати лексику, що вивчається, в словосполученнях і реченнях швидко і безпомилково рідною мовою при її сприйнятті іноземною – рецептивні навички, і іноземною мовою при її сприйнятті рідною – це репродуктивні навички.

Лексичні вміння – це здатність використовувати матеріал, який пройшов через знання та навички, у всіх видах мовленнєвої діяльності.

Лексична усвідомленість – це здатність учня: розмірковувати над процесами формування своєї ЛК та оволодівати іншомовною лексикою,

створюючи систему власних лексичних знань; свідомо реєструвати, розпізнавати і вживати лексичні одиниці різних рівнів, їх особливості та закономірності утворення і функціонування; аналізувати лексичну сторону свого мовлення і робити відповідні висновки.

Методи навчання – це способи організації навчального процесу, які використовуються для передачі знань, формування умінь та навичок, а також розвитку пізнавальної діяльності учнів. У *широкому сенсі* – це концепція навчання (методологічне обґрунтування) виконання тих чи інших методичних дій з вивчення фонетики, лексики, граматики, монологічного та діалогічного мовлення, читання, аудіювання та письма. У *вузькому сенсі* – це спосіб дії відповідний вправі.

Мовний матеріал – це фонетика, лексика і граматика.

Мовленнєвий матеріал – це різні види мовленнєвої діяльності: мовлення (монологічне та діалогічне), аудіювання, читання та письмо.

Монологічне мовлення – це вид мовлення, звернений до одного слухача чи до групи слухачів, іноді до самого себе. Односпрямованість монологічного мовлення визначає особливості його структури і змісту. У монологі тої, хто говорить, виражає в розгорнутій формі своє розуміння навколишніх подій, своє бачення світу, свої думки, наміри, дає свою оцінку по діям, іноді передає думки інших.

Методика навчання іноземних мов – це самостійна, комплексна, теоретична і прикладна наука, яка досліджує закономірності, цілі, зміст, методи і засоби навчання та виховання учнів на уроках іноземної мови.

Методи дослідження – це способи вивчення навчального процесу з метою підвищення його ефективності.

Навички – це здатність відтворювати матеріал, що вивчається, в поєднанні з раніше вивченим, побіжно і безпомилково, на рівні словосполучень і окремих речень рідною мовою при його сприйнятті іноземною (рецептивні навички) і іноземною мовою при його сприйнятті рідною (репродуктивні навички).

Навчальний процес – це система організації навчально-виховної діяльності, що передбачає виконання планів з виховання та навчання учнів через відповідні виховні заходи та такі навчальні заняття як урок, семінар, лабораторна робота. Причому структура цих видів занять різноманітна. Вона залежить від змісту, методів, що використовуються вчителем для його засвоєння, та навчальних дій учнів регламентованих й нерегламентованих у часі (Гончаренко, 2011: 302).

Орфографічне промовлення – це промовляння під час письма тих літер, які підлягають запису.

Основний код, за визначенням В. Плахотника і Р. Мартинової, – це озвучування літер за частотністю їхнього вживання.

Письмо як вид мовленнєвої діяльності – це такий рівень сформованості вмінь техніки письма, який дає змогу учням при письмовому викладі думок концентрувати свою увагу виключно на змісті тексту, що викладається.

Принцип – початок, постулат, твердження, на основі яких створюються наукові теорії, закони, юридичні документи; визначаються норми поведінки людини у суспільстві (Фролова, 2001: 461).

Принципи у дидактичному аспекті – це вихідні положення, які відображають перебіг об'єктивних законів і закономірностей процесу навчання. Вони визначають його спрямованість на розвиток особистості (Сластьонін, 2003: 150).

Принципи навчання – вихідні положення, які визначають різні сторони навчання – зміст, методи, засоби, форми.

Дидактичні принципи відображають загальні вимоги до формування змісту освіти й організації навчально-виховного процесу – як у цілому, так і в окремих його ланках.

Загально-дидактичні принципи повинні враховуватися при навчанні будь-якого навчального предмету: фізкультури, образотворчого мистецтва, інформатики тощо.

Окремо-дидактичні принципи передбачають тільки методичні принципи, вони не можуть враховуватися при викладанні конкретного предмета.

Процес навчання – це цілеспрямована взаємодія між учнем та вчителем, спрямована на здобуття знань, навичок, вмінь та розвиток особистості.

Техніка читання – це здатність нормативного озвучування будь-якого іншомовного слова, незалежно від того, знаємо ми це слово чи ні.

Техніка письма – це здатність нормативного орфографічного написання лише вивчених слів (активної лексики). Оскільки варіантів написання незнайомого слова в англійській мові може бути декілька, то техніка письма передбачає написання лише знайомого слова, бо слово, яке промовляється, наприклад, [rait], можна написати у трьох варіантах «right, write, rite».

Уміння – це засвоєний суб'єктом спосіб виконання дії, який забезпечується сукупністю набутих знань і навичок. Уміння формуються шляхом виконання вправ і створюють можливість виконання дії не лише у звичних, а й у змінених умовах.

Фонетичні знання – це знання про: фонетичну сторону мовлення: фонему та її артикуляційноакустичні характеристики; основні модифікації звуків у потоці мовлення; фонетичну організацію слів (словесного наголосу); інтонацію та її основні компоненти (мелодіку, ритм, паузацію, наголос, темп, гучність і тембр); транскрипцію та графічні можливості відображення інтонації.

Фонетичні навички – це автоматизовані репродуктивні або рецептивні дії, які забезпечують коректне звукове й інтонаційне оформлення власного мовлення та адекватне сприйняття звукового й інтонаційного оформлення мовлення інших.

Фонетичні вміння – це здатність людини правильно вимовляти та розрізняти звуки мовлення. Це включає в себе як вміння відтворювати звуки

рідної мови, так і розрізняти звуки іноземної мови, які можуть бути схожими, але мати відмінності в артикуляції або акустичних характеристиках.

Фонетична усвідомленість – це здатність того, хто оволодіває іноземною мовою: розмірковувати над процесами формування своєї фонетичної копетентності та оволодівати вимовою, конструюючи систему власних фонетичних знань; свідомо реєструвати й розпізнавати звукові одиниці різних рівнів, їхні особливості та закономірності їхнього утворення і функціонування; аналізувати фонетичну сторону свого мовлення і робити відповідні висновки, наприклад приймати рішення щодо наявності грубих відхилень від стандартної (нормативної) вимови, аналізувати їх причини, застосовувати за допомогою вчителя ефективні шляхи подолання.

Читання як вид мовленнєвої діяльності – це такий рівень декодування графічних знаків у звуки відповідної мови і співвіднесення сприйнятих слів і граматичних способів їхнього поєднання у словосполучення і речення, який завдяки автоматизму свого виконання дає змогу тому, хто читає концентрує увагу винятково на змісті тексту.

№	Літера	Назва	Транскрипція	Вимова
1	A a	a	[eɪ]	ей
2	B b	bee	[bi]	бі
3	C c	cee	[si]	сі
4	D d	dee	[di]	ді
5	E e	e	[i]	і
6	F f	ef	[ef]	еф
7	G g	gee	[dʒi]	джі
8	H h	aitch	[eɪtʃ]	ейч
9	I i	i	[aɪ]	ай
10	J j	jay	[dʒeɪ]	джей
11	K k	kay	[keɪ]	кей
12	L l	el	[el]	ел
13	M m	em	[em]	ем
14	N n	en	[ɛn]	ен
15	O o	o	[əʊ]	оу
16	P p	pee	[pi]	пі
17	Q q	cue	[kju]	кью
18	R r	ar	[ɑ; ɑr]	а, ар
19	S s	ess	[es]	ес
20	T t	tee	[ti]	ті
21	U u	u	[ju]	ю
22	V v	vee	[vi]	ві
23	W w	double-u	[ˈdʌblju]	дабл-ю
24	X x	ex	[eks]	екс
25	Y y	wy	[waɪ]	вай
26	Z z	zed, zee	[zed, zi]	зед, зі

ТЕСТИ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ ЗА I, II МОДУЛЯМИ**Тест 1****1. Предметом методики навчання іноземних мов як науки є:**

- 1) процес навчання іноземних мов;
- 2) методика навчання різним видам іншомовного матеріалу та іншомовної мовленнєвої діяльності.
- 3) навчання читанню, письму та аудіюванню.

2. Методика навчання іноземних мов пов'язана з дидактикою згідно урахування таких принципів:

- 1) взаємозв'язку навчання і виховання, доступності матеріалу, що вивчається, і послідовності його викладу;
- 2) урахування фонетичних особливостей мовлення і послідовності викладу думок;
- 3) використання перекладу як засобу семантизації матеріалу, що вивчається.

3. Принципами системно-комунікативного методу Р. Мартинової є:

- 1) використання письма як засобу удосконалення мовленнєвої діяльності;
- 2) пріоритет усного мовлення над читанням, письмом та аудіюванням;
- 3) вивчення кожної наступної дози мовного та мовленнєвого матеріалу у взаємозв'язку з усіма попередніми.

4. Структурний зміст навчання іноземних мов - це:

- 1) вправи, що забезпечують засвоєння мовного та мовленнєвого матеріалу;
- 2) знання мовного матеріалу, навички його вживання та вміння їх практичного застосування в різних видах мовленнєвої діяльності;
- 3) вміння продукувати спонтанну мову на основі читання та письма.

5. Етапами навчання іноземних мов є:

- 1) молодший, середній, старший;
- 2) початковий, проміжний, заключний;
- 3) фонетичний, тематичний, інтегрований.

6. Елементами предмету навчання іноземних мов є:

- 1) тексти, діалоги, повідомлення;
- 2) всі види мовного і мовленнєвого матеріалу;
- 3) фонетичний, граматичний, лексичний матеріал.

7. Засобами навчання іноземних мов є:

- 1) теоретичні і практичні;
- 2) технічні, вербальні і екстралінгвістичні;
- 3) наочні, інтерактивні та вербальні.

8. Методика навчання іншомовної лексики полягає в:

- 1) набутті знань лексичного матеріалу, формуванні навичок його вживання в словосполученнях і реченнях і розвитку вмінь його вживання в різних видах мовленнєвої діяльності;
- 2) написанні слів, що вивчаються, читанні словосполучень з цими словами та перекладі речень, в яких вони використовуються;
- 3) багаторазовому повторенні слів, що вивчаються, і впізнаванні їх при читанні та аудіюванні.

9. Методика навчання техніки читання полягає в:

- 1) самостійному читанні слів на основі вивчених правил, знаків фонетичної транскрипції з регламентацією часу;
- 2) читанні нових слів в режимі повторення за вчителем з їх подальшим самостійним відтворенням;
- 3) читанні слів і словосполучень за темою, що вивчається.

10. Навчання монологічного мовлення полягає в:

- 1) розвитку передмовленнєвих умінь, мовленнєвих умінь та інтегрованих умінь;
- 2) розвитку вмінь переказу текстів та відповідей на питання до них;
- 3) розвитку вмінь опису малюнків і написанні творів з мовленнєвим матеріалом, що вивчається.

11. Навчання аудіюванню полягає в:

- 1) навчанні аудіювання слів, словосполучень, речень з новим лексичним і граматичним матеріалом, мікро-текстів і текстів;
- 2) розвитку вмінь розуміння змісту автентичних текстів різних жанрів;
- 3) формуванні слухо-вимовних і ритміко-інтонаційних навичок.

12. Інтенсивні методи навчання іноземних мов передбачають:

- 1) використання письма як цілі навчання, а перекладу - як засобу навчання;
- 2) засвоєння великих обсягів мовленнєвої інформації за рахунок: релаксації, рольової взаємодії учасників групового спілкування, компресії матеріалу, що вивчається;
- 3) швидке формування слухо-вимовних навичок.

13. Об'єктом методики навчання іноземних мов як науки є:

- 1) методи навчання іноземним мовам;
- 2) моделювання змісту навчання мовному та мовленнєвому матеріалу;
- 3) процес навчання різним видам іншомовного матеріалу та іншомовної мовленнєвої діяльності.

Тест 2**1. Об'єктом методики навчання іноземних мов як науки є:**

- 1) методи навчання іноземних мов;
- 2) моделювання змісту навчання мовному та мовленнєвому матеріалу;
- 3) процес навчання різним видам іншомовного матеріалу та іншомовної мовленнєвої діяльності.

2. Методика навчання іноземних мов пов'язана з психологією згідно урахування таких принципів:

- 1) запам'ятовування інформації, що вивчається;
- 2) сприйняття інформації, її осмислення, запам'ятовування і практичного використання;
- 3) осмислення мовного і мовленнєвого матеріалу.

3. Освітніми цілями навчання іноземних мов є:

- 1) узагальнені, часткові, поурочні;
- 2) поурочні, що обумовлюють дидактичну послідовність методичних дій;
- 3) розвиток розумових здібностей дітей, їхньої пам'яті, уваги, уяви.

4. Етапами навчання іноземних мов є:

- 4) молодший, середній, старший;
- 5) початковий, проміжний, заключний;
- 6) фонетичний, тематичний, інтегрований.

5. Методичними діями щодо навчання іноземних мов є:

- 1) вправи, що забезпечують засвоєння лексики;
- 2) вправи, що забезпечують розвиток умінь діалогічного і монологічного мовлення;
- 3) вправи, що забезпечують засвоєння мовного матеріалу і розвиток умінь всіх видів мовленнєвої діяльності.

6. Засобами контролю результатів навчання іноземних мов є:

- 1) регламентований у часі переклад мовного та мовленнєвого матеріалу, що вивчається;
- 2) переказ текстів, що вивчаються;
- 3) написання диктантів і творчих робіт.

7. Методика навчання іншомовної фонетики полягає в:

- 1) повторенні вимови слів і словосполучень за викладачем;
- 2) транскрибуванні слів, що вивчаються, і інтонуванні речень;
- 3) навчанні вимові окремих звуків, звукосполучень на рівні дифтонгів, звукосполучень на рівні слів, звукосполучень на рівні словосполучень, звукосполучень на рівні речень.

8. Методика навчання іншомовної граматики полягає у:

- 1) вивченні правил побудови граматичних явищ і виконанні вправ щодо їх застосування в різних видах мовленнєвої діяльності;
- 2) повторенні кожної нової граматичної одиниці як при виконанні мовних завдань, так і при здійсненні різних видів комунікації;
- 3) набутті граматичних знань, формуванні граматичних навичок, застосуванні мовних одиниць у реченнях і вживанні цих одиниць в різних видах мовленнєвої діяльності.

9. Методика навчання техніки іншомовного письма полягає у:

- 1) вивченні графіки і орфографії слів відповідно тем, що вивчаються;
- 2) навчанні орфографії слів з урахуванням їх орфографічного промовляння і поступового нарощування фонетичних труднощів;
- 3) написанні диктантів і контрольних робіт.

10. Методика навчання діалогічного мовлення полягає в:

- 1) розвитку передмовленнєвих умінь на основі формул структур діалогів і мовленнєвих умінь на основі мовленнєвих ситуацій;
- 2) формуванні навичок користування різними видами розмовних кліше;
- 3) оволодінні такими типами мовлення, як: коротке повідомлення, розповідь, опис.

11. Інтенсивні методи навчання іноземних мов передбачають:

- 1) використання письма як цілі навчання, а перекладу - як засобу навчання;
- 2) засвоєння великих обсягів мовленнєвої інформації за рахунок: релаксації, рольової взаємодії учасників групового спілкування, компресії матеріалу, що вивчається;
- 3) швидке формування слухо-вимовних навичок.

12. Принципами системно-комунікативного методу Р. Мартинової є:

- 1) використання письма як засобу удосконалення мовленнєвої діяльності;
- 2) пріоритет усного мовлення над читанням, письмом та аудіюванням;
- 3) вивчення кожної наступної дози мовного та мовленнєвого матеріалу у взаємозв'язку з усіма попередніми.

13. Елементами предмету навчання іноземних мов є:

- 1) тексти, діалоги, повідомлення;
- 2) всі види мовного та мовленнєвого матеріалу;
- 3) фонетический, лексичний і граматичний матеріал.

Тест 3**1. Дидактичними принципами навчання іноземних мов є:**

- 1) принцип свідомості, доступності, повного засвоєння навчального матеріалу;
- 2) принцип комунікативної спрямованості навчального процесу,
- 3) **принцип** забезпечення активної мовленнєвої практики.

2. Інтерактивними технологіями навчання виступають:

- 1) проєктна робота, рольова гра, навчання у співробітництві, кейс-метод;
- 2) вгадування лексичних одиниць за дефініцією чи картками;
- 3) складання власних речень за наданими зразками.

3. Інтегровані іншомовні вміння передбачають:

- 1) розвиток лінгвістичного досвіду учнів, набуття знань і практичних умінь з основ спеціальних наук (предметів), які вивчаються іноземною мовою;
- 2) набуття знань з фонетики, лексики, граматики;
- 3) набуття рецептивних та репродуктивних лінгвістичних знань та рецептивних і репродуктивних мовних навичок.

4. До активного граматичного мінімуму входять:

- 1) граматичні явища, які необхідно розпізнавати й розуміти в текстах при читанні;
- 2) граматичні явища, які учень має вживати в говорінні і писемному мовленні та розуміти при читанні та аудіюванні;
- 3) граматичні явища, що використовуються лише в усному мовленні.

5. До потенційного словника учня входять:

- 1) слова, які вони самостійно вживають у говорінні;
- 2) слова, про значення яких вони дізналися із словника;
- 3) слова, про значення яких вони можуть здогадатися при читанні та/або аудіюванні.

6. Основною метою навчання монологічного мовлення є:

- 1) передача змісту прослуханого або прочитаного тексту;
- 2) уміння здійснювати усне міжкультурне спілкування в типових ситуаціях навчально-трудої, побутової та культурної сфер комунікації (у монологічній формі);
- 3) з'єднання окремих мовленнєвих зразків у логічні послідовності.

7. Читання – це:

- 1) активна рецептивна діяльність;
- 2) пасивна рецептивна діяльність;
- 3) активна продуктивна діяльність.

8. Навчання писемного мовлення передбачає формування в учнів:

- 1) графічних навичок;
- 2) орфографічних навичок;
- 3) умінь висловлюватися у письмовій формі.

9. Елементами предмету навчання іноземних мов є:

- 1) тексти, діалоги, повідомлення;
- 2) всі види мовного та мовленнєвого матеріалу;
- 3) фонетический, лексичний і граматичний матеріал.

10. Основною функцією контролю є:

- 1) оціночна;
- 2) розвиваюча;
- 3) функція зворотного зв'язку.

11. Самостійна робота як вища форма навчальної діяльності зумовлена:

- 1) характером навчального матеріалу;
- 2) індивідуальними психологічними особливостями учня;
- 3) особистісними якостями вчителя.

12. Методичними принципами є:

- 1) Принцип комунікативної спрямованості навчального процесу, правомірності вивчення на одному занятті встановленого об'єму лексичних одиниць, забезпечення активної мовленнєвої практики;
- 2) принципи свідомості, активності, доступності й посильності;
- 3) принцип повного засвоєння навчального матеріалу і принцип зацікавленості.

13. Структурний зміст навчання іноземних мов - це:

- 1) вправи, що забезпечують засвоєння мовного та мовленнєвого матеріалу;
- 2) знання мовного матеріалу, навички його вживання та вміння їх практичного застосування в різних видах мовленнєвої діяльності;
- 3) вміння продукувати спонтанну мову на основі читання та письма.

Тест 4**1. Освітніми цілями навчання іноземних мов є:**

- 1) узагальнені, часткові, поурочні;
- 2) поурочні, що обумовлюють дидактичну послідовність методичних дій;
- 3) розвиток розумових здібностей дітей, їхньої пам'яті, уваги, уяви.

2. Дидактичними принципами навчання іноземних мов є:

- 1) принцип комунікативної спрямованості навчального процесу і принцип актуалізації словника;
- 2) принципи свідомості, активності, доступності й посиленості;
- 3) принцип апроксимації і принцип частотності.

3. Принципами системно-комунікативного методу Р. Мартиної є:

- 1) використання письма як засобу удосконалення мовленнєвої діяльності;
- 2) пріоритет усного мовлення над читанням, письмом та аудіюванням;
- 3) вивчення кожної наступної дози мовного та мовленнєвого матеріалу у взаємозв'язку з усіма попередніми.

4. Основним науковим досягненням М. Уеста є:

- 1) обґрунтування системи навчання різних видів мовлення;
- 2) розробка завершеної системи навчання читання про себе іноземною мовою;
- 3) створення комплексу завдань для хорової роботи.

5. Структурний зміст навчання іноземних мов - це:

- 1) вправи, що забезпечують засвоєння мовного та мовленнєвого матеріалу;
- 2) знання мовного матеріалу, навички його вживання та вміння їх практичного застосування в різних видах мовленнєвої діяльності;
- 3) вміння продукувати спонтанну мову на основі читання та письма.

6. Об'єктом методики навчання іноземних мов як науки є:

- 1) методи навчання іноземних мов;
- 2) моделювання змісту навчання мовному та мовленнєвому матеріалу;
- 3) процес навчання різним видам іншомовного матеріалу та іншомовної мовленнєвої діяльності.

7. Метою навчання лексики в середній школі є:

- 1) формування лексичних навичок говоріння, аудіювання, читання і письма;
- 2) знання всієї лексики іноземної мови;
- 3) формування в учнів потенціального словника.

8. До лексичного шкільного мінімуму входить:

- 1) активний і потенціальний словник;
- 2) активний і пасивний словник;

3) активний, пасивний і потенціальний словник.

9. До пасивного граматичного мінімуму входять:

- 1) граматичні явища, які необхідно розпізнавати й розуміти в текстах при читанні та аудіюванні;
- 2) граматичні явища, що використовуються в усному мовленні і читанні;
- 3) граматичні явища, що використовуються лише в усному мовленні.

10. Писемне мовлення є ... видом діяльності

- 1) продуктивним;
- 2) рецептивним;
- 3) репродуктивним.

11. Мета навчання монологічного мовлення за темою досягнута, якщо учні вміють висловлюватися:

- 1) з використанням розмовних штампів та формул в опорі на текст-зразок;
- 2) з використанням ідіоматичних виразів в опорі на ключові слова;
- 3) повноскладно та розгорнуто без будь-якої опори.

12. Видами читання є:

- 1) переглядове, ознайомлювальне, вивчаюче;
- 2) рецептивне, репродуктивне, продуктивне;
- 3) глобальне, фрагментарне, детальне.

13. Об'єктами контролю в межах мовленнєвих компетентностей є:

- 1) відповідні знання, навички та вміння;
- 2) тестові завдання;
- 3) тексти для читання та аудіювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бігич О. Б. Особистісно-діяльнісний розвиток молодшого школяра на уроці іноземної мови: Монографія. Київ.: Віпол, 2010. 138 с.
2. Бігич О. Б. Посібник для самостійної роботи студентів магістратури (спеціальність 014 Середня освіта, спеціалізація 014.02 Мова і література (іноземна мова і література) з вибіркових дисциплін «Сучасні технології навчання іноземних мов і культур» і «Інноваційні підходи до навчання іноземних мов і культур» : Навч. посібник / Бігич О. Б. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2018. 60 с.
3. Боднар С. В. Методика інтегрованого навчання економічним дисциплінам засобами англійської мови. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер. Педагогіка*. 2015. № 2. С. 152-157.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2011. 376 с.
5. Гончаренко С. У. Теорія навчання: історія і сучасні проблеми. Дидактика і методика: посібник [рукопис]. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2012. 266 с.
6. Державний стандарт початкової загальної освіти / Практика управління закладом освіти : спецвипуск. Київ: МЦФЕР Освіта, 2012. 68 с.
7. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науков. ред. укр. вид., доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
8. Іноземні мови. Навчальна програми для загальноосвітніх спеціалізованих навчальних закладів. 1–4 класи (оновлено). 2018. 50 с. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya>.
9. Іноземні мови. Навчальна програми для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 5-9 класи. 2017. 50 с. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/static->

objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf.

10. Іноземні мови. Навчальна програми для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 10-11 класи (оновлено). 2017. 72 с. Режим доступу : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>.

11. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : [моногр.]. Київ : Вища шк., 2004. 454 с.

12. Мартинова Р. Ю. Теорія і практика педагогічного моделювання: колективна монографія. Київ: Освіта України. 2022. 244 с.

13. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник / О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

14. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

15. Миркович І. Л. Навчання майбутніх журналістів іншомовного діалогічного мовлення в аспекті когнітивно-комунікативного підходу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 74. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 97-101.

16. Миркович І. Л. Мультимодальний підхід до навчання студентів магістратури гуманітарних спеціальностей англomовних презентацій. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 31. С. 1436-1446.

17. Модельна навчальна програма «Іноземна мова 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / В. Г. Редько, О. П. Шаленко, С. І. Сотникова, О. Я. Коваленко, І. Б. Коропецька, І. В. Самойлюкевич. Київ: МОН України. 2021. 42 с.

18. Ніколаєва С. Ю., Бориско Н. Ф., Майєр Н. В. Методика навчання іноземних мов і культур в європейському контексті у закладах вищої освіти: Навч.-метод. посібник для студентів магістратури. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2019. 100 с.

19. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи / МОН України. Київ: «Літера ЛТД», 2016. 40 с.

20. Плахотник В. М. Навчання монологічного мовлення // Основи методики навчання іноземних мов / Под ред. В.А. Бухбиндера, В. Штраусса. Київ, 1986. С. 227-245.

21. Плахотник В. М. Теоретичні основи навчання іноземних мов на початковому етапі в середній школі: дидактико-методичний аспект: дис...д-ра пед. наук у формі доп.: 13.00.02. Київ. наук.-дослід. ін.-т педагогіки, 1992. 52 с.

22. *Підготовка вчителя іноземної мови (англійської) для Нової української школи : колективна монографія / Мілютіна О. К., Лавриченко Н. М., Заремська І. М. та ін.; за заг. ред. Н. М. Лавриченко. Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2018. 280 с.*

23. Пометун О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Київ : Освіта, 2020. 192 с.

24. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика : монографія. Київ : Пед. думка, 2017. 628 с.

25. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. Київ. 2020. 71 с.

26. Тексти лекцій з дисципліни «Методика навчання іноземної мови» для студентів III-IV курсів/ Укладачі Р.Ю.Мартінова, І.Л.Миркович. Одеса: ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, 2019. 80 с.

27. Трубіцина О. М., Єременко Т. Є. Навчальний посібник. «Навчання монологічного мовлення англійською мовою» з навчальної дисципліни «Методика навчання основної іноземної мови» для здобувачів першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська))». Одеса. Університет Ушинського, 2023. 177 с.

28. The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment: Companion Volume with New Descriptors. Education Department, Council of Europe, 2019. 235 p.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с. URL : <https://lenvit.ucoz.ua/ZER.pdf>
2. Наукова бібліотека Державного закладу Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. URL : <https://pdpu.edu.ua/sferi-diyalnosti/naukova/universytetska-biblioteka>
3. Gillett A. Using English for academic purposes: a guide for students in higher education. URL : <http://www.uefap.com/>
4. Glossary of Key Concepts. URL : *Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.*
5. Journal of English for academic purposes. URL : <http://www.journals.elsevier.com/journal-of-english-for-academic-purposes/>.

Рекомендовані інформаційні джерела

1. Навчальний центр G Suite.
URL: <https://gsuite.google.com.ua/intl/uk/training/>
2. Google Календар: планування відеозустрічі в Google Meet: *навчальне відео на каналі YouTube.*
URL: <https://youtu.be/1DS39tID8WY?si=dXuuz-zLYT1zurBf>
3. Google Meet – як користуватися та налаштувати – інструкція: *навчальне відео на каналі YouTube.*
URL: <https://youtu.be/mkcBprROUpс?si=4J1ZGXlGjAPKPZzm>
4. Переговорні кімнати Google Meet: *навчальне відео на каналі YouTube.*
URL: <https://youtu.be/0lhV4KVV2eY?si=GjLE0wbJUk5MkaoK>

5. Робота з Google картами, Google малюнком, Google формами: *навчальне відео на каналі YouTube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_qW2SNv-Kno.
6. Як демонструвати презентацію й бачити всіх учасників на уроці в Google Meet: *навчальне відео на каналі YouTube*. URL: <https://youtu.be/SQ5jveuQ35o?si=VLNcj9wpSDoLyudJ>
7. Google Classroom від А до Я: *навчальне відео на каналі YouTube*. URL: <https://youtube.com/playlist?list=PLM9nTRT9NYvrBE0unejCJKJnOcdJdJ7Lj&si=pMBirpSnh-qC311x>
8. Робота з Google картами, Google малюнком, Google формами: *навчальне відео на каналі YouTube*. URL: <https://youtu.be/FXvEtwrE9II?si=krHftzU1U0AIoNYI>

Навчальне видання

МИРКОВІЧ Інна

Методика навчання англійської мови

*Навчальний посібник
для здобувачів вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня
спеціальності А4 Середня освіта*

Видається в авторській редакції

Електронне видання. Наклад 50 пр. Розмір файлу 3,3 Мб
Видавець Букаєв Вадим Вікторович
вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.
Тел. 0949464393, email – 7431393@gmail.com